

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN AFRIKA ÜLKELERİNDE YUMUŞAK
GÜÇ KULLANIMI İLE BÖLGESEL GÜÇ OLMA
ARAYIŞI: AFRIKA BOYNUZU ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Emre KAYACI

İstanbul, 2025

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN AFRIKA ÜLKELERİNDE YUMUŞAK
GÜÇ KULLANIMI İLE BÖLGESEL GÜÇ OLMA
ARAYIŞI: AFRIKA BOYNUZU ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Emre KAYACI

Öğrenci No
2220062014

ORCID ID
0009-0000-9090-4676

Danışman
Prof. Dr. Pınar GEDİKKAYA

İstanbul, 2025

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türkiye’nin Afrika Ülkelerinde Yumuşak Güç Kullanımı ile Bölgesel Güç Olma Arayışı: Afrika Boynuzu Örneği**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 16.06.2025

Emre KAYACI

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

16/06/2025

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler* Anabilim Dalı *Uluslararası İlişkiler* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 2220062014 numaralı **Emre KAYACI**'nın "*İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Türkiye'nin Afrika Ülkelerinde Yumuşak Güç Kullanımı ile Bölgesel Güç Olma Arayışı: Afrika Boynuzu Örneği*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 20/05/2025 tarih ve 2025/22 sayılı toplantısında seçilen ve On-Line toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince Zoom programı aracılığıyla on-line olarak aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında "**OYÇOKLUĞU**" ile "**KABUL**" kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Prof. Dr. P1*** GE***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Me*** Öz*** AY***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Doç. Dr. Fa*** Fu*** TU***
(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
(RET)

Adı ve Soyadı : Emre KAYACI
Danışmanı : Prof. Dr. Pınar GEDİKKAYA
Derecesi ve Tarihi : Yüksek Lisans (Tezli), 2025
Alanı : Uluslararası İlişkiler
Anahtar Kelimeler : Türkiye'nin Yumuşak Gücü, Bölgesel Güç, Afrika Boynuzu

ÖZ

TÜRKİYE’NİN AFRIKA ÜLKELERİNDE YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMI İLE BÖLGESEL GÜÇ OLMA ARAYIŞI: AFRIKA BOYNUZU ÖRNEĞİ

Bu çalışma, Türkiye’nin özellikle 2002 yılı sonrası değişen dış politika anlayışı ile birlikte oluşturduğu çok çeşitli diplomasi faaliyetlerinin Afrika kıtası ülkelerine yönelik uyguladığı faaliyetleri değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın kapsamı dahilinde Afrika kıtasının Afrika Boynuzu bölgesinde ve ilgili ülkeleri olan Somali, Eritre, Cibuti ve Etiyopya ülkelerinin Türkiye’nin giderek önem kazanan yumuşak güç unsurlarının üzerinde ele almayı amaçlamıştır.

Türkiye’nin bölgede bölgesel bir güç olma istenci doğrultusunda bir araç olarak kullandığı yumuşak gücüne yönelik karşılıklı ticari ilişkilerin gelişmesi, tarih ve kültürel değerler, insani yardım faaliyetleri, askeri ve savunma iş birlikleri ve arabuluculuk faaliyetleri ile şekillenen yumuşak gücüne yönelik hipotezler oluşturularak bu doğrultuda bulgular ile sınanmış ve değerlendirilmiştir.

Çalışmanın Türkiye’nin Afrika Boynuzu’ndaki oluşturduğu siyasi varlığın ve bu varlığın nasıl oluşturulduğuna dair bulguları ortaya koymaya amaçlayarak hem güncel akademik literatüre katkı sağlamak hem de jeopolitik olarak taşıdığı önemi vurgulamayı amaçlamaktadır.

Name and Surname : Emre KAYACI
Supervisor : Prof. Dr. Pınar GEDİKKAYA
Degree and Date : Master's (Thesis), 2025
Major : International Relations
Keywords : Turkey's Soft Power, Regional Power, Horn of Africa,

ABSTRACT

TURKEY'S SEEK TO BECOME A REGIONAL POWER THROUGH THE USE OF SOFT POWER IN AFRICAN COUNTRIES: THE EXAMPLE OF THE HORN OF AFRICA

This study aims to evaluate the activities implemented towards the countries of the African continent, especially the wide range of diplomatic services created with Türkiye's foreign policy understanding after 2002. Throughout the scope of the study, it aimed to address the Horn of Africa region of the African continent and the related countries of Somalia, Eritrea, Djibouti and Ethiopia countries on Turkey's increasingly important soft power elements.

In terms of Turkey's desire to be a regional power in the region, economic developments, history and cultural values, humanitarian aid activities, military and defense cooperation and mediation activities were formed in terms of economic power as a tool, and soft power-oriented supports shaped by these were tested and evaluated with suggestions in this direction.

The study aims to emphasize both the current academic literature and the geopolitical importance of Turkey's political presence in the Horn of Africa and how this presence is organized.

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO.

ÖZ

ABSTRACT

TABLolar LİSTESİ	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	v
KISALTMALAR	vi
SÖZLÜK.....	viii
GİRİŞ	1

1. GÜÇ KAVRAMI VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Güç Kavramı	5
1.1.1. Başat Güç	9
1.1.2. Bölgesel Güç	9
1.1.3. Süper Güç	12
1.2. Gücü Oluşturan Unsurlar	12
1.2.1. Nicel Unsurlar	13
1.2.1.1. Askeri Güç	13
1.2.1.2. Ekonomik Güç	14
1.2.1.3. Endüstriyel Kapasite	15
1.2.1.4. Nüfus	15
1.2.1.5. Doğal Kaynaklar	16
1.2.1.6. Coğrafi Güç	17
1.2.2. Nitel Unsurlar	18
1.2.2.1. Ulusal Karakter	18
1.2.2.2. Ulusal Moral	18
1.2.2.3. Diplomasinin Niteliği	19
1.2.2.4. Hükümetin Niteliği	20
1.3. Teorik Açıdan Güç Kavramının İncelenmesi	21
1.3.1. Klasik Realizm	22
1.3.2. Neorealizm	23

1.3.3. Klasik Liberalizm.....	25
1.3.4. Neoliberalizm.....	27
1.3.5. Konstrüktivizm.....	29
1.4. Gücün Çeşitleri	30
1.4.1. Sert Güç.....	31
1.4.2. Yumuşak Güç.....	32
1.4.2.1. Yumuşak Gücün Kaynakları	35
1.4.2.2. Yumuşak Gücün Araçları.....	37
1.4.3. Akıllı Güç.....	39
2. TÜRKİYE’İN YUMUŞAK GÜCÜ	
2.1. Yumuşak Güç Bağlamında Türkiye’nin Dış Politikası	41
2.1.1. Türkiye’nin Değişen Dış Politikası ve Yumuşak Gücü	42
2.1.1.1. Yumuşak Güç Bağlamında Kültür ve Tarih	44
2.1.1.2. Yumuşak Güç Bağlamında Coğrafya ve Jeopolitik Konum	45
2.1.1.3. Yumuşak Güç Bağlamında Değerler ve Politika	47
2.1.2. Türkiye’nin Artan Yumuşak Gücü.....	48
2.2. Türkiye’nin Yumuşak Güç Araçları.....	49
2.2.1. Dışişleri Bakanlığı.....	50
2.2.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı	50
2.2.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı	52
2.2.4. Yunus Emre Enstitüsü.....	53
2.2.5. Türkiye Maarif Vakfı	54
2.2.6. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu	55
2.2.7. Anadolu Ajansı	56
2.2.8. Diğer Kurum ve Kuruluşlar	57
2.2.9. Türk Dizileri.....	60
3. KITA OLARAK AFRIKA VE AFRIKA BOYNUZU	
3.1. Kıta Olarak Afrika’ya Genel Bir Bakış	62
3.2. Afrika Siyasi Tarihi	64
3.3. Genel Olarak Afrika Boynuzu ve Önemi	68
3.3.1. Somali Federal Cumhuriyeti Genel Görünüm	69
3.3.2. Eritre Devleti Genel Görünüm	74

3.3.3. Cibuti Cumhuriyeti Genel Görünüm.....	77
3.3.4. Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti Genel Görünüm	80
4. TÜRKİYE AFRIKA BOYNUZU İLİŞKİLERİ VE YUMUŞAK GÜÇ	
KULLANIMI	
4.1. Genel Olarak Türkiye-Afrika İlişkileri	84
4.1.1. Osmanlı Dönemi Afrika İlişkilerine Genel Bakış 1517-1923.....	85
4.1.2. Erken Cumhuriyet Dönemi Afrika İlişkilerine Genel Bakış 1923-1960	86
4.1.3. Soğuk Savaş Dönemi Afrika İlişkilerine Genel Bakış 1960-1998.....	87
4.1.4. 1998 Yılı Sonrası Afrika İlişkilerine Genel Bakış	88
4.2. Türkiye Afrika Boynuzu İlişkileri ve Yumuşak Güç Kullanımı	90
4.2.1. Türkiye'nin Yumuşak Güç Bağlamında Somali Politikası.....	92
4.2.1.1. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Aktörlerinin Faaliyetleri.....	94
4.2.1.2. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Dışı Aktörlerin Faaliyetleri	97
4.2.2. Türkiye'nin Yumuşak Güç Bağlamında Eritre Politikası	98
4.2.2.1. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Aktörlerinin Faaliyetleri.....	99
4.2.2.2. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Dışı Aktörlerin Faaliyetleri	101
4.2.3. Türkiye'nin Yumuşak Güç Bağlamında Cibuti Politikası	101
4.2.3.1. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Aktörlerinin Faaliyetleri.....	104
4.2.3.2. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Dışı Aktörlerin Faaliyetleri	105
4.2.4. Türkiye'nin Yumuşak Güç Bağlamında Etiyopya Politikası.....	106
4.2.4.1. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Aktörlerinin Faaliyetleri.....	107
4.2.4.2. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Dışı Aktörlerin Faaliyetleri	109
SONUÇ	110
KAYNAKÇA.....	118

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Sert Güç Ayrımı ve Yumuşak Güç	31
Tablo 2. Yumuşak Gücün Kaynakları, Araçları ve Hedefleri.....	36

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1. Türkiye-Afrika Ülkeleri Toplam Dış Ticaret Hacmi 2003-2022	89
Şekil 2. Türkiye-Somali Ticaret Hacmi.....	93
Şekil 3. Türkiye-Eritre Toplam Ticaret Hacmi	99
Şekil 4. Türkiye-Cibuti Ticaret Hacmi	103
Şekil 5. Türkiye-Etiyopya Ticaret Hacmi.....	107

KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AKP	: Adelet ve Kalkınma Partisi
BİLGESAM	: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CSIS	: Center of Strategic and International Studies(Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi)
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DİP	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DP	: Demokrat Parti
EPRDF	: Ethiopian People's Revolutionary Democratic Front (Etiyopya Halkçı Devrimci Cephesi)
EUISS	: European Union Institute for Security Studies (Avrupa Birliği Güvenlik ve Çalışma Enstitüsü)
FETÖ	: Fetullahçı Terör Örgütü
GSMH	: Gayrisafi Milli Hasıla
GSYH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi

KDK	: Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İş adamları Derneği
NATO	: North Atlantic Treaty Organization(Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
OECD	: Organisation Economic of Co-operation and Development (İktisadi Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
SAM	: Stratejik Araştırmalar Merkezi
SETA	: Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TASAM	: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
THY	: Türk Hava Yolları
TİKA	: Türkiye İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TUBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜSİAD	: Türkiye Sanayiciler ve İş İnsanları
UNIFIL	: United Nations Interim Force In Lebanon (Birleşmiş Milletler Lübnan Geçici Görev Gücü)
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
YEE	: Yunus Emre Enstitüsü
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

SÖZLÜK

Demografik : Nüfus bilimsel

Eş- Şebab : Hareket Eş-Şebab El-Mücahidin, kısaca Eş-Şebab veya devlet adıyla Somali İslam Emirliği, Somali merkezli ve Doğu Afrika'nın başka yerlerinde aktif olan ulusötesi bir Selefi Cihatçı askeri ve siyasi örgüttür.

Hinterlant: İç bölge, arka bahçe

Jeokültürel: Coğrafyanın kültürel etkilerinden yola çıkar. Her millet ister istemez kültüründen izler taşır ve kültürler arasında ancak benzerlikler olabilir. Kültür milletin kimliğidir, bu kimlik avantaja çevrilebildiği gibi dezavantaja da çevrilebilir.

Jeopolitik: Coğrafya, ekonomi, nüfus vb.nin bir devletin politikası üzerindeki etkisi.

Jeostratejik: Jeopolitiğin bir alt dalı, siyasi ve askeri planlamayı bilgi açısından destekleyen, tutarlı hale gelmesini sağlayan veya etkileyen coğrafik etkenler tarafından ilkesel olarak rehberliği yapılan bir dış politika çeşididir.

Kolonizasyon: Kolonileşme ya da kolonizasyon, bir türün, yeni alanlara yayılarak buralarda çoğalmasıdır.

Korelasyon: Bağıntı

Ontolojik: Varlık bilimi ile ilgili, varlık bilimine ait

TÜRK SOM: Somali'nin başkenti Mogadişu'da bulunan bir askerî eğitim üssüdür.

Ümit Burnu: Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki Cape Yarımadası'nın güneydeki uç noktasıdır

GİRİŞ

Uluslararası alanda 21. yüzyıl itibari ile giderek artan yumuşak gücün önemi devletlerin dış politika oluşumlarını da etkilemiştir. Bu bağlamda askeri ve ekonomik unsurlara dayanan faaliyetlerin yanı sıra cazibe, insani diplomasi, eğitim, kültürel diplomasi, kamu diplomasisi gibi cazibe ve iknaya dayalı yumuşak güç unsurları ile devletler etki alanlarını genişletmeye çalışmıştır. Türkiye’de uluslararası alanın yeni dinamiklerine uyum sağlayarak özellikle 2000 yılı sonrası dış politikasını bu bağlamda genişleterek bir dönüşüm geçirdiğini söylemek mümkündür.

Türkiye’nin Afrika kıtasına artan ilgisi de bu dönem içerisinde gerçekleştiği görülmektedir. Afrika Boynuzu bölgesi jeopolitik ve jeostratejik konumu gereği Türkiye’nin dış politikasında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye Afrika Boynuzu ülkeleri ile ikili ilişkilerini geliştirmekte ve yumuşak güç unsurlarını kullanarak bölgede bölgesel bir güç olma kimliğini elde etmeye çalışmaktadır.

Çalışmanın genel amacı da Türkiye’nin Afrika Boynuzu’nda yumuşak güç unsurları ile gerçekleştirmiş olduğu faaliyetleri değerlendirerek, bu politika faaliyetlerinin bölgede Türkiye’nin bölgesel bir güç olma arayışı ile paralellliğini ortaya koymaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde tarihsel süreç içerisinde güç kavramına yönelik geniş literatür taraması ile oluşturmuş tanımlamaları içermekle birlikte özellikle yumuşak güç kavramının üzerinde durularak yumuşak gücün kapsamı, sınırlılıkları, araçları ve yumuşak gücü oluşturan unsurlar üzerinde durulmuştur. 20. yüzyılın sonlarına doğru Joseph Nye’nin yumuşak güç kavramını ortaya atmasıyla başlayan kavramsal süreç akademik çevrelerce değerlendirilmiş ve sınanmıştır. Yumuşak Güç kavramı ile bölgesel güç ve gücü oluşturan farklı alternatif kavramlara da yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye’nin yumuşak güç unsurlarını ve bu unsurları oluşturan kaynaklara yönelik incelemeler yapılmıştır. Türkiye’nin Yumuşak Güç unsurlarına, araçlarına ve faaliyet alanlarına dikkat çekilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde genel bir değerlendirme bağlamında önce Afrika kıtası sonra Afrika Boynuzu bölgesi ve ilgili ülkeleri olan Somali, Eritre, Cibuti ve Etiyopya ülkelerinin genel siyasi görünüşleri incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise üçüncü bölümde incelenen Afrika kıtası, Afrika Boynuzu ve ilgili ülkeleri olan Somali, Eritre, Cibuti ve Etiyopya'nın Türkiye ile olan ilişkilerine değinerek yumuşak güç bağlamında incelenmiş olup aynı zamanda Türkiye'nin yumuşak güç unsurlarının ilgili ülkelerdeki öne çıkan faaliyetlerine dikkat çekilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllardan itibaren hem uluslararası alandaki karmaşanın hâkim olduğu bir ortamdan dolayı hem de dış politikadaki güvenlik kaygılarından dolayı ve belirlemiş olduğu siyasi çizgisinin başta Batıya dönük olmasından kaynaklı olarak Osmanlı Devleti'nin hakimiyet kurmuş olduğu bölgelerdeki ilişkilerinden kalan tarihsel ve kültürel mirasını 21.yüzyılın başlarına kadar takip etme şansının olmadığı bir gerçektir. Soğuk Savaş'ın bitmesi ve devamında iki kutuplu dünya sisteminin oluşturduğu çekişmeli dinamiklerin ortadan kalmasıyla birlikte uluslararası alandaki siyasette yeni bir döneme girmiştir. Türkiye de oluşan bu yeni düzende, Osmanlı Devleti'nden kalan tarihsel ve kültürel bağları tekrardan canlandırmak üzere dış politikasını tekrar oluşturmuştur. Bu amaç doğrultusunda yer alan bir bölgede Doğu Afrika'nın Afrika Boynuzu olarak adlandırılan bölgesidir. Bölgenin Kızıldeniz'de olan konumu itibari ile hem enerji güvenliği açısından hem de ticari açıdan oldukça stratejik bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda da uluslararası alanda birçok devletin ilgisini çekmekte ve askeri iş birlikleri ve ekonomik iş birliklerine yönelik faaliyetler içerisine girmektedirler. Bölgede bu bağlamda bir aktör olmak üzere çaba sarf eden bir ülke de Türkiye'dir. Türkiye'nin bölgede kazan kazan anlayışı ile birçok farklı diplomasiyi bir arada kullanarak ikili ilişkileri geliştirmektedir. Küresel ve bölgesel güçlerin bir rekabet alanı olarak karşımıza çıkan Afrika Boynuzu, Türkiye'nin de bir aktör olarak nüfuz edinmeye çalıştığı stratejik bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bu anlamda Türkiye'nin bölgedeki faaliyetleri önemlilik arz etmektedir.

Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Afrika kıtasının tanınması, tarihi ve günümüz politik durumunun anlaşılması, Afrika Boynuzu ülkelerinin Türkiye ile olan ilişkileri ve Türkiye'nin bölgedeki yumuşak güç faaliyetlerinin değerlendirilmesine yönelik tüm kaynaklar nitel araştırma yöntemlerine dayanmaktadır. Bu bağlamda akademik makaleler, kitaplar, haber makaleleri, internet kaynakları ve tezler araştırmanın temel kaynakları olarak yer almaktadır.

Araştırmanın kapsamı özellikle Türkiye'nin 2000 yılı sonrasında Afrika'ya olan ilgisi neticesinde geliştirmiş olduğu siyasi ilişkilere dayanmakla birlikte Osmanlı Dönemine kadar olan ilişkilere de genel bir bağlamda bakılmıştır. Afrika Boynuzu ülkelerinin tanımlanmasında öne çıkan iki genel tanım vardır. Bunlardan birincisi Somali, Eritre, Cibuti ve Etiyopya olmak üzere dört devlet tanımlamasından oluşurken ikinci tanımda ise ilk tanımdaki ülkeler olmakla birlikte bunlara ek olarak Sudan, Güney Sudan, Uganda ve Kenya'da yer almakta veya bölgeyi bu ülkelerden bağımsız olarak değerlendirmemektedir. Bu araştırma da genel kabul görmüş olan ilk tanımda yer alan dört ülkeyi kapsamaktadır.

Araştırma Türkiye'nin bölgede faaliyet gösterdiği yumuşak güç araçlarının uygulamaları, iş birlikleri ve öne çıkan diplomatik ilişkileri ve faaliyetleri kapsamaktadır.

Araştırmanın Sorusu

Tez çalışmasında belirlenen konunun ve kapsamının temel sorusu; "Türkiye'nin yumuşak gücü Afrika Boynuzu'nda bölgesel bir güç haline gelmesini sağlar mı?" Bu ana soruya dayanarak aşağıda sıralanan alt sorulara da cevap aranacaktır.

Güç ve gücün çeşitleri nelerdir?

Bölgesel güç nedir?

Yumuşak güç nedir?

Yumuşak gücü oluşturan unsurlar ve yumuşak güç araçları nelerdir?

Türkiye'nin yumuşak gücü ve unsurları nelerdir?

Afrika Boynuzu'nun önemi ve Türkiye ile ilişkileri nasıldır?

Türkiye yumuşak güç kullanımı ile Afrika Boynuzu'nda bölgesel bir güç olabilir mi?

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın konusu ve kapsamı doğrultusunda başlıca sunulan hipotezler Türkiye'nin Afrika Boynuzu'nda yumuşak güç kullanımının bölgesel bir güç olma istencinden kaynakladığına dayanmaktadır. Bu doğrultuda araştırma da sunulan hipotezleri ifade etmek gerekirse:

Hipotez 1. "Türkiye'nin tarihsel ve kültürel bağları ile güçlenen yumuşak gücü Türkiye'nin bölgede bölgesel bir güç olmasını desteklemektedir."

Hipotez 2. "Türkiye'nin bir yumuşak güç unsuru olarak Afrika Boynuzu ülkelerine yönelik uyguladığı insani diplomasi faaliyetleri Türkiye'nin bu bölgede bölgesel bir güç olmasını desteklemektedir."

Hipotez 3. "Türkiye'nin Afrika Boynuzu ülkeleri ile olan artan ticaret hacmi bu bölgede bölgesel bir güç olmasını sağlamaktadır."

Hipotez 4. "Türkiye'nin Afrika Boynuzu ülkeleri ile geliştirdiği askeri iş birlikleri ve arabuluculuk faaliyetleri bu bölgede Türkiye'nin bölgesel bir güç olmasını sağlamaktadır."

1. GÜÇ KAVRAMI VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Çalışmanın ilk bölümünde güç kavramının genel tanımlamalarına ve sonrasında güç kavramının tarihten bugüne değişen ve gelişen kavramsal çerçevesine değinilmiştir. Bununla birlikte güç kavramının dış politikada değişen farklı kullanım alanlarına ve özellikle de bölgesel güç ve yumuşak güç kavramı üzerinde durulmuştur.

1.1. Güç Kavramı

Kavramsal olarak güç olgusunun tanımlanmasında bazı zorluklar olduğu görülmektedir. Bu zorluklar güç olgusunun sınırlarının belli olmayışından kaynaklanmaktadır. Sınırlarının belli olmayışı nitel ve nicel olarak kavramın açıklanmaya çalışılması güç olgusunun hacminin genişlemesine neden olmaktadır. Bir başka zorluk ise güç olgusunun tarihsel olarak insanın tarihi ile aynı dönemlerde var olmasından ve bununla birlikte dönemler boyunca güç olgusunun dönemin şartlarına bağlı olarak farklı algılanan ve tanımlanan bir kavram olmasından kaynaklanmaktadır. Tarihsel dönemlerde farklılıklar gösteren güç olgusunun unsurları kavramın tek ve genel geçer bir kabule sahip tanımının olmamasına neden olmaktadır (Dumankaya, 2019, s. 4). Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre güç, “Fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği, kuvvet, efor” olarak kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu, t.y.).

İnsan topluluklarının bir araya gelerek iş birliği ve örgütlenmesine dayalı ilişkiler kurması ilk devletlerin temelini oluşturmuş ve bu süreç içerisinde devletler tarih sahnesinde yerini almaya başlamıştır. Ortaya çıkan bu devletler birbirleriyle süreç içerisinde ticari ve kültürel veya anlaşmazlıklar çerçevesinde olumlu ve olumsuz ilişkiler kurmak durumunda kalmışlardır. Bu ilişkiler birbirleriyle iş birliği veya çatışma olarak süre gelerek devam etmiştir. Bu ilişkiler çerçevesinde belirleyici hâkim unsur ise güç olgusu olmuştur. Bir devletin ana gayesi temel olarak kendi içerisinde bulunduğu toplumun refahını, güvenliğini ve bekasını sağlamaya yönelik olduğundan bu amaç doğrultusunda uygulanan temel politika da güç olgusuna dayanmıştır. Bu ilişkiler bağlamında güç, devletlerin istediği hedefe ulaşmaktaki amacına yönelik diğer devletlerin davranışlarını etkileyebilme ve değiştirebilme kabiliyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kabiliyet devletin elinde olduğu maddi ve manevi imkanlar ile

oluşmaktadır. Devletlerin uluslararası ilişkilerde politika olarak kullandığı en büyük araç da güç olgusudur. Gücü kullanmayan veya kullanamayan bir devletin güç arayışı anlamsız bir faaliyettir. Bir başka deyişle uluslararası alanda güç olgusunun kullanılmaması veya kullanılamaması bir güç niteliği taşımamaktadır (Tezkan, 2005, s. 137).

Uluslararası İlişkiler açısından yapılan ilk çalışmalar arasında yer alan Thucydides'in eseri olan "Peloponez Savaşlarının Tarihi" isimli çalışmada güç kavramına yer verilmiştir. Özetle eser içerisinde komutanların karşılıklı konuşmalarını içeren diyalog metinlerinde güç kavramı, "güçlü yapabileceğini yapar ve zayıf katlanması gerekene katlanır" diye ifade ediliş biçimi güç kavramının önemine dikkat çekmektedir. Kavramla ilgili olarak bir başlangıç çalışması niteliği taşıyan bu eser ile günümüze dek birçok eserde güç kavramına yönelik vurgular yapılmıştır. Bu eserlerin başta gelenleri arasında yer alan Machiavelli'nin ünlü Prens adlı eseridir. Machiavelli eserin çeşitli bölümlerinde güce yönelik "halkın sevmesinden çok korkmasının önemli olduğuna" söylemlerde bulunarak güç kavramının önemini yinelemiştir. Güç kavramına geleneksel bir yaklaşım olarak diğer bir düşünür olan Morgenthau ise etkiyi "sonuçları doğrudan belirleyebilecek olanların kararları üzerindeki dolaylı sonuç veren bir ilişki" olarak, kuvveti ise "gücün psikolojik etkisini ortadan kaldıran fiziksel şiddettir" olarak tanımlamaktadır. Geleneksel yaklaşımlara sahip düşünürler gücün kaynaklarını endüstri, askeri, nüfus, doğal kaynaklar, jeopolitik, diplomasi, hükümetlerin kabiliyeti ve ulusal karakter olarak nitelemiştir (Sarı ve Demir, 2018, s. 18). Güç kavramı tarihsel süreç içerisinde birçok düşünür tarafından farklı benzetmeler, argümanlar ve tanımlamalar ile açıklanmaya çalışılarak devam etmiştir. Bu düşünürler çerçevesinde Joseph Nye'e göre, güç kavramı aşk kavramına benzetilerek "denenmesi, tanımlanması ya da ölçülmesinden daha kolaydır" olarak ifade ederken, bir diğer düşünür Pierre de Senarclens, güç kavramını uluslararası politik alandaki mevcut konumun, kapitalist üretim ilişkilerinde mevcut olan para ve kâr ilişkisine benzetmektedir. Güç kavramı ile ilgilenen bir başka düşünür olan Karl Deutsch ise güç kavramını var olan çatışmalar üzerinde diğerlerine karşı üstün gelme durumu ve ilgili engelleri aşma kabiliyeti olarak tanımlamaktadır. Gücü uluslararası alan içerisinde temel bir önemlilik şeklinde gören Michael Sullivan ise gücü büyüklük,

büyüklüğü etki olarak, etkiyi ise diğer uluslararası alandaki ülkeleri etkilemek olarak tanımlamıştır (Sönmezoğlu, 2019, s. 271).

Gücün tanımlanması açısından yapılan bu klasik yaklaşımlar günümüz şartları çerçevesinde ele alındığında, güç kavramının hassasiyetini tanımlamaya ve açıklamaya yeterince veya tam olarak karşılayamadığı görülmektedir. Güç, Soğuk Savaş döneminin baskın düşünce paradigması olan realizme göre sığ bir çerçevede ele alınarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Ancak günümüzde güç kavramı çok boyutlu bir çerçeveden ele alınarak genel olarak bir aktörün diğerine karşı bir eylemi yaptırma veya bir eyleme yönelik caydırıcılığı ifade eden bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Karabulut, 2017, s. 334). Uluslararası alanda ülkelerin politik hedefleri doğrultusunda bir aktör olarak kullandığı güç, kullanım biçimleri bakımından sert güç ve yumuşak güç tanımlamalarıyla ele alınmaktadır. Sert güç, güce dayalı zorlama faaliyetlerini içerirken yumuşak güç ise ikna ve cazibe üzerine kurulu bir anlayış çerçevesinde hareket etmektedir. Sert güç, ulaşılmak istenen amaca yönelik zorlama, askeri güç kullanımına başvurma veya elindeki kaynak kullanımları ile istenilen amaca yönelik göz dağı verme ve zorlama şeklinde açıklanabilir (Işık, 2019, s. 74). Yumuşak güç, geçmişte askeri başarıları ifade eden güç kavramının zamanla içeriğinin sadece bu yapısıyla kalmayarak teknolojik, ekonomik ve kültürel boyutlarının da ortaya çıkmasıyla kavramın kapsamının genişletmesiyle ortaya çıkmıştır (Kömür, 2020, s. 98). Sert güç ve yumuşak güç kullanımı dışında uluslararası alanda ülkelerin güce yönelik başvurduğu bir başka güç seçeneği de akıllı güç kullanımıdır. Devletlerin güç kullanımı açısından sadece sert güç veya sadece yumuşak güç kullanımı etkili olamayacağı varsayımı üzerinden doğan akıllı güç kavramı, aktörlerin hem sert gücü hem de yumuşak gücü bir arada kullanarak elde edilecek sonuçların daha etkili olabileceği üzerine temellendirilmiştir. Devletlerin diğerlerine karşı doğru etki yapabilmesi açısından sert ve yumuşak gücün doğru bir çerçeve içerisinde birlikte kullanılması gerektiği fikri akıllı güç olarak nitelendirilmektedir (Bilener, 2019, s. 244).

Uluslararası politikada güç kavramı üç farklı ancak birbiriyle ilişkisi olan davranışsal, materyal ve söylemsel olarak üç yaklaşım altında incelenebilir. Davranışsal güç, bir aktörün diğer aktörü davranışsal olarak etkileyebilme ve onları değiştirebilmesi olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası alanda birden fazla aktörün

birbirlerini isteyerek veya istemeyerek etkileyebileceği üzerine kurulu olan gücün davranışsal boyutu, üç temel yaklaşımla etki yaratabilmektedir. Bunlar, tehdit ve cezalandırma, ödüllendirme ve yumuşak güçtür. Materyal güç, bir ülkenin mevcut askeri, ekonomik, üretim, teknoloji, nüfus, siyasi istikrar, strateji geliştirme ve organizasyon gibi yetkinliklerinin kullanması üzerinden açıklanmaya çalışılan yaklaşımdır. Söylemsel güç ise aktörlerin diğer aktörleri söylemler, normlar ve fikirler üzerinden etkileyebilmesi üzerine kurulu bir yaklaşımı ifade etmektedir. Gücün tanımının birbirine yakın üç farklı boyutu üzerinden tanımlanmaya çalışılması çerçevesinde, uluslararası ilişkiler teorileri açısından da farklı önemlilikler ile benimsenerek savunulmuştur. Realistler gücün en önemli boyutu olarak materyal gücü görmüşlerdir ve bu bağlamda savunmuşlardır. Materyal gücün davranışsal güce evrilmesinde en önemli etkenin askeri ve mevcut olanaklar üzerinden oluşturulacak tehditlere dayanan sert gücü ifade ederek güç kavramının en önemli boyutunun altını çizmektedir. Liberallere göre ise materyal gücün önemini kabul etmekle birlikte bu gücün tek başına başat bir belirleyici kriter olmadığına dikkat çekmektedirler. Liberallere göre davranışsal güç materyal güçten daha fazla önemlilik arz etmektedir. Buna göre davranışsal gücün tehdit varlığının önemini kabul etmekle birlikte devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde ödül ve ortak çıkarların daha fazla öneme sahip olduğunu ileri sürmektedirler. Eleştirel kuramcılar ve İnşacı yaklaşımlar ise materyal ve davranışsal güç boyutlarının mevcut uluslararası alanın dinamiklerini açıklamakta yetersiz kaldığını ileri sürmektedirler. Uluslararası alanda aktörler arasındaki ilişkilerde önemli olanın bir aktörün norm ve söylemlerinin diğer hedef aktörler üzerinde oluşturduğu etkilere odaklanması gerektiğini öne sürmektedirler (Kadercan, 2014, s. 323).

Günümüzde güç kavramı algısı devletler açısından genellikle askeri ve ekonomik büyüklükler ile ilişkilendirilmeye devam etmektedir. Ancak bununla birlikte uluslararası ilişkiler disiplinde tartışılmaya da devam etmektedir. Güç olgusuna güncel yaklaşımlar doğrultusunda başat güç, bölgesel güç ve süper güç kavramları da eklenmiştir. Bu kavramlar uluslararası ilişkiler yorumcuları tarafından sıkça dile getirilmekte ve kullanılmaktadır.

1.1.1. Başat Güç

Başat güç, bir devletin askeri, ekonomik ve nüfus olarak uluslararası alanda temel bir aktör olarak ileri çıkması ve diğer devletlere karşı politik bir üstünlüğünün olmasını ifade etmektedir. George Modelski'ye göre başat gücün belirleyici özelliği okyanuslara egemen olunulmasıdır. Tarih içerisinde belirli dönemlerde birçok devlet başat güç olarak ortaya çıkmıştır. Bir devletin başat güce yükselip ve düşmesi kabaca yüzyıllık bir süreç içerisinde yaşanmaktadır. Süreç içerisinde başat güce rakip olarak ortaya çıkacak bir başka güç ile girilecek bir savaş neticesinde yeni bir gücün ortaya çıkmasına sebebiyet verecektir. Yine Modelski'ye göre bu yeni güç, başat güç ve başat güce rakip olan ikinci güç arasında yapılan savaş sonucunda kârlı çıkacak olan üçüncü bir devletin yeni başat güç olarak dünya egemenliğini kuracağını söylemektedir. Bu kuramdan yola çıkarak tarihsel süreç içerisinde 15. ve 16. yüzyıllarda İspanya ve Portekiz, 17. yüzyıl Hollanda, 18. yüzyılda ise Fransa'nın başat bir güç olarak ortaya çıktığı görülmektedir. İngiltere 19. yüzyılda denizlere hâkim olmasıyla birlikte başat güç konumuna yükselmiştir. Bu duruma karşı bir güç olarak çıkan Almanya ise II. Dünya Savaşı'na sebep olacaktır. 20. yüzyılda ortaya çıkan II. Dünya Savaşı ve Avrupa'da yaşanan yıkımdan fırsat olarak yararlanan ülke Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmuştur. ABD, 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra başat güç olarak ortaya çıkarak dünya egemenliğini tesis etmiştir. Uluslararası alanda bu güce ikinci bir güç olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) rakip olsa da Soğuk Savaş sonrası SSCB'nin yıkılması ABD'yi uluslararası alanda tek başına başat bir güç olarak ortaya çıkarmıştır (Sander, 2016, s. 96).

1.1.2. Bölgesel Güç

Bölgesel güç, uluslararası ilişkiler disiplininde coğrafi olarak konumlanmış bir bölgede askeri ve ekonomik faktörlerle bölgeyi etkileyebilen ve uluslararası alandaki politikada belli bir etkiye sahip olarak bölgenin diğer devletleri tarafından da lider bir konumda değerlendirilen veya değerlendirilmek durumunda olan hegemonya potansiyeli oluşturabilecek bir ülke olarak nitelendirilmektedir (Örmeci, 2023).

Uluslararası alanda yaşanan yapısal ve hegemonik gücün değişimi sürecinde, uluslararası alanda mevcut siyasi yapının ve kontrol mekanizmalarının daha etkin

olduğu dönemlere kıyasla bölgesel güç potansiyeline sahip ülkelerin daha özerk bir yapı içerisinde hareket etmelerine olanak sağlamaktadır (Akgül Durakçay ve Canveren, 2017, s. 268). Özellikle SSCB'nin dağılma süreci ile ortaya çıkan uluslararası alandaki belirsizlik ortamı ülkelerin bölgesel bir güç olma istencini hızlandırmıştır. Bununla birlikte SSCB'nin çöküşü uluslararası alanda tek kutuplu ve ABD hegemonyasını oluşturmuştur. Bu bağlamda rakipsiz görünen ABD'nin liderliğindeki sisteme uyum sağlamak için devletler arayışlar içerisine girmiştir. Ancak kısa bir dönem içerisinde ABD'nin tek kutuplu uluslararası sistemine yönelik başka devletler tarafından eleştiriler geliştirilmiştir. Soğuk Savaş sonrasında başladığı kabul edilen sistemin 1990'ların sonlarına gelindiğinde farklı devletlerin eleştirilerine maruz kalmış ve özellikle Çin, Rusya ve İran gibi devletlerin sistemden bağımsız bir şekilde özerk davranma durumu yeni ittifak arayışlarına neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında ABD liderliğinde Batılı ve diğer müttefik devletlerin tüm uluslararası alanı kapsayacak bir sistemin oluşmasında ve karar alım süreçlerinde küresel hakimiyete erişemedikleri görülmektedir. Böylelikle tek kutuplu dünyanın süper gücü olan ABD'nin tek kutuplu dünya düzeninde özellikle gelişmekte olan devletleri de kapsayacak bir nitelikte olamamıştır. Bu bağlamda mevcut hegemonik yapı içerisinde bölgesel olarak etki alanına sahip ülkeler ortaya çıkmıştır (Konukcu, 2018, s. 209).

Alman Küresel ve Bölgesel Araştırmalar Enstitüsü'nden Martin Beck'e göre bölgesel bir gücün sahip olması gereken sekiz unsur:

1. Kendine has bir kimliğe sahip olarak nitelenebilir ve tanımlanabilir belli bir bölgenin parçası konumunda olmalıdır.
2. Uluslararası alanda bölgesel bir güç algısına ve imajına sahip olmalıdır.
3. Kendi ideolojik örgütlenmesi kadar bölgenin coğrafi alanı içinde de bu doğrultuda kararlı olarak etkisini gösterebilmelidir.
4. Üst düzeyde ve etkili askeri, ekonomik, demografik, siyasi ve ideolojik kabiliyetlere sahip olmalıdır.
5. İlgili bölgesel alan ile bütünleşik bir yapı içerisinde bulunmalıdır.
6. Bölgesel güvenliği yüksek önemlilik içerisinde görmelidir.
7. Bölgedeki farklı güçler tarafından ve özellikle diğer bölgelerdeki bölgesel güçler tarafından da kabul edilerek benimsenmelidir.

8. Bölgesel ve küresel oluşumlar içerisinde olarak ilişkilerini sürdürebilmelidir (Beck, 2006, s. 2).

Bölgesel güç kavramı uluslararası ilişkilerde kimi uzmanlarca kendi çıkarları ve hırsları doğrultusunda uluslararası alanda mevcut örgüt veya daha büyük güçlerden bağımsız hareket etme eğiliminde olan devletleri nitelemek için kullanılmaktadır. Bu bağlamda bölgesel güçlerin kendi bölgelerinde istikrar sağlayıcı bir unsur olabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra ABD'nin bölgesel güçler ile iş birliği yapması ve aynı zamanda teşvik edici yaklaşımlarla bölgesel sorunlarda yük paylaşımı yapması bölgenin istikrarının sağlanmasına katkı sunduğu gibi aynı zamanda uluslararası sistemin devamlılığına da katkı sunduğu ifade edilmektedir (Y. Şahin, 2020, s. 9)

Bölgesel güç yaklaşımı Türkiye açısından değerlendirildiğinde dış politika, devlet kapasitesi, toplumsal ve kültürel güç, siyasi ve ekonomik güç, jeopolitik konum, askeri gücü ve askeri olmayan yumuşak gücü değerlendirildiğinde Türkiye'nin uluslararası alanda orta ölçekte bir güç unsuruna sahip nitelikte bir devlet olarak sınıflandırmak mümkündür. Türk dış politikasının II. Dünya Savaşı bitimiyle birlikte Batı ekseninde hareket ettiği görülmektedir. Bu durum güvenlik kaygılarıyla birlikte Batılı devletlerle yakın ve derin ilişkileri kapsayan ve bu doğrultuda şekillenen Türk dış politikası statükocu ve Batı değerlerini içselleştirmeye çalışan bir görünüm sergilemiştir. 1923 yılında Cumhuriyetin ilanından 1974 Kıbrıs Barış Harekatinin gerçekleştiği döneme kadar hiçbir savaşa katılmayan Türkiye aynı zamanda bölgedeki komşu ülkeleriyle dengeleri gözeterek bu ülkelere karşı talepkâr ve hırslı tutumlar içerisinde olmamış doğal olarak revizyonist bir yaklaşım sergilemediği görülmektedir. Ancak bu yaklaşım son yıllarda değiştiğini söylemek mümkündür. Türkiye hükümetinin son yıllarda iç ve dış siyaset söylemlerine bakıldığında bu yaklaşımın da değiştiğini söylemek mümkündür. Özellikle bölgede merkez ülke, küresel oyun kurucu, bölgesel lider ve bölge için rol model devlet gibi söylemler Türkiye'nin değişen dış politikasında bölgesel bir güç olma arayışını yansıttığını söylemek mümkündür. (Doster, 2012, s. 20). Uluslararası alanda önemli bir unsur olarak nitelenen bölgesel güçlere örnek vermek gerekirse Japonya, Çin, Hindistan, Rusya ve son zamanlarda öne çıkmasıyla listeye adını yazdıran Türkiye örnek olarak gösterilebilir. Türkiye'nin 2000'li yıllar sonrasında yakaladığı ekonomik büyüme trendi ve sağlamış olduğu istikrar ile bölgede öne çıkarak güçlü ve lider konuma sahip

bir profil çizdiği söylemek mümkündür. Bu duruma ek olarak etkileşim kapsamında olan Balkanlar, Afrika, Türki Cumhuriyetleri'nde yaşanan toplumsal ve siyasal değişimler Türkiye'nin bölgede belirleyici bir unsur niteliği kazanmasına ve önemli bir aktör olarak kendi konumlandırmasına yardımcı olduğunu söylemek mümkündür (Battır ve Ateş, 2013, s. 36).

1.1.3. Süper Güç

Süper güç kavramı uluslararası alan içerisinde konumu itibari ile ilk sırada bulunan, dünya ölçeğindeki olaylara etki ve katkı sağlayabilen ve gerektiği durumlarda güç kullanabilen devleti niteleyen kavramdır. Süper güç olan devlet askeri gücü ve küresel etki kabiliyeti yanı sıra küresel süper güç hakimiyetini sürdürebilmek için uluslararası alanda üstleneceği rol gereği ahlaki ve siyasi sorumlukları sahip olması gerekmektedir. Süper güç olan bir devletin bu konuma erişebilmesi onun sadece sert güç kabiliyetleri ile sağlayabileceği bir konum değildir. Bir devletin süper güç konumuna erişebilmesi onun aynı zamanda yumuşak güç kabiliyetlerine de dayanmaktadır (Tuicakademi, 2014). Kısacası küresel bir etki gücene sahip bir devletin askeri ve ekonomik açıdan büyük ölçekli bir güce sahip olması ve gerektiğinde bu kabiliyetleri kullanmakla birlikte aynı zamanda yumuşak güç unsurları ile uluslararası alanda öncülük yapabilen devlet, süper güç olarak nitelendirilmektedir. Başat güç kavramı ile süper güç kavramı nitelik ve kabiliyet olarak bir arada değerlendirildiğinde iki güç kavramı birbiriyle benzerlik göstermektedir (Erdem ve Örki, 2019, s. 17).

1.2. Gücü Oluşturan Unsurlar

Güce ilişkin bir aktör olarak devletin güç unsurları birçok faktörden oluşmaktadır. Genel bir yaklaşım ile bakıldığında devletin güç unsurları nicel ve nitel unsurlar olarak iki bölümde incelenebilir. Nicel unsurlar bir devletin askeri güç (askeri hazırlık derecesi), ekonomik kapasite, nüfus, doğal kaynaklar ve coğrafya olarak bir devletin nicel olarak güç kapasitesini nitelemektedir. Nitel unsurlar açısından ise ulusal karakter, ulusal moral, diplomasının niteliği ve hükümetin niteliği bir devletin gücünün nitel güç kapasitesini oluşturmaktadır. Bir devletin nicel ve nitel unsurlara

sahip olması o devletin güce sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Morgenthau gibi güç kavramını uluslararası ilişkilerde sıkça kullanan ve gücü uluslararası politikanın merkezine koyması açısından bir devletin nicel ve nitel unsurlara sahip olması yeterli gözükse de farklı birçok düşünür tarafından nicel ve nitel unsurlara sahip olmak gücün tanımlanabilmesi için yeterli olmadığı düşüncesindedir. Holsti'ye göre bir gücün tanımlanabilmesi için bir devletin uluslararası politikada amacına yönelik hizmet edecek şekilde diğer devletler üzerinde bir etki yaratabilmesi halinde güç kavramından söz edilmesinin mümkün olacağını savunmaktadır. Frankel ise gücü kapasite bağlamında ele alarak bir devletin güç kapasitesini diğer devletlerin güç kapasitesi ile karşılaştırılmadığında bir anlam ifade etmeyeceğini vurgulamaktadır (Arı, 2006, s.137).

1.2.1. Nicel Unsurlar

Nicel unsurlar gücü oluşturan somut yapıları ifade etmektedir. Morgenthau'ya göre bir ulusun gözle görülebilir somut unsurları askeri güç, ekonomik güç, endüstriyel kapasite, nüfus, doğal kaynaklar ve coğrafya gibi ölçülebilir ve diğer uluslar ile karşılaştırılabilir özellikte olan unsurlardır.

1.2.1.1. Askeri Güç

Askeri güç (askeri hazırlık derecesi) bir devletin ulusal politikalarının uygulanmasında ve ulusal hedeflerinin gerçekleşmesinde kullanılan fiziki gücü ifade etmektedir. Bir devletin tüm askeri kaynak ve kabiliyetleri askeri güç olarak nitelendirilmektedir. Gücün askeri unsuru diğer devletler ile karşılaştırma yapmaya müsait bir nicel unsurdur. Askeri güç bağlamında ele alınacak en önemli husus, askeri kapasitenin sayısal üstünlüklerinin yanı sıra ilgili kaynak ve kabiliyetlerin kullanılma becerisine dayanmaktadır (Çamır, 2009, s. 5). Askeri güç bir devletin istek ve hedeflerine yönelik başvuracağı son ve belki de en etkili unsur olacağı için önemlilik arz etmektedir. Askeri gücün nicel ve nitel yönden yüksek kaynak ve kabiliyetli silahlı kuvvetlere sahip olması ulusal askeri güç unsurunun kapsamını oluşturur. Realistler anarşik bir uluslararası alanda devletin amacının hayatta kalmaya çalışması, diğer devletlere üstün gelmeye çalışması ve güvenliğini sağlaması için askeri güç unsurunu

diğer unsurlardan görece daha önemli görerek merkezi bir yapı taşı olarak benimsemektedir. Bu sebeple devletler askeri gücünü sürekli geliştirmek ve kapasitelerini artırmaya yönelik politikalar içerisinde olması beklenmektedir (Keyik ve Erol, 2019, s. 30). Gücü oluşturan unsurlar arasında askeri gücü (askeri hazırlık derecesi) diğer unsurlardan daha önemli bir unsur olarak gören Morgenthau, askeri gücün caydırıcılık kapasitesinin de altını çizmektedir. Askeri gücün caydırıcılığı bir devletin kendi ulusal çıkarlarına yönelik diğer aktörler tarafından olası bir tehdit ve zararlı faaliyetin hareket alanın sınırlandırılmasına ve azaltılmasına yönelik olduğunu ileri sürmektedir (Özdemir, 2008, s. 128). Bir başka deyişle karşı aktörü olası bir hareketten vazgeçirmek maksadıyla vaat veya tehdit gibi unsurların bilinçli bir şekilde kullanarak stratejik bir hamle girişimini ifade etmektedir. Karşıt aktörlerin olası hareketleri sonucunda ortaya çıkacak sonuçlardan endişe ve korku duyulması ve neticesinde bu davranışına yönelik yapma cesaretinin kırılması veya ortandan kalkması durumudur. Bu anlamda bir devletin askeri güç kapasitesinin üst düzeyde olması tehdit oluşturabilecek aktörlere karşı caydırıcı bir nitelik kazandırmaktadır. Karşı aktörlerin saldırı ihtimalini azaltmaya yönelik ilgili devlet, askeri güç kapasitesini sürekli artırmaya yönelik girişimler içerisinde bulunarak mevcut askeri kapasitesini caydırıcı bir güç olarak kullanabilmektedir (Sarı ve Demir, 2018, s. 25).

1.2.1.2. Ekonomik Güç

Ekonomik güç, güç unsurları içerisinde önemi ve önceliği yüksek bir değere ve niteliğe sahip diğer bir unsundur. Uluslararası politikada değeri sürekli artan bir konuma sahiptir. Bu değer askeri değer ile ters orantıya sahiptir. Bir başka şekilde ifade edilecek olunursa havuçların sopalardan daha önemli bir gerçeklik kazandığı durum olarak ifade edilebilir. Bununla birlikte askeri güç kapasitesinin oluşturulmasında en önemli etken bir devletin ekonomik gücünün seviyesine ilişkin kapasitesidir (Sancak, 2015, s. 41). Devletlerin askeri gücü ile ekonomik gücü arasında pozitif bir ilişki söz konusu olmaktadır. Bir devletin Gayrisafi Milli Hasılası (GSMH) ile askeri kapasitesine yapılan harcama arasında yüksek bir korelasyonun söz konusu olduğu görülmektedir. Buradan da anlaşılabacağı üzere yüksek bir askeri kapasiteye

erişebilmek için yeterli bir ekonomik kapasite olması gerektiği sonucuna varılabilmektedir (Sönmezoğlu, 2019, s. 283).

1.2.1.3. Endüstriyel Kapasite

Bir devletin zengin hammadde kaynaklarına sahip olması belli bir gücü ifade etmektedir. Ancak bu hammaddeleri işleyebilme yeteneğine sahip olmadığı takdirde doğal kaynakların belli bir güç potansiyeli oluşturması mümkün olmamaktadır. Teknoloji ile ağır sanayi üretimleri bir ulusun gücünün niteliğini oluşturmaktadır. Bu bağlamda bir ülkenin endüstriyel kapasitesinin gelişkin olması gerekmektedir. Sanayi ve teknolojisi ileride olan devletlerin bu anlamda büyük güç olabilmesi için endüstriyel kapasitenin önemini ortaya koymaktadır (Dumankaya, 2019, s. 6). Genellikle endüstriyel kapasite ekonomik kapasite ile aynı anlamda ve yanlış kullanıldığı görülmektedir. Ancak Endüstriyel kapasite ekonomik gücün temsili niteliğini oluşturan ve ekonomik kapasitenin ana unsuru olarak değerlendirilmektedir (Sönmezoğlu, 2019, s. 282).

1.2.1.4. Nüfus

Nüfus, devletler için her zaman temel kaynakların oluşumu açısından önemli bir güç unsuru olarak görülmüştür. Jeopolitik olarak büyük bir nüfusun ulusal güce katkısı nicel bir unsur olarak görülürken aynı zamanda askeri ve güvenlik açısından da nüfusun hem insan gücü sağlaması hem de savaş durumunda vergi ödeyebilecek bir kaynak olarak görülmesinden önemsenmiştir. “Sanayi Devrimi” sonrası ekonomik bağlamda da nüfus büyüklüğünün önemi artmıştır. Ulusal gücün nüfus ile doğrudan bir ilişkisi olmasa da ve bir devletin güçlü olmasında yeterli bir nitelik olmasa da gerekli bir unsur olarak yer almaktadır. Bununla birlikte demografik özellikler bir nüfusun gücünü yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra nüfus yapısının niteliği ilgili devlet ve toplum için bir avantaj olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte devletlerin ekonomik ve endüstriyel kapasitelerinin artmasında nüfus büyüklüğü önemli bir etken olarak görülmektedir. Ancak gelişmemiş ülkeler de kaynakların kullanım kabiliyetinin olmaması veya kaynakların yeterli olmaması, endüstriyel kapasitenin gelişkin olmaması ve teknoloji verimliliğinin sağlanamaması gibi birçok olumsuz

etkenden kaynaklı olarak nüfusun büyüklüğü bu ülkeler için aynı etkiyi yaratmamakta ve tersine bir etkiyle devletleri kötü anlamda da etkileyebilmektedir. (Şener, 2011, s. 57). Bir ülkenin nüfus kapasitesi ele alındığında akla ilk gelen toplam miktara ilişkin değerlendirme olmaktadır. Ancak nüfusun çokluğu büyük bir güç olma açısından yeterli olmamakla birlikte aynı zamanda büyük bir güç olabilmek için de nüfus miktarının da bir alt limiti olduğu genel kabul edilen bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte toplam nüfus miktarının eğitim niteliği oranı da nüfus kapasitesini niteleyen önemli bir unsuru olmaktadır (Sönmezoğlu, 2019, s. 280-281).

1.2.1.5. Doğal Kaynaklar

Doğal kaynaklar, bir devletin nicel gücünün belirlenmesi açısından önemlilik arz etmektedir. Bir devletin coğrafi konumu itibari ile kara parçasının ve karasularının yer üstü ve yer altında bulunan doğal imkanların tümüne doğal kaynaklar denmektedir. Doğal kaynak olarak nitelenen unsurlar doğada mevcut yenilenebilir veya yenilenemez sınıfta olarak insanların kullanımlarına doğrudan veya dolaylı yollar ile açık olan canlı ve cansız tüm doğal unsurları içermektedir. Yer altında mevcut petrol, maden, doğal gaz gibi ve yer üstünde ormanlar, nehirler, göller, bitki örtüsü ve canlı çeşitliliği doğal kaynaklara örnek olarak verilebilir. Doğal kaynaklar dünya ana karasında eşit olarak dağılmamıştır. Bu sebeple ülkelerin bulunduğu toprak parçaları üzerinde ve altında bulunan kaynaklar coğrafi bir kazanım olarak ülkelerin elinde şekillenmektedir. Yer yüzünde doğal kaynakların dağılımının eşit olmaması sebebiyle doğal kaynaklar açısından zengin ve fakir ülkeler ortaya çıkmıştır (Bal, 2011, s. 89). Bazı düşünürler devletlerin birbirleriyle gücünü kıyaslaması noktasında doğal kaynakların diğer faktörlere oranla daha istikrarlı bir unsur olduğunu ileri sürmektedir. Bir devletin zengin doğal kaynaklara sahip olması o devlet için önemli bir güç unsurudur. Doğal kaynaklar bir devletin endüstriyel üretim kapasitesini ve savaşılabilecek bir kapasiteye sahip olup olmadığının göstergelerinden biri olarak değerlendirildiği de görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında doğal kaynakların mevcut potansiyeli devletin gücünü doğrudan etkileyebildiği söylenebilir (Gündoğdu, 2022, s. 110).

1.2.1.6. Coğrafi Güç

Coğrafi güç bir devletin ve toplumunun üzerinde yaşadığı toprakların coğrafi anlamda tüm unsurlarını içerecek şekilde değerlendirilmesiyle ortaya çıkan kapasitedir. Bu anlamda coğrafya tek başına yüksek bir nitelik ifade etmemektedir. Ancak coğrafya üzerinde yaşayan toplumun bir değer olarak kullanabilmesi durumunda bir anlam ifade etmektedir. Örnek olarak Rusya'nın sahip olduğu çok geniş topraklar stratejik olarak Rusya'ya çok önemli kazanımlar sunmuştur. Stratejik olarak tarih boyunca Rusya'nın sahip olduğu bu geniş topraklar savaş sırasında savunma bağlamında ülkelerini işgal eden devletlerin başkent Moskova'ya gelene kadar mağlup etmeyi başarabilmesinde etken olmuştur. Coğrafyanın farklı bir şekilde değerlendirilmesi ona bir güç potansiyeli kazandırmıştır. Ancak bu potansiyel kullanılabildiği ölçüde milli gücün oluşumuna katkı sağlayabilmektedir. Coğrafi gücün bir potansiyel olarak kullanılmasına etken olacak bazı unsurlar ise ülkenin topraklarının büyüklüğü, arazinin yapısı, ülkenin kurulu olduğu toprakların dünya üzerinde konumu, toprakların deniz ve su yolları ile ulaşımı, akarsu ve gölleri, iklimi ve bitki örtüsü, kaya ve kıyıların uzunluğu ve şekli olarak ifade edilebilir. Coğrafi güç ile jeopolitik kavramları ise birbirinden farklı kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu iki kavramın ayrı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Coğrafi güç, bir ülkenin coğrafyasının ona kattığı somut bir potansiyel olarak devletin milli gücüne katkı sağlayabilmesini ifade etmektedir (Tezkan, 2005, s. 166). Jeopolitik ise bir ülkenin üzerinde bulunduğu coğrafyanın siyasi bir bağlamda değerlendirilmesidir. Jeopolitik zamana ve şartlara bağlı olarak farklılık göstermesine karşın coğrafyanın fiziki unsurları ülkenin milli gücüne potansiyel katkısı farklılık göstermemektedir. Jeopolitik, bir devletin dış politikasını coğrafi konumunun belirlediği üzere geliştirilen bir siyasal kavramı ifade etmektedir. Bu kavram ilk defa Rudolf Kjellen tarafından kullanılmış ancak bilimsel bir temelde ilk defa Friedrich Ratzel tarafından jeopolitiğin temelleri oluşturulmuştur. Devletin içerisinde bulunduğu coğrafi konumun devlete sağladığı siyasi, askeri, ekonomik kazanımları ifade etmek için kullanılmaktadır. Jeopolitik üzerine çalışan düşünürler devlet, politika ve coğrafyanın bir arada içerisinde bulunduğu her türlü tanımı jeopolitik kavramının açıklanmasında önemli ve yeterli unsurlar olduğunun altını çizmektedirler (İşcan, 2004, s. 49).

1.2.2. Nitel Unsurlar

Nitel unsurlar bir ulusun soyut kavramlarını ifade etmektedir. Bir ulusun yapısını belirleyen ölçülmesi somut unsurlara görece daha zor olan özelliklerdir. Morgenthau'ya göre ulusal gücü oluşturan ulusal karakter, ulusal moral, diplomasinin niteliği ve hükümetin niteliği bir devletin ulusal gücünün nitel güç kapasitesini oluşturmaktadır.

1.2.2.1. Ulusal Karakter

Ulusal karakter, gücü oluşturan nitel unsurlar arasında değerlendirmesi güç olan bir kavramdır. Daha çok ulusal gücün nitel ve insani unsurları ile oluşmasından kaynaklı olarak ölçülebilir bir güç unsuru olmamaktadır. Bu bağlamda ulusal karakter soyut bir nitelik olarak değerlendirilmek durumundadır (Dumankaya, 2019, s. 6). Bir ulusun yapısında öne çıkan entelektüel ve karakteristik özellikleri ifade etmektedir. Öne çıkan bu özellikler bir ulusu diğer uluslardan ayırt eden bir niteliktir. Bir ulus olası bir felaket ile karşı karşıya kaldığı bir durumda ulusal karakter bir ulusu ayakta tutan önemli bir güç unsuru olarak mevcut bulunmaktadır. Ulusların birbirleri ile güç kıyaslaması yaptığında ulusal karakterinde göz önüne alınması gereklidir. Ulusal karakter analiz edilmeden veya yanlış analiz edilmesi halinde ulusların birbirine yönelik oluşturacağı politikalarda hatalar ortaya çıkabilmektedir. Bir ulusun siyasetini oluşturanlar, uygulayanlar ve destekleyenler, kamuoyuna yön verenler, seçen ve seçilenler, üreticiler ve tüketiciler ve genel olarak ulusal yapının tüm toplum tarafından nitelenerek oluşturulması ulusal karakteri yaratır ve ulusal güç üzerinde etkisini ortaya çıkartır. Türk ulusunun savaşıllığı ve cesareti, Almanların disiplinli yapısı ve kaballığı, İngilizlerin güvenilir bir ulusal karaktere sahip olması, Rusların ise inatçı yapısı ve kaba kuvvetçi yaklaşımları ulusların ulusal karakterlerinin niteliksel özelliklerine örnek olarak gösterilebilir (Arı, 2006, s. 147).

1.2.2.2. Ulusal Moral

Ulusal moral, soyut bir kavram olarak ulusal karakter gibi anlaşılması güç bir anlam ifade etmektedir. Bir ulusun idaresini sağlayan hükümetin uyguladığı dış

politika çerçevesinde ulus tarafından savaşta ve barışta bu politikaların arkasında durması, desteklemesi ve buna yönelik kararlılığı ulusal moral olarak ifade edilmektedir. Bir ülkenin ulusal morali hükümet tarafından uygulanan iç politika ve dış politikaya paralel olarak yakından ilişkilidir. İç politikadaki uygulamaların halk tarafından çokça eleştirilmesi veya kutuplaşma ve bölünme gibi karışık tutumların olması iç politikada yaşanan sıkıntıların dış politikaya yönelmesiyle ulusal desteğin azalmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda tam bir birlik olarak ulusal desteğin sağlanmaması ulusal moralinde seviyesini düşürmektedir. İç politikada yaşanan olumlu politikalar, istikrar, politikaların halk tarafından benimsenmesi, karışıklığın yüksek olmaması gibi durumlarda ise bir ulusun dış politikasına olumlu yansiyarak ulusal moralin yükselmesine doğrudan etken olabilmektedir. Ulusal moral bir ülkenin savaş durumunda veya ülkenin kötü bir durum ile karşı karşıya kaldığı zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda ulusal moral, ulusal gücün bir unsuru olarak belirleyici bir role sahip olmaktadır (Doğan ve Kavak, 2014, s. 252). Aynı zamanda ulusal moral siyasi kültür ile derinden etkileşime sahiptir. Mevcut kültürel birikim ulusal morali doğrudan etkileyebilmektedir. Ulusal moralin nitelikleri de ulusal karakterin oluşmasına ve dolayısıyla ulusal güce de etkisi olmaktadır (Asunakutlu ve Safran, 2004, s. 36).

1.2.2.3. Diplomasinin Niteliği

Diplomasinin niteliği bir ulusu bir araya getiren diğer güç unsurları arasında istikrarsız bir yapıda olsa bile en önemli unsur olduğuna dikkat çekilmektedir. Ulusal gücü bir araya getiren diğer faktörler ulusal gücün ham maddesi niteliğindedir. Diplomasi ulusal gücün tüm unsurlarını bir araya getirerek bütünsel bir yapı içerisinde pasif olan bu unsurlara yön verir ve aktif bir ulusal güç haline getirir (Dumankaya, 2019, s. 6). Savaş zamanında bir ulusun yönetilmesinde askeri görevlilerin taktik ve stratejileri ne kadar önemli ise bir ulusun barış zamanında dış politikasının diplomatlar tarafından stratejik olarak yönetilmesi ve uygulanması ulusal güç açısından o denli aynı öneme sahiptir. Diplomasi bu anlamda ulusal gücü oluşturan tüm unsurları bir araya getirerek, ulusal çıkarları dolaylı veya dolaysız olarak etkileyen tüm meselelerde etkili bir politik yapı oluşturmaları olarak tanımlanabilir. Bu açıdan bakıldığında

diplomasi ulusal gücün beyni olarak ifade edilebilir. Diplomasinin ulusal meselelerde uyguladığı politikalar yanıltıcı, bulanık veya yöneteler ve uygulayanlar kararsızlık sergiliyorlarsa, bu tip bir diplomasiye sahip ulusun coğrafi gücünün, nüfusunun niteliğinin ve genişliğinin, doğal kaynaklarının, endüstriyel kapasitesinin gücünün ve askeri hazırlık derecesinin iyi olması gibi tüm avantajları uzun vadede katkı sağlayamayacak bir nitelikte olmasına neden olabilmektedir. Tüm bu avantajlara sahip uluslar diplomasi bağlamında kayda değer bir başarı sergilemiyor olsa bile kısa vadede doğal sebeplerden elde edilen bu güç faktörlerinin avantajı sayesinde görece başarı sağlayabilmektedir. Ancak ulusal gücü oluşturan tüm bu unsurları uzun vadede tam anlamıyla politikada yeterli ve etkin bir şekilde kullanamayacakları için bir ulusun uluslararası alanda çıkarlarını yönelik hedeflerini tam anlamıyla başarıya ulaştıramayacaktır. Böyle bir ulus uzun vadede karşısında mevcut rakip bir ulusun tüm imkanlarını etkin bir diplomasi çerçevesinde kullanmaya başarması halinde rakip ulusa karşı yenik düşmek veya bu durumla karşı karşıya kalabilme riski içerişinde olacaktır (Morgenthau, 1970, s. 181).

1.2.2.4. Hükümetin Niteliği

Bir ulusun dış politikası ne kadar etkili, kusuruz planlanmış ve uygulanmış olursa olsun ve bununla birlikte dış politikasını güçlü kaynaklara dayandırmış olsa bile içerideki hükümetin nitelikli bir yönetim anlayışına sahip olmaması başarısız sonuçları ortaya çıkartabilmektedir. Bu anlamda nitelikli bir hükümet gücü oluşturan maddi ve manevi kaynaklarla hedeflenen dış politika arasında bir denge unsuru oluşturmalıdır. Bununla birlikte oluşturulan denge ile halkın desteğini de kazanarak hareket etmelidir. Nitelikli bir hükümet, oluşturulan dış politikadaki amaçları gerçekleştirebilmek için doğru hedefler ve stratejiler oluşturulmasını göz önünde bulundurur. Uluslararası alanda bir hükümetin kendi gücünün seviyesinden daha düşük bir seviyede dış politikaya uygulaması halinde böyle bir ulusun uluslararası alanda istediği yeri edinebilmesi olanaksızlaşmaktadır. Sahip olunan ulusal güç kapsamında dış politikanın sınırlarının doğru olarak belirlenmesi gerekmektedir. Bir taraftan da oluşturulan dış politika ve mevcut güç unsurları arasında da bir denge oluşturulması gerektiği gibi aynı zamanda güç unsurlarının arasında da bir denge oluşturulması

gerekmektedir. Bu açıdan verilebilecek örnek bir ulusun nüfusunun büyüklüğü o ulusa güç verebileceği gibi büyük bir nüfusu besleyemeyen bir ülke için de güçsüzlüğe neden olabilmektedir. Bir ulusun hükümetinin niteliği kısaca yukarda bahsettiğimiz mevcut güç ile uygulanmak istenen dış politika arasında bir denge oluşturulması, mevcut güç unsurları arasında bir denge sağlanması ve son olarak hükümetin uyguladığı dış politikanın halk tarafından desteklenmesi için iç politikada da uygulanacak siyasetin halk tarafından desteklenmesini sağlayacak politikalar güderek elde edilen desteği aynı zamanda dış politika desteğine kanalize edebilecek bir nitelikte olmasıdır (Arı, 2006, s. 150).

Bir devletin ulusal gücünü oluşturan yukarda tanımları yapılmış nicel ve nitel unsurlar Morgenthau'nun sınıflandırılması ile açıklanmıştır. Morgenthau'nun sınıflandırması gücün unsurları için klasik yaklaşımı ifade etmektedir. Ancak günümüzde gücün unsurlarını oluşturan bu klasik yaklaşımların dışında farklı unsurlarda ulusal gücün oluşturulmasında önemli görülmektedir. Bunlardan biri bilgi olarak ifade edilmektedir. Bilgi kavramı bu yaklaşıma göre gücü oluşturan ve bir kaynak niteliği taşıyan veya gücün ayrılmaz bir parçası olarak nitelendirilmektedir. Bir ulusun bugünkü uluslararası alanda söz sahibi olması ve uluslararası politikalarını gerçekleştirmesi için bilgiyi oluşturan, toplayan ve bilgiye sahip bir konumda olması gerekmektedir. Bununla birlikte bilgiye sahip olmanın dışında bir başka öne çıkan güç unsuru ise medyadır. Bir ulusun kendi kamuoyunu etkilemesi açısından medya ne kadar önemli ise aynı zamanda uluslararası alanda da medya gücünü kullanmak aynı öneme sahiptir. Uluslararası alanda algı yönetimi ve hedef kitleye yönelik oluşturulmak istenilen imaj için medyanın da etkin kullanılması gerekmektedir (Güven, 2020, s. 14).

1.3. Teorik Açıdan Güç Kavramının İncelenmesi

Güç kavramı öncesinde açıklandığı üzere tarihsel süreç içerisinde birçok düşünür tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. Ancak tanımlamalar zamana bağlı olarak değişimler göstermiştir. Buna bağlı olarak güç kavramının birçok boyutu ortaya çıkmıştır. Düşünürler tarafından gücün farklı boyutlarının ele alınarak açıklanması güç kavramını çok boyutlu bir yapı içerisine almıştır. Güç kavramını uluslararası ilişkiler

bağlamında ve devletin bir unsuru olarak konumlandığı yeri anlayabilmek için uluslararası ilişkiler teorileri açısından da ele almak gerekmektedir.

1.3.1. Klasik Realizm

Realizm uluslararası ilişkiler teorisi açısından yakın bir tarihi geçmişe sahip olmasına karşın, siyasal olarak realizmin kökenleri milattan önce 5. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Yunan tarihçi Tukiddies ve Çinli filozof ve komutan Sun Tzu siyasal olarak realizm düşüncesinin öncülleri olarak görülmektedir. Siyasal realizm modern dönemlerde ise Machiavelli ve Hobbes ile karşılık bulmuş ancak bu zamanlarda daha çok tarih ve siyaset disiplinleri içerisinde ele alınmıştır. 20.yüzyıl döneminde ise uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde ve realizm ismiyle gelişmeye başlamıştır (Balcı, 2014, s. 119). Realizmin ortaya çıkışı I. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkiler teorisine hâkim olan idealist görüşün II. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkacağını öngörememesi veya önleyememesi üzerine ortaya çıkan alternatif bir yaklaşım olarak benimsenmiştir. Realistler, I. Dünya Savaşı sonrası 1920'li yıllarda dönemin hâkim teorisini ütöpik olarak sınıflandırmışlardır. İdealist düşünceyi dönemin uluslararası politikasının dinamiklerini kavrayamamakla ve aynı dönem içerisinde sayılabilecek yeni bir dünya savaşının çıkmasına engel olamamakla suçlamışlardır. I. Dünya Savaşının bitmesiyle birlikte uluslararası alanda karmaşanın artması, Milletler Meclisinin işlevsiz kalması ve çeşitli ülkelerde hızla yükselen diktatörlük rejimleri uluslararası sisteme olan güvensizliği arttırmıştır. Özellikle Amerikalı düşünürler tarafından idealist düşüncenin uluslararası alanı yorumlamakta bir yanılgı içerisinde olduğunu dile getirerek eleştirmişlerdir. İdealist düşünceye bir eleştiri olarak bireylerin mükemmel olmadığı ve mükemmelleştirilemeyeceği yönündeki savunularına ek olarak uluslararası alanda bireylerin ve ahlakın bir rolünün olmadığı veya bu rolün etkisinin bir nitelik taşımadığı yönünde eleştiriler geliştirmişlerdir (Aydın, 2004, s.34).

Realizmin modern anlamda ortaya çıktığı dönem 1930 yıllara denk gelmektedir. İki dünya savaşı arasındaki tarihi dönem modern realizmin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Özellikle Edwart Hallet Carr iki savaş arası dönemde “Yirmi Yıl Krizi: 1919- 1939” adlı eserini yayınlayarak realizmin ilk çağdaş yorumlamasını yapmıştır. Carr'ın söz konusu eserinde liberallere yönelik ağır eleştirilerde bulmuş ve

liberalleri uluslararası sistemin gerçeklerinden uzak ütopya anlayışı içerisinde gerçek olmayan bir uluslararası sistem kurmaya çabaladıkları için suçlamalarda bulunmuştur. Liberal düşüncenin ideal bakış açısı, ekolü ütöfik teorilerinden üretilmesine sebebiyet vermekte olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda Carr’a göre teorinin pratik üretmesinin mümkün olmadığını tam tersine teorinin pratikten üretilebileceğini savunmaktadır (Keyik ve Erol, 2019, s.16). Klasik realist görüş II. Dünya Savaşı sonrasında da etkisi devam ettirmiştir. Özellikle Morgenthau’nun “Uluslararası Siyaset” adlı eseri temel bir kaynak olarak benimsenmiştir. Klasik realist düşüncenin öncülerinden biri olan Morgenthau’nun tanımlamasına göre uluslararası ilişkiler bir güç mücadelesi olarak nitelenmektedir. Morgenthau’nun bu tanımlamasının arkasındaki temel düşünce Hobbes’un insanın doğasında yatan güç istenci kavramı yer almaktadır. Morgenthau uluslararası ilişkileri bir güç mücadelesi olarak tanımlamasıyla birlikte bir devletin nihai amacının da güç edinmesi gerektiği fikrini oluşturmuştur. Ancak Morgenthau’nun gücü tanımlarken gücün aynı zamanda bireyin veya devletlerin davranış ve tutumları değiştirmesinde etkili bir araç olarak da tanımlaması üzerine güç kavramının hem bir araç hem de bir amaç olarak öne çıkarmasına ve dolayısıyla kendi teorisi içerisinde çelişkileri doğurmuştur. Bu çelişki, güç hem bir araç iken hem de nasıl amaç olabilir sorusu üzerine şekillenmiş ve güç kavramı üzerinde yeni çalışmaların yapılmasının temel nedeni oluşturmuştur. Yeni çalışmalar Morton Kaplan, Kenneth Waltz, Stanley Hoffman gibi düşünürler tarafından uluslararası ilişkilerde güç kavramını Morgenthau’nun devletlerin davranışlarını insanın doğasında temellendirdiğinin aksine uluslararası sistemin kendi yapısında temellendirilerek ortaya neorealizm kavramını çıkarmışlardır. (Bozdağlıoğlu ve Özen, 2004, s. 61).

1.3.2. Neorealizm

Klasik realist düşüncesinin güç mücadelesini temel insani özelliklere dayandırılarak yorumlanması ve uluslararası sistemin yapısının mevcut koşullara etkisini, uluslararası alandaki diğer aktörlerin varlığının giderek artan önemi, sömürgecilik sonrasında siyasi aktör olarak ortaya çıkmaya başlayan diğer devletlerin mevcut sisteme getirdiği değişiklikleri ve son olarak askeri gücün önemi ile birlikte

bir o kadar da önemli olan ekonomik gücün stratejik yapısının dönem içerisinde anlaşılamaması gibi bir çok uluslararası dinamik klasik realist düşünce tarafından kavranamamıştır. Bu sebeple klasik realist düşünceye bir eleştiri olarak neorealist düşünce ortaya çıkmış ve benimsenmeye başlanmıştır (Anlamassova ve Çiftçi, 2017, s. 21). Klasik realist düşüncenin kurucu ismi olarak ön plana çıkan Morgenthau, gücü bir amaç olarak tanımlamasına karşın neorealist düşüncenin kurucusu olarak ön plana çıkan Kenneth Waltz ise güç kavramını devletin gerekli görmesi durumunda gücü bir araç olarak kullanması yaklaşımını benimsemektedir. Klasik realist düşünceye liberaller tarafından gelen yoğun eleştirel sonrasında ortaya çıkan neorealist yaklaşım uluslararası ilişkileri bütüncül bir yapı içerisinde ele almaktadır. Neorealizm yapısal veya yeni realizm isimleri ile de tanımlanan bu kuram uluslararası dinamikleri açıklamak açısından sistemsel bir argüman sunmaktadır. Realist teorinin sadece ulusal devlete odaklanan yapısından farklı olarak realist düşünce ile liberal düşüncenin bir sentezini ortaya koymaya çalışmaktadır. Realist düşüncenin insan doğası ve davranışı üzerine uluslararası ilişkileri açıklamaya çalışan yapısına ek olarak yeni kavramları ortaya çıkaran neorealist yaklaşım, uluslararası politikadaki gelişmeleri kapsayan, yön veren ve sınırlandıran bir yapının olduğuna dikkat çekerek yapı kavramını ön planda temellendirerek realizmin devlet veya aktör merkezli yaklaşımını arka planda bırakmıştır (Tokatlı, 2022, s. 127).

Neorealist düşünürlerin güç unsurunu tanımlarken klasik yaklaşımdaki aktör kapasitesi veya aktörlerin yaklaşımlarını değiştirebilme yeteneğinden ziyade uluslararası sistemin kendisine vurgu yapmaktadırlar. Bu açıdan sistematik sınırlılıklar kapsamına sahip hareket kabiliyeti diğerlerinin karşısında özerklik olarak vurgulanmaktadır. Bir başka deyişle bir devlet sistemin sınırlılıkları ve hareket kabiliyetlerini kısıtlayıcı etkilerden ne kadar az etkilendiğine ilişkin olarak belirlenmektedir. Buna göre uluslararası sistemde bir devlet kısıtlayıcı etkilerden ne kadar az etkilenirse o kadar güçlü olduğu öne sürülmektedir. Bu açıdan da devletin veya aktörün hareket alanını sağlayan temel etken devletin veya aktörün niteliğinden ziyade uluslararası sistemin yapısından kaynaklanmaktadır (Özdemir, 2008, s. 128). Özellikle klasik düşüncede devletlerin davranışları ve bununla birlikte güç mücadelesini insan doğasına ve davranışlarına indirgenmesinin ve bu çerçeveden yola çıkarak oluşturulmaya çalışması bilimsel açıdan bir geçerliliği olmaması üzerine

eleştiriler geliştiren neorealist düşünürler 1960'lı yıllardan itibaren geliştirdikleri kavramda güç mücadelesini uluslararası sistemin anarşik yapısına bağlamaktadırlar. Buna göre uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklanan güvensizlik ortamı devletler arasında bir güç mücadelesine neden olmaktadır (Hacıbektaşoğlu ve Kodaman, 2022, s. 104).

1.3.3. Klasik Liberalizm

Liberalizm kavramının düşünsel alt yapısının oluşması 17. yüzyılda Jhon Locke, Adam Smith, David Hume, Jhon Stuart Mill, Herbert Spencer gibi düşünürlerle dayanmaktadır. Özellikle Jhon Locke liberalizmin öncüsü olarak kabul edilmektedir (Çetin, 2001, s. 219).

Uluslararası ilişkilerde liberalizm düşüncesine öncüllük eden kavram I. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan idealist düşünceydi. Ancak uluslararası ilişkilerde liberalizm yaklaşımı I. Dünya Savaşından sonra kullanılmasından çok daha önce de kullanılmaktaydı. Bu bağlamda Adam Smith'in milletler arasındaki ilişkilerin serbest ticaret üzerine kurulu olmasından kaynaklı olarak milletlerin ucuza ürettiği mal ve ürünleri ihraç etmesi ve pahalıya ürettikleri mal ve ürünleri ithal etmesi üzerine kurulu olan bu yaklaşım, sonuç olarak milletlerin gelişen ekonomik durumlarının yarattığı ilişki boyut sayesinde farklı milletlerin barış içerisinde yaşamasına ve doğal olarak savaş ortamını azaltacağı varsayımına dayanmaktaydı. Liberalizm, realist düşüncenin uluslararası sistemde dünyanın ne olduğuna yönelik bakış açısına karşılık dünyanın ne olabileceğine yönelik bir hedef içerisinde hareket etmiştir. Uluslararası ilişkilerde liberalizm kavramının temelleri Woodrow Wilson tarafından Milletler Cemiyeti ile ortaya konulmuştur. Ancak realistlerin temel eleştirisi olarak öne sürdüğü ve II. Dünya Savaşını engelleyemediği ile suçlanan kavram dönem içerisinde yıkıma uğramak zorunda kalmıştır (Keykavosiiranagh, 2015, s. 19).

Batı siyasal düşüncesinde liberalizm önemli ve önde gelen bir siyasal ideolojidir. Bireyin önemine ve bireyin özgürlüğüne yönelik engellerin ortadan kaldırılması neticesinde toplumun refah düzeyinin artacağına yönelik beklenti liberalizm en temel savunularından biri olarak ön plana çıkmaktadır (Oğuzlu, 2014, s.147).

İdealist ve liberal görüşün temel savunusu olan çevre şartlarının insanın doğasını etkilemesi ve dolayısıyla ilgili çevre şartlarının değişmesiyle birlikte insan doğasının da değiştirilebileceği temel savunusu olmuştur. İdealizm ve liberalizm literatürde birbiriyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır ancak aralarında bazı temel farklılıklar mevcuttur. İdealist düşünürler devlet faktörünü uluslararası ilişkilerde bir temel aktör olarak görmekte iken liberallerin çoğunluğu ise uluslararası ilişkileri çok aktörlü bir yapı içerisinde birey odaklı bir yaklaşım olarak kabul etmektedirler.

Realist düşüncenin insanın doğasının kötü ve değiştirilemez olduğu iddiasına karşıt bir yaklaşım içinde 18. yüzyıl “Aydınlanma Çağı” varsayımları üzerine kurulu bir teorik yaklaşımdır. Buna bağlı olarak realist düşüncenin tam tersi bir yaklaşımla insanın kusursuzluğu ya da insanların koşullarının iyileştirilmesi ile bu durumun sağlanabileceği varsayımı ile “Millet Cemiyeti” gibi ulusüstü örgütlerin kurulması ile çevresel faktörlerin düzenlenerek insanın mükemmelleştirilebileceği kabul edilmekteydi. Bununla birlikte halkların kendi hükümetlerini seçtiği yani temsili bir demokrasi ile yönetilmesi durumunda da her ne kadar hükümetler savaştan yana tutum sergileseler dahi insanların savaş yanlısı olmayacakları ve hükümetleri bu yönde değiştirebilecekleri kabul edilmekteydi. Kendi kaderini tayin eden ülkelerin çoğunlukta olduğu bir mekanizmanın oluşturulması durumunda savaşların engellenebileceği ve düzenin sağlanmasında konusunda zorluklar aşılmış olacağına inanılmaktaydı. Bu bağlamda savaştan kaçınma durumu bir gerçeklik olarak ortaya çıktığı gibi liberal düşüncenin ulusüstü mekanizmalarla uluslararası alandaki anarşik yapının da ortadan kaldırılabilmesi ve savaşları önlemenin mümkün olduğu varsayımı üzerine hareket edilmekteydi (Arı, 2006, s. 105). II. Dünya Savaşının hemen sonrasında realist düşüncenin yükselmesi ve liberal teorinin gözden düşmesine rağmen 1970 sonrasında genel olarak tanımlanan neoliberalizm adı altında tekrardan popülerlik kazanmaya başlamıştır. Neoliberalizm adı altında tekrardan bir kuram olarak dikkat çekmesi ve özellikle klasik anlayışın kendi idealist sınırlılıklarından kurtulması, Soğuk Savaşın son bulması, küreselleşmenin ve 1990 sonrası demokratikleşme süreçlerinin etkisiyle birlikte liberal teori tekrardan bir ivme kazanmıştır (Heywood, 2016, s. 94).

1.3.4. Neoliberalizm

Neo- klasik liberalizm veya neoliberalizm olarak adlandırılmaktadır ve klasik liberalizmin güncellenmiş hali olarak ortaya çıkmıştır (Heywood,2020, s. 218). Siyasal düşünceler tarihi açısından da bakıldığında zaman mevcut teorilerin yeni teoriler üzerindeki etkileri yadsınamaz bir gerçeklik durumundadır. I. Dünya Savaşının hemen sonrasında liberal düşünce barışın tesisi için çaba sarf etmesine rağmen İkinci Dünya Savaşını engelleyememiştir. İki savaş arası dönem ve savaş sonrası için barış sağlanabilmesi uluslararası ilişkilerin temel konusu haline gelmiştir. Barış arayışları neticesinde 1980’lerde realist düşünce karşısında bir alternatif olarak neoliberal teori ortaya çıkmıştır (Serdar, 2015, s. 25). 1980’lerden sonra neoliberal düşünce siyaset, ekonomi, sosyokültürel ve sanat gibi geniş bir yelpazede yayılarak etki alanını artırmıştır (Arıboğan, 2019, s. 247).

1970’lerde başlayarak 1980’lerde giderek yayılan yeni liberal teori Soğuk Savaş sonrasında uluslararası ilişkilerde gündemi yeniden belirlemeye başlamıştır (Arı, 2006, s. 113). Neoliberal düşünürler de neorealizmin uluslararası alanın yapısının anarşik olduğu varsayımını kabul etmektedirler. Ancak neorealistlerin ön gördüğü şekilde uluslararası iş birliği büyük ölçüde engellediği var sayımını kabul etmemektedir. Özellikle ekonomik açıdan ülkelerin karşılıklı bağımlılıklarının artacağı ve askeri konulardan ziyade ekonomik ilişkilerin gelişmesine neden olacağını varsaymaktadır. Uluslararası alanda güce yönelik yapılan tespitlerden biri olarak eski ABD Savunma Bakanlığı yardımcılığı ve danışmanlığı görevinde bulunan Joseph Nye’nin de gücün kaynakları açısından askeri güce olan önemin azaldığını ifade etmektedir. Uluslararası alanda gücü oluşturan faktörlere yönelik birden fazla boyutun ortaya çıktığı bir gerçektir. Uluslararası gücün değerlendirmesinde eğitim, teknoloji, ekonomik kapasite gibi faktörlerin önemi artarak devam etmekte iken hammadde, nüfus ve coğrafya gibi unsurların önemi giderek azaldığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında neorealist düşüncenin çıkarları maksimize etme arayışı gücün farklı boyutlarının da ortaya çıkması ile uluslararası alanda devletlerin diğer devletlerden bağımsız bir şekilde davranabileceği veya hareket edebileceği varsayımı önemsizleşmiştir. Neoliberalizm, klasik yaklaşımın temel ilkelerini benimsemekle birlikte farklı olarak uluslararası sistemde devletlerin karşılıklı bağımlılıklarına gözetmek durumunda kalmalarından ötürü uluslararası sistemdeki diğer devletlerin de

çıkarlarını yadsıyamayacağı bir gerçeklikte hareket etmeleri gerekmektedir. Bu bakımdan klasik anlayıştan farklı olarak bir tarafın tamamen kaybedeceği sıfır toplamlı ilişkilerden ziyade uluslararası aktörler ağından oluşan bir sisteme dayanmaktadır (Bozdağlıoğlu ve Özen, 2004, s. 63). Joseph Nye, liberal yaklaşımın da realistler gibi devlet davranışlarını incelediğini ancak devlet dışı aktörlere de önem verdiğini ve bununla birlikte ekonomik kaygıların güvenlik kaygıları kadar önemli olduğunu vurgulayarak uluslararası alanda iş birliğini sağlamak için potansiyel alanların oluşmasından ve askeri gücün uluslararası alanda öneminin azalmasından kaynaklı olarak liberal yaklaşımın demokratik cumhuriyetler arasında barışı sağlayabileceğini öne sürmektedir (Keohane ve Nye, 2015, s. 83).

Uluslararası alanda politika bağlamında neoliberalizm başlıca argümanları bireyin rasyonelliği, sosyal ve siyasal birimlerin yekpare aktör olmadıkları, uluslararası alandaki devletlerin karşılıklı bağımlılık içerisinde hareket etmek durumunda oldukları ve son olarak uluslararası politikada aktörlerin birden fazla çeşitlilikte var oldukları gerçeklerine dayandırılmaktadır. Bireyin rasyonelliği ve insanın rasyonel biri olarak kabul edilmesi neyin iyi veya kötü olabileceği konusunda karar verebilme yeteneğine sahip olduğu anlamına gelmektedir. İnsanın rasyonel bir varlık olmasından kaynaklı olarak oluşturacağı sosyal ilişkilerinde bu doğrultuda rasyonelliğe sahip olması beklenmektedir. Bu doğrultuda insanların çıkarları doğrultusunda rasyonel karar verebilme süreci devletler arası ilişkilerde de mevcut olacaktır. Ancak uluslararası politikada eksiksiz bilgiye erişmenin mümkün olamayacağından devletlerin vermiş oldukları kararların rasyonelliği tartışılmaktadır.

Sosyal ve siyasal birimler yekpare aktör değildirler. Örgüt yapılanmaları bir grup bireyleri veya toplumsal tabakaları temsil etmektedirler. Devletler karar alma süreçlerinde kendi başına bir aktör olarak hareket etmezler. Temsil ettikleri toplumsal kitlelerin çıkarları arasındaki dengelere gözeterek hareket etmektedirler. Bu nedenle mevcut iç politikadan bağımsız bir dış politika davranışı sergilenmesi durumu söz konusu olmamaktadır.

Uluslararası alanda devletler karşılıklı bağımlılık içerisinde hareket etmek durumundadırlar. Devletler arasında ekonomik ilişkilerin küreselleşmesi ve bu doğrultuda bireylerin ve toplumların da çıkarlarının karşılıklı olarak daha fazla bağımlı

bir duruma gelmektedir. Bu durumdan kaynaklı olarak temsil işlevselliği bir başka deyişle demokratik bir işleyiş biçimi bulunan devletlerinde birbirlerine olan bağımlılığı da bu doğrultuda artırmıştır. Neoliberal yaklaşıma göre devletlerin karşılıklı bağımlılıklarının arttığı bir uluslararası sistemde savaş kararı verilebilmesinin eski dönemlere oranla çok daha zor olacağının altı çizilmektedir. Buna göre oluşan ve etkisi sürekli artan küresel sistemde bağımlılık tek bir sistem yaratmaktadır. Neoliberallerin karşılıklı bağımlılığa dayalı tek bir sistem ekolü onları küreselciler olarak da adlandırılmalarına neden olmuştur.

Uluslararası politikada aktörler çeşitlidir. Özellikle 1970 yıllar sonrasında etkin olmaya başlayan bu konu, çokuluslu şirketlerin küresel piyasada hakimiyetinin giderek artması neticesinde ekonomik etkilerinin yanı sıra aynı zamanda uluslararası politika süreçlerini de etkileyebileceklerinin önemi dikkat çekmeye başlamıştır. Çok uluslu şirketler ile takip edilen sonraki süreçte neoliberaler sivil toplum kuruluşlarını ve uluslararası örgütleri bu çeşitliliğe örnek olarak göstermektedirler (Ateş, 2014, s, 76).

1.3.5. Konstrüktivizm

Uluslararası ilişkilerde mevcut teorilerin başarısızlığı yeni teorilerin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Bu doğrultuda İkinci Dünya Savaşı'nı öngöremeyen ve ağır eleştirilere maruz kalan idealizmin düşüşü, realist düşüncenin uluslararası ilişkilerde merkeze oturmasına ve realist düşünceye güç katmasına neden olması gibi realist ve liberal teorilerin de Soğuk Savaş'ın bitmesini açıklayamamaları sebebiyle benzer bir etkiyle konstrüktivizmi ortaya çıkarmıştır (Sancak, 2022, s. 27). 1980'lerin sonlarına doğru uluslararası alanda yaşanan büyük ölçekli değişimleri anlamlandırabilmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Kavram sosyal bilim alanlarından Uluslararası İlişkiler disiplinine geçirilmiştir. Konstrüktivizm Soğuk Savaş sonrası neorealistler ve neoliberaler tartışmaları ve rasyonalist teorilerle postmodernist teorilerin tartışıldığı bir ortamda iki yaklaşımdan da faydalanarak yeni bir yaklaşım içinde ortaya çıkmıştır (Demirtaş, 2014, s. 169).

Konstrüktivizm kavramı uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde dikkat çekmesi ve yaygın bir teori haline gelmesi 1990'lı yılların sonrasında olmuştur.

Teorinin ortaya çıkmasında Nicholas Onuf, Friedrich Kratochwil, Jhon Ruggie gibi isimlerin büyük katkıları olmuştur (Sancak, 2022, s. 28). Kavramı ilk kez uluslararası ilişkiler disiplininde Nicholas Onuf kullanmasına karşın ve diğer isimlerin katkılarına rağmen asıl teoriyi şekillendiren ve yön veren popüler isim Alexander Wendt olmuştur. Onuf, kavramın felsefi altyapısını oluşturduğu kabul edilirken Wendt ise bu altyapının üzerine kavramın kurumsal inşasını sağladığı kabul edilmektedir (Ertem, 2012, s. 183). Konstrüktivizm bir taraftan pozitivist düşünce gibi doğa ile toplum arasında bir bağ kurarak ve aynı zamanda toplumun kendine has ontolojik bir karakteri olduğunu savunmaktadır. Bu açıdan konstrüktivistler doğayı sosyal bir alan olarak görmekte ve genelde sosyal ilişkiler ve özele indirgendiğinde uluslararası ilişkiler disiplini için sistematik bir düşünce yapısı olarak ortaya çıkmaktadır (Kaya, 2008, s. 92).

Konstrüktivizm realistlerden farklı olarak kimliklerin, çıkarların ve yapıların da sürekli değişerek bu değişim neticesinde kendi kendini sürekli yenileyen bir sosyal düzenin varlığına dikkat çekmektedirler (Yılmaz, 2008, s. 11). Konstrüktivizm düşüncesine göre devletlerin davranışlarını biçimlendiren temel etkenin kanılar, fikirler ve çıkarlar gibi unsurların olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre fikirler objektif ve somut olarak değerlendirilmeyerek realizmin öne sürdüğü çıkarların maddi güçle ilişkilendirmesinin aksine konstrüktivizm çıkarları fikir ve kanılara dayanarak bütünleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlama göre çıkarlar objektif değildir ve belli bir algı ve fikirlerin etrafında şekillenmektedir. Gücün maddi unsuru da bu doğrultuda ortaya çıkan çıkarlar çerçevesinde şekillenerek bir anlam ifade etmektedir (Özdemir, 2008, s. 134).

1.4. Gücün Çeşitleri

Güç kavramını uluslararası alanda devletlerin politik hedeflerine yönelik bir unsur olarak kullanması bağlamında üç çeşit güç kavramı ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar sert güç, yumuşak güç ve diğer iki güç unsurunun bir kombinasyonu olan akıllı güç olarak ifade edilmekte ve değerlendirilmektedir.

Sert güç kavramı kullanımı açısından komut verme, zorlama ve teşvik unsurları neticesinde öne çıkarken, yumuşak güç ise kullanımı açısından gündem belirleme,

cazibe kullanımı ve ikna kabiliyeti özellikleri ile ön plana çıkmaktadır. Nye göre gücün çeşitlerinin davranış yelpazesindeki olguların uygulanması için sert güç kullanımı açısından baskı, karışıklıklar, yaptırımlar ve rüşvet gibi etkenler aracılığıyla, yumuşak güç kullanımı açısından ise kurumlar, değerler, kültür ve politikalar bir araç olarak kullanıma sahip olmaktadır (Işık, 2019, s. 76).

Tablo 1. Sert Güç Ayrımı ve Yumuşak Güç

	SERT GÜÇ	YUMUŞAK GÜÇ
Davranış Yelpazesi	Komut verme- Zorlama- Teşvik	Gündem belirleme- Cazibe- İkna Etme
En Muhtemel Kaynaklar	Baskı- Karışıklıklar- Yaptırımlar- Rüşvet	Kurumlar- Değerler- Kültür- Politikalar

Kaynak: Nye, J. S. (2023). *Yumuşak güç: Dünya siyasetinde başarının araçları*. Serbest Akademi.

Gücün çeşitlerine ek olarak akıllı güç kavramı ise askeri gücün varlığının önemini korumakla birlikte sadece sert güç unsurlarının tek başına bir başarı sağlamayacağı ve bununla birlikte sert gücü meşru kılabilmek için yumuşak güç unsurlarının da bir arada kullanıldığı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Akçadağ, 2010, s. 2).

1.4.1. Sert Güç

Sert güç kavramı çok eski dönemlere dayanmakla birlikte uluslararası ilişkiler literatürüne girmesi 16. yüzyılda yaşamış olan Niccolo Machiavelli'nin dönemin İtalyan prenslerine korku politikalarını öğütlemesiyle yer edinmiştir. Klasik yaklaşım sert güç kavramını ön planda tutarak askeri güç kapasitesi yüksek olan devletlerin uluslararası alandaki meseleleri de kontrol edeceğini öne sürerek sert gücün diğer güç formlarını da hükmedeceği kabul edilmektedir (Yatağan, 2018, s 71). Nye, sert güç tanımında bir unsur olarak askeri güç üzerinde durmuştur ve güç ile ekonomik ilişkiler

üzerinde detaylı bir çıkarım yapmamıştır. Ancak günümüz dünyasında askeri güç teknoloji ile doğrudan bağlantılı olduğundan ekonomik güç göz ardı edilemeyecek bir unsur olarak görülmektedir. Uluslararası alanda önemli bir aktör konumuna gelmek isteyen devletler dış politikada çıkarlarını korumak için güçlü ordu ve silahlı kuvvetlere ihtiyaç duymuş ve buna önem vermişlerdir (Çınar, 2019, s. 8).

Devletler yakın zamanlara kadar güç denildiğinde silahlı kuvvetlerin kapasitesi bağlamında bir değerlendirme içerisinde bulunmuşlardır ve bu yaklaşım günümüzde de temel argüman olarak silahlı kuvvetlerin kapasitesini referans almaya devam etmektedir. Bir devletin savaş durumu dışında barış dönemi içerisinde de silahlı kuvvetlerin kapasitesi önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır ve devletlerin diğer devletlere karşı çıkarlarını korumak için önemli bir caydırıcı unsur niteliğindedir.

Devletlerin ulusal çıkarlarını koruması yönünde sert güç unsurunu devreye sokabileceğine yönelik inandırıcı politikalar içerisinde olması ulusal çıkarların korunmasına yönelik çoğu zaman etkili bir yöntem olabilmektedir. Bu durumda devletlerin sert gücü kullanmasına yönelik yeterli askeri güce ve bu gücü kullanabilecek yeterli siyasi iradeye sahip olması gerekmektedir. Savaş dönemi öncesi sert güç unsurunun etkili kullanılabilmesi farklı bir deyişle barış döneminde sert güç unsurunun caydırıcı etkisinin kullanılabilmesi için politika ve silahlı kuvvetlerin yakından ve uyumlu bir ilişki içerisinde olması ve uluslararası alanda bu gücün etkin olarak kullanılması gerekmektedir. Bu sebeple uluslararası alanda söz sahibi olmak ve çıkarlarını korumak isteyen devletler silahlı kuvvetlerini daimî olarak geliştirmeye devam etmektedirler (Yılmaz, 2008, s. 47).

1.4.2. Yumuşak Güç

Genel olarak kabul edildiği üzere askeri ve iktisadi gücün düşünce ve davranışlar üzerinde tutumları çoğunlukla değiştirebildiği bilinmektedir. Sert güç uygulanmasının temeli teşvik ve tehditte dayanabilir fakat bu uygulama her zaman hedefler üzerinde etkili ve başarılı sonuçlar elde edemeyebilir. Devletler diğer devletler üzerinde elde etmek istediği başarıyı bazen somut sert güç kullanımı olmadan da dolaylı bir yol izleyerek de elde edebilir. Bu bağlamda herhangi bir ülke kendi değerleri ve önemlilikleri olan demokrasi, refah seviyesi ve insani değerler gibi

faktörlerin ön planda, açık, güçlü ve hayran bırakacak bir şekilde olması durumunda diğer ülkelerin kendisine özenmesini sağlayarak dünya siyasetinde istediği sonuçları elde edebilmek için dolaylı yoldan yumuşak güç uygulayabilir. Sert gücün askeri ve ekonomik yaptırım gibi tehditkâr politikalardan farklı olarak yumuşak güç kullanımı küresel siyasette gündemi oluşturmak, değiştirmek ve diğer toplulukları cezbederek olmasını beklenen sonuçları diğerlerinin istemelerini sağlamaya ikna etmeyi amaçlamaktadır (Nye, 2023, s. 24). Nye, diğerlerini zorlamak ve tehdit etmek yerine karşılıklı iş birliği bağlamında gücün farklı olarak bu yönüyle ikna edilmesinin gerektiğini ileri sürmektedir. İstediklin herhangi bir şeyi diğerlerinin de istemesini sağlamayı yumuşak güç olarak adlandırmaktadır. Nye, diğer bir deyişle “eğer istediğim şeyi istemeni sağlayabilirsem, o zaman yapmak istemediğim şeyi yapmaya seni zorlamama gerek kalmaz” olarak ifade etmektedir (Nye, 2003, s. 10).

Uluslararası ilişkiler disiplinine yumuşak güç kavramını yayınladığı eserler ile kazandıran, eski ABD Savunma Bakanı Yardımcısı Joseph Nye olmuştur. İlk defa kavram Nye, 1990 yılında yayımladığı “Bound To Lead” adlı eserinde yer edinmiştir (Çavuş, 2012, s. 24). 11 Eylül saldırısı sonrası ABD’nin küresel gücü tartışılmaya açılarak taraflarca konuşulmaya başlanmıştır. ABD’nin 21. yüzyıl uluslararası alanda küresel hakimiyetini devam ettirebilmesine istinaden çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. ABD’nin Afganistan ve sonrasındaki Irak işgali dünya kamuoyunda eleştirilere neden olmuş ve ABD’nin itibarını sarsmıştır. ABD’nin bu imajının yarattığı olumsuz tabloyu gidermek amacıyla yumuşak güç unsurunu önemli bir araç olarak kullanarak dış politikada etkisini arttırmıştır. ABD haricinde yumuşak güç kullanımı AB özelinde de önemli bir yer edinmiştir. Özellikle SSCB’nin dağılması ile blok içerisinde var olan devletlerin AB’ye katılmak istemeleri AB’nin yumuşak gücünün etkisinden kaynaklanmaktadır (Yılmaz, 2011, s. 33). Bir ülkenin yumuşak gücü o ülkenin birçok değerleri, aktörleri ve kuruluşları ile ortaya çıkan geniş bir alanı içerisine almaktadır. Bu alan içerisinde o ülkenin dini oluşumları, üniversiteleri, medya kuruluşları, sivil toplum kuruluşları gibi birçok aktör rol almaktadır (Kömür, 2020, s. 102).

Küreselleşme sonrası aktif uluslararası siyasetin yapısına giren sivil toplum kuruluşları, ulusötesi şirketler ve ulusüstü aktörler gibi yeni aktörler yumuşak gücün önemini artırmıştır. Uluslararası siyasette uygulanabilecek ve yeni ilişkiler

kurulabilecek alanları, Nye ifade ettiği gibi kamu diplomasisinin bir aracı olarak yumuşak gücün kullanımı ile diğerlerinin kültürlerini ve topluluğunu tanıyarak ihtiyaçlarının belirlenebileceği yeni saha çalışmalarının nn açmıştır. Bu bağlamda uygulanabilecek yumuşak güç politikalarının temel kaynağı kültür ve siyasi değerler ile dış politika tutumları başta yer almaktadır (Kılıçoğlu ve Yılmaz, 2019, s. 26). Bununla birlikte yumuşak gücün meziyetlerinden bir diğeri de herhangi bir devletin çekim merkezi haline gelmiş olması ve bunun verdiği gücün ortaya çıkardığı yaşam tarzının zorlama olmadan benimsetmesidir. Küresel lekte diğer devlet ve toplumlar tarafından, oluşturulan bu yumuşak gücün ürettiği eğence, yeme içme, giyim ve birçok toplumsal davranışların kolayca benimsenmesi sağlanabilmektedir. Bu durum bir kültür etkileşiminden farklı olarak güce sahip olanın kendi değerlerini zor kullanmadan, diğer devlet ve toplumlar tarafından kendi istekleriyle bu yaşamsal tarzı benimsemeleridir (Tezkan, 2005, s. 141). Oluşan bu g eksenindeki cazibenin herhangi bir konuda spesifik bir etkisi olduğu gibi aynı zamanda ve daha çok olarak etkisini demokratikleşme, küreselleşme ve iktisadi beklentiler gibi dağınık alanlarda genel bir amaç olarak kendini göstermektedir. Yumuşak güç hem spesifik konularda hem de genel bir amaç olarak fayda sağlayabilecek bir potansiyelde iken daha çok genel amaca ulaşılacak ve gücün cezbedici tarafını oluşturan demokrasi, sosyal haklar, refah seviyesi, insani değerler gibi dış politikada diğer devlet ve toplumlara karşı cezbedici ve hayranlık uyandırabilecek bir şekilde etkileyici bir role sahip unsurlarla ilgilenmektedir (Aydemir, 2016, s. 130).

Yumuşak güç kavramının sınırlılıkları ve eleştirel bir yaklaşımla incelenmesi de kavramın anlaşılması ve yumuşak gücün kullanımı sonrasında devletlerin beklentilerini karşılayıp karşılamama noktasında irdelenmesi de önemlilik arz etmektedir.

Bu açıdan bakıldığında Nye'nin kavramı ortaya attığı dönem içerisinde ABD'nin küresel alanda kaybetmeye başladığı hegemonyasını tekrar canlandırmaya yönelik alternatif bir g teorisi olarak ortaya çıktığının altı çizilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında ABD'nin küreselleşme çağından en büyük payı alabileceği bir yaklaşımdan hareketle hedef kitlelere yönelik daha ucuz bir maliyetle etki yaratabilmesi kavramın literatürde popülerleşmesine olanak sağladığı düşünülmektedir. Kavramın sert güç ile ilişkisi onu bu bağlamdan ayrı bir seçenek

olarak sınıflandırmıyor olması kavramın kendi başına ayakta kalabilecek bir teori olmadığını ortaya çıkardığı da kavrama yönelik başlıca eleştiriler arasında yer almaktadır. Bu durum yumuşak gücün nerede başladığı nerede bittiği sınırlılıkları ve araçlarının sert güç ile iç içe geçtiği bir kavram karmaşasına yol açtığı görülmektedir. Bununla birlikte kavrama yönelik bir başka eleştiride yumuşak gücü uygulayan devletlerin sonuçlarına dair çok fazla beklenti içerisine girmiş olduklarıdır (Sümer, 2020, s. 1159). Yumuşak gücün uygulanması birçok dolaylı yol üzerinden kanalize ediliyor olması bazen istenilen sonuçların elde edilebilmesi açısından uzun yıllar alabildiği bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yumuşak gücün etkisi büyük bir ölçüde hedef aktör veya aktörlerin algısıyla şekillendiğinin de altı çizilmesi gereken bir başka yumuşak güç eleştirisi olarak karşımıza çıkmaktadır. İstenilen etkinin alınabilmesi için her hedef aktör için ayrı ayrı çalışmalar ve değerlendirilmeler yapılarak uygulanması gerektiğinden kavramın sınırlılıklarını oluşturan bir diğer husus olarak yer almaktadır (Özel, 2018, s. 17-18).

1.4.2.1. Yumuşak Gücün Kaynakları

Nye göre bir devletin yumuşak gücü başlıca üç temel kaynağa dayanmaktadır. Bu üç temel kaynak ise kültür, siyasi değerler ve dış politikadır. Bir ülkenin kültürü, ahlaki ve hukuki değerleri o ülkenin potansiyel yumuşak gücü olarak görülmektedir (Kalathil, 2011, s. 2). Yumuşak güç bağlamında kültür, bir ülkenin diğer ülkelere karşı cazip ve çekici geldi durumlarda, siyasi değerler ise ülke içi ve dışında aynı değerlere tutarlı bir şekilde bağlı kalındığında ve son olarak dış politikanın diğer devletler tarafından ahlaki ve meşru olarak benimsenmesine dayanmaktadır. Nye göre yumuşak güç unsurunun kaynakları, meşruiyet araçları ve hedefleri tek bir tabloda (Bkz. Tablo 2) bir arada vermiştir. Bir ülkenin mevcut kültürel ve siyasi değerlerinin uluslararası ölçekte hedef ülkelere veya kamuoyunda kabul görececek normlardan oluşması ve uluslararası alanda medya iletişim araçlarını etkileyebilecek iletişim kanallarının olması yumuşak gücün kaynağının varlığına işaret etmektedir (Hacıbektaşoğlu ve Kodaman, 2022, s. 111).

Tablo 2. Yumuşak Gücün Kaynakları, Araçları ve Hedefleri

Yumuşak Gücün Kaynağı	Meşruiyet Araçları	Yumuşak Gücün Hedefleri
Dış Politika	Hükümetler Medya Sivil Toplum Örgütleri Uluslararası Kuruluşlar	Başka Devletler ve Toplumlar
Değerler ve Politikalar	Medya Sivil Toplum Örgütleri Uluslararası Kuruluşlar	Başka Devletler ve Toplumlar
Yüksek Kültür	Hükümetler Sivil Toplum Örgütleri Uluslararası Kuruluşlar	Başka Devletler ve Toplumlar
Popüler Kültür	Medya Piyasalar	Başka Toplumlar

Kaynak: Nye, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 94-109. <https://doi.org/10.1177/0002716207311699>

Yumuşak gücün kaynağı olarak kültür, bir toplumun anlam ve değerler bütünü olarak ifade etmek mümkündür. Genel olarak kültür eğitim, edebiyat ve sanat gibi daha çok seçkin bir kitleye hitap eden tarafla yüksek kültürü oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra daha çok kitlesel eğlenceye dayalı tarafı ise popüler kültürü oluşturmaktadır. Kültürün evrensel değerler bağlamında kabul görmüş olması diğer devletler açısından yumuşak gücün uygulanabilir olmasının başarısını arttırmaktadır. Sınırlı bir kültüre sahip devletin yumuşak güç oluşturma olasılığı da buna bağlı olarak düşmektedir (Nye, 2023, s. 32). Birçok kültürün dil, edebiyat, sinema, eğitim vb. gibi birçok alanda kültürel unsurları vardır ancak uluslararası alanda rekabet edebilir nitelikte değildir. Örneğin bir kültürün dilinin uluslararası alanda geçerli olabilmesi o kültürün rakiplerinden sıyrılarak eğitim, bilim, ekonomi ve kültür gibi alanlarda farklı bir üstünlük sağlaması beklenmektedir (Demirtepe ve Özertem, 2013, s. 99).

Siyasi değerler ve dış politika bir ülkenin yumuşak güç cazibesini doğrudan etkileyebilmektedir. Bir ülkenin demokratik değerleri, hukukun üstün olması, insan hakları ve anayasasının eşit ve özgürlükçü bir yapıda olması ve uygulanması ayrıca bunun ile çevreyle ilgili duyarlılığı ve insani yardım faaliyetlerine önem vermesi diğer devletlerin beğenisini toplayarak uluslararası alanda yumuşak gücün oluşmasına katkı sağlamaktadır (Vural, 2017, s. 129). Uluslararası krizlerde bir ülkenin diğerleriyle birlikte çalışma arzusu veya çözüme yönelik çaba sarf etmesi ve barışçıl politikalar

içerisinde hareket ediyor olması önemli bir unsurdur. Böylelikle siyasi değerler bir ülkenin yumuşak gücünü arttırabilir veya düşürebilmektedir. Örneğin, 1950 yılları ABD'nin siyahi vatandaşlarına uyguladığı tutumlar ABD'nin Afrika'daki yumuşak gücünü azaltmıştır. Bununla birlikte yine dış politikadaki uygulamalar da aynı şekilde yumuşak güce doğrudan etki edebilmektedir. ABD'nin Irak Savaşı sonrasında Ortadoğu'daki toplumların veya daha öncesindeki Vietnam Savaşı da aynı şekilde toplumlarda ABD'nin imajını zedelemiş ve doğrudan yumuşak gücüne olumsuz etkiler bırakmıştır (Nye, 2023, s. 34).

Nye'nin yumuşak gücün üç kaynağına ek olarak, günümüz dünyasında göz ardı edilemeyecek başka kaynaklar da vardır. Bunlardan biri ülkenin ekonomik büyüme gücüdür. Yerli üretimin gelişmesi ve ihraç edilmesi hedef ülkeler ile ortak iş birliğini ve diğer ilişkileri de geliştirmektedir. Bu durum yumuşak gücün uygulanabilirliğine pozitif etki etmektedir. Bir diğeri ise ülke dışında gerçekleştirilen ve alışıldık politikaların sınırlı etkisinden daha geniş bir yelpazede etki edebilecek sivil toplum örgütleridir (Işık, 2019, s. 82). Sivil toplum örgütleri küresel ölçekte sayıları ve etkinliği sürekli artan devlet dışı organizasyonlardır. Sivil toplum kuruluşları (STK), uluslararası alanda birçok farklı iletişim unsurlarından faydalanarak devletlere, devletlerin önemli iş insanlarına ve toplumlara doğrudan veya dolaylı yollardan etkileşimde bulunarak baskı yapabilirler. Bu baskı neticesinde de hedef kitlenin düşünce durumlarını değiştirebilmektedirler. Ayrıca bir ülkenin silahlı birlikleri de sert gücünün yanı sıra barış zamanlarında diğer ülkelerin silahlı birlikleriyle birlikte ortak tatbikat, eğitim ve yardım programları da yumuşak güce doğrudan etki edebilmektedir (Yılmaz, 2011, s.35).

1.4.2.2. Yumuşak Gücün Araçları

Yumuşak güç kullanımı ilk olarak devlet aktörleri tarafından uygulandığı bilinmektedir. Bununla birlikte zamanla devlet dışı aktörler tarafından da uygulanmaya başlanmıştır. Ancak devlet dışı aktörlerinde devletten bağımsız olduğunu söylemek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Hükümet dışı aktörlerin devlet politikalarından ve ekonomik planlarından faydalanarak faaliyetlerini sürdürdükleri bilinmektedir.

Devlet aktörleri: Hükümetlerin yumuşak güç kullanımı başta Dışişleri Bakanlığı ve buna bağlı kurumları aracılığıyla yönetmekle birlikte diğer bakanlıklar, elçilikler ve hükümete bağlı farklı organizasyonlar üzerinden yürütmektedir. Devletler ileriye dönük ve uzun vadede geliştirebileceği ortaklıklar ve kazanımlar için eğitim, sanat, spor ve kültür etkinlikleri gibi faaliyetleri karşılıklı yürütmektedir.

Devlet dışı aktörler: Devletler uluslararası alanda başat rolü üstlense de her zaman için etkin bir rol üstlenemediği durumlar da olabilmektedir. Hatta bu durumlarda devletlerden çok daha iyi bir performans sergileyebilecek STK, sendikalar, üniversiteler ve özel iş dünyasının varlığına ihtiyaç duymaktadırlar (Demirtaş, 2015, s. 27). Hükümet dışı aktörlerin giderek artan önemi özellikle bilgi çağında üst seviyeye çıkmıştır. Ulusal sınırları aşan bu kuruluşlar devletlerin ulaşamadığı ve kapsamı dışında kalan genel kamu faydasını temsil etmek iddiasındadırlar. Devletlere ve hükümetlere politik baskı yaparak kamuoyunun algısını değiştirmek kaydıyla dolaylı bir yoldan yeni normlar oluşturabilmektedirler (Nye, 2023, s. 131). STK'ların devlet aktörlerinden farklı olarak lokalde halk ile doğal bir iletişim kurabilmektedirler. STK'ların faaliyet gösterdiği ülkelerde hem sosyal hayatın şekillenmesinde etkin olurken hem de hükümetler üzerinde baskı kurabilmektedirler. Bu açıdan STK'lar temsil ettiği ülkelere uluslararası alanda bir dış politika aracı olarak prestij sağlamaktadırlar (Akçay, 2011, s. 20).

Ülkelerin hükümet dışı yumuşak güç aktörleri sadece STK'lar ile sınırlı değildir. Birçok ülkenin uluslararası alanda faaliyet gösteren çok uluslu şirketleri vardır. Bu çok uluslu şirketler bulunduğu ülkelerin toplumuyla iyi ilişkiler kurarak ve aynı zamanda bulunduğu topluluğa istihdam ve ekonomik büyümesine katkı sağlayarak sosyo-ekonomik açıdan da etkilediği toplumun beğenisini ve hayranlığını kazanabilmektedir. Bu durum da çok uluslu özel şirketlerin temsil ettiği ülkenin imajına kazanımlar sağlayabilmektedir (Işık, 2019, s. 83). Ayrıca çok uluslu şirketlere sahip büyük ülkeler askeri güç kullanımı gibi maliyetli girişimler yerine elde etmek istediği amaç doğrultusunda bu şirketleri kullanabilmekte ve gerektiği zaman kamuoyunun gündemini kendi çıkarları doğrultusunda değiştirebilmektedir (Yılmaz ve Kılıçoğlu, 2017a, s. 86). Ticari olarak şirketlerin yanı sıra üniversite kurumları da yumuşak gücün etkili araçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, yabancı öğrencilerin ülkelerinden ayrılarak Amerikan üniversitelerinde eğitim görmesi ve

eğitim sonrasında ülkelerine geri döndüklerinde sadece aldığı eğitimi beraberinde ülkelere getirmemekte olup bununla birlikte Amerikan kültürünü, değerlerini ve fikirlerini de ithal etmeleri üniversitelerin potansiyel yumuşak gücünü göstermektedir (Nye, 2023, s. 34).

1.4.3. Akıllı Güç

21. yüzyıl küresel dünyası ve bu yüzyılda gelişen hızlı teknolojik kazanımlar sosyal hayatta olduğu gibi devletlerin ve uluslararası kuruluşlarında savunma ve güvenlik mekanizmalarında da değişimi gerekli kılmaktadır. Uluslararası alanın tarihsel süreci içerisinde devletlerin hedeflerine ulaşma maksadıyla sert güç unsurlarının kullanımı istenilen sonuçları elde edememesi ve özellikle Soğuk Savaş sonrası devletlerin güç algısının değişmesi, sert güç olarak askeri ve ekonomik güç politikalarının başarısızlığı ve bununla birlikte uygulanan sert gücün askerî açıdan maliyetinin de yüksek olması ABD'yi farklı bir güç arayışı içerisine itmiştir. Uluslararası alanda devletlerin kendi istediklerini elde edebilmek için yeni bir yaklaşım olarak Nye'nin ikna ve cazibeye dayalı yumuşak güç kavramını gücün yeni bir boyutu olarak sunmuştur. Ancak ilerleyen zamanlarda yumuşak gücün de tek başına istenilen başarıyı yakalayamayacağı anlaşıldığında ABD'nin düşünce kuruluşları tarafından gücün yeni bir boyutu olarak hem sert gücün hem de yumuşak gücün bir arada kullanılmasının kavramsallaştırılması yapılmıştır (Kara, 2021, s. 36-37). Akıllı gücün işlevsel boyutuna bakıldığında özünde askeri, ekonomik, siyasi, diplomatik ve kültürel araçların etkin ve birlikte dengeli bir şekilde kullanılmasını ifade etmektedir (Pallaver, 2011, s. 20). Buna bağlı olarak ne sert gücün yalın bir formda ne de yumuşak gücün yalın bir formda uygulanması tek başına başarıya ulaşamayacağı anlaşılmıştır. Sert güç denildiğinde akla gelen askeri gücün, teknolojik ve ekonomik imkanlarla desteklenmesi aynı zamanda yumuşak gücün de sert güç ile desteklenerek çıkarların korunmasının sağlanması ve birbirlerinin bir kombinasyonu şeklinde uygulanması akıllı gücü oluşturmaktadır (Boztaş, 2020, s. 665-666).

Akıllı gücün uluslararası alanda gündeme gelmesi büyük ölçüde ABD'nin özellikle 11 Eylül saldırısından sonraki uluslararası alandaki tutum ve davranışlarına bağlanmaktadır. ABD'nin mevcut tutumu uluslararası imajının kötüleşmesine ve

ABD'ye olan uluslararası desteğin azalmasına neden olmuştur. Uluslararası alanda ABD karşıtlığının artması diplomatik ve güvenlik politikalarının da başarısızlığa uğrayacağı fikrini doğurmuştur. Buna bağlı olarak Amerikan düşünce kuruluşları tarafından ele alınmasına neden olmuştur (Wilson, 2008, s. 111). 2006 yılında ABD düşünce kuruluşu CSIS (Center of Strategic and International Studies) bünyesinde oluşturulan Akıllı Güç komisyonunda “Daha Akıllı, Daha Güvenli Amerika” adlı raporda ABD'nin küresel ölçekte gücünü koruyabilmesi için strateji değişikliğine gitmesi gerektiği öngörüsünde bulunulmuştur. ABD'nin sadece sert güç kullanımı ile hareket etmesinin çıkarlarını koruyamayacağı bununla birlikte yumuşak gücün de birlikte kullanılması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Dönemin ABD başkanı Barack Obama'ya sunulan rapor, küresel meselelerde ABD'nin liderliğinin sürdürülebilmesi adına yumuşak güce yatırımın yapılması ve uluslararası alanda üzerine çektiği öfkeden uzaklaşarak teşvik edici politikaların benimsenmesinin altı çizilmektedir (Akçadağ, 2010b, s. 2-3). ABD'nin askeri ve ekonomik gücünün yanında yumuşak gücüne de daha fazla yatırım yaparak akıllı gücünü tamamlaması, küresel ölçekte karşılaştığı zorlukların üstesinden gelebilmesi için ihtiyaç duyduğu zeminin sağlaması için gerekli bir nitelik olarak görülmektedir (Armitage ve Nye, 2007, s. 2). Uluslararası alanda yeni bir konsept olarak akıllı güç, sert gücün zorlayıcı ve caydırıcı yapısı, yumuşak gücün ikna ediciliği, diplomasisinin etkinliğinin lüzumsuz askeri çatışmaların önüne geçmesi ve son olarak bir yumuşak güç unsuru olarak kamu diplomasisinin hedef topluluklardaki gönülleri fethetmesi gibi etkin unsurların dengeli bir karışımdan ortaya çıkmaktadır (Yılmaz, 2012, s. 51-52).

2. TÜRKİYE’NİN YUMUŞAK GÜCÜ

Bu bölümde Türkiye’nin mevcut yumuşak gücünü ve bu gücün uygulanmasındaki unsurları üzerinde durulmaktadır. Ayrıca Türkiye’nin yumuşak güç unsurlarının kaynakları, kullanımı ve faaliyet alanlarından da bahsedilecektir. Bununla birlikte genel olarak Cumhuriyet dönemi Türk Dış Politikasının inişli çıkışlı ve değişken yapısına da dikkat çekilmiştir.

2.1. Yumuşak Güç Bağlamında Türkiye’nin Dış Politikası

Türkiye konumu ve tarihi birikimi açısından çevresinde ülkelerden birçok alanda farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma tarihsel süreç içerisinde çevresindeki unsurlar ile kurduğu ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Türkiye hâkim uluslararası sistemin unsurlarından farklı olarak bölgesinde bulunduğu ülkeleri sömürgeleştirme girişimi içerisinde olmamıştır. Cumhuriyet dönemi dış politikası, Osmanlı Devleti’nin tarihi mirası ile uluslararası yapının gerektirdiği zorluklar ekseninde şekillenmek durumunda kalmıştır. Özellikle İslam dünyasının bunalımlı yapısı ve her alanda giderek küçülmesi ve Türk dünyasının da “Ekim Devrimi” sonrası esaret altında kalmış olması Türk dış politikasını reel bir pozisyona doğru itmiştir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti’nin tarihsel mirasını İslamcılık ve Türkçülük ekseninde uluslararası alanda siyasi bir güç olarak oluşturma eğilimi görece önemsiz kalma eğiliminde olmuştur. Bu argümanlardan yola çıkarak Türkiye dış politikasını Batı eksenli bir merkeze oturtma gayesi içerisinde hareket etmek durumunda kalmıştır (Davutoğlu, 2001, s. 65-73). Ancak son yıllarda özellikle SSCB’nin dağılması ve 11 Eylül saldırıları sonrası tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de yumuşak güce dikkat çekmiş ve özellikle 2000’li yılların başından sonra Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) yönetimi ile ivme kazanmıştır (Güven, 2020, s. 75-78).

Türkiye’nin iç ve dış dinamikleri göz önünde bulundurulduğunda özellikle Soğuk Savaşın kutuplaşmış dinamiklerinden hızlıca kurtularak ekonomiden, dış politikaya, bilim ve teknolojiye kadar çok çeşitli bir alanda fırsat alanları yaratmayı başarabilmiştir. Daha önceleri sergilediği kendi tarihsel mirasını göz ardı eden yaklaşımından çıkarak, tarihsel mirası ve coğrafyasıyla tekrardan barışma eğilimi içerisine girmiştir. Kendi tarihsel bağlamından hareketle Türkiye, küresel ilişkilerini

yeniden şekillendirerek izleyici konumunda olduğu rolden çıkarak aktif bir rol almaya başlamıştır (Kalin, 2010, s. 50).

Türkiye'nin sahip olduğu eşsiz jeopolitik konumu, büyüyen ekonomisi ve kültürel tarihi ile Batı eksenin pasif bir devletten çıkarak çevresinde etkin bir rol üstlenmek üzere dış politikasını yeniden tanımlamaya çalışmıştır (Özkan ve Akgün, 2010, s. 525-526). Bu bağlamda Türkiye içerisinde bulunduğu tarihsel gerçekten hareketle Osmanlı Devleti'nin birçok medeniyete ev sahipliği yaparak etkileşimlerde bulunduğu coğrafyayı tekrardan aynı misyon doğrultusunda yumuşak güç araçları ile uluslararası alanda söz sahibi ve karşılıklı çıkarlar doğrultusunda yeniden şekillendirmeye çalışmıştır (Boztaş, 2019, s. 33).

2.1.1. Türkiye'nin Değişen Dış Politikası ve Yumuşak Gücü

Uluslararası alanda her devletin yumuşak güç unsurları olmakla birlikte bazı devletler mevcut yumuşak güç unsurlarının farkında olsa da bunu etkin bir şekilde kullanamaya bilmektedirler. Türkiye'nin içerisinde bulunduğu jeopolitik konum, tarihi mirası, kültürü, güçlü ordusu ve evrensel değerle uyumlu politikaları neticesinde zengin yumuşak güç unsurlarını bulundurmaktadır. Bu bağlamda çevre ülkelerce bu durumu da hayranlık uyandırmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin coğrafi bölgesinde yaşanmakta olan krizlerde kayıtsız kalmaması, sorunlarla ilgilenmesi ve düzen kurucu olarak aktif bir rol üstlenmesi de Türkiye'nin yumuşak gücünü vurgulamaktadır (Çavuş, 2012, s. 29). Bu açıdan bakıldığında Türkiye coğrafyasında merkez ülke bir başka deyişle bölgesel bir güç olma gayesinde olduğu söylenebilir. Bu vizyon doğrultusunda yapılacak faaliyetlerin ise olabildiğince yumuşak güce dayanması gerekmektedir. Bir başka deyişle ekonomik ilişkilerin artırılarak daha fazla kültürel diplomasi araçlarının seçilerek etkileşim içerisinde olunması önemlilik taşımaktadır. Buradaki ana unsur Türkiye'nin Osmanlı Devleti'nin tarihsel mirası ve coğrafyasında toprak olarak büyüme girişimi değil, bu bölge de etki alanını genişletmeye yönelik olmasıdır. Dolayısıyla Türkiye yumuşak güç unsurlarına dayalı politikalar içerisinde sonuç alma eğiliminde olduğu söylenebilir (Sönmezoğlu, 2016, s. 469).

Türkiye’de 2002 seçimleri ile iktidara gelen Ak parti yönetimi, Türk dış politikasında muhafazakâr demokrat kimliğini kullanarak pasif ve Batı eksenindeki tek çeşitli dış politikasını, çok çeşitli dış politikasına doğru şekillendirmiştir. Dış politikada bu değişimin mimarı olarak eski Dışişleri Bakanı ve sonrasında Başbakanlık görevlerini yürüten Ahmet Davutoğlu’nun ana etken olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda Davutoğlu, Türkiye’nin sahip olduğu tarihsel ve coğrafi mirasa dikkat çekerek dış politika stratejisinin de buna bağlı olarak derinleştirilmesini savunmuştur (Turan ve Karafil, 2017, s. 20). Bu doğrultuda Davutoğlu dış politikada 5 temel ilkeyi nitelemiştir. Bunlar:

1. Demokrasi ve güvenlik arasında denge unsurunun gözetilmesi. Güvenlik kaygılarından dolayı özgürlüklerin kısıtlanması otoriter rejimleri ortaya çıkaraktır ve coğrafyanız da komşularınızla olan ilişkilerinizi ve buna yönelik meşruiyetinizi de kötü anlamda etkileyecektir

2. Komşu ülkeler ile yakın ilişkiler kurularak sıfır sorun bağlamında ilişkilerin sürdürülmesi gereklidir.

3. Türkiye’nin komşu bölgelerindeki ülkeler ile ilişkileri geliştirerek etki alanını artırmalıdır.

4. Dış politikanın çok boyutlu bir eksen doğrultusunda hazırlanması ve sürülebilir bir anlayış içerisinde bu politikalara devam ettirerek bağlı kalmalıdır. Böylelikle Türkiye’nin küresel aktörlerle rekabet içerisinde değil, iş birliğinin devamını sürdürürken aynı zamanda yakın coğrafyasındaki ikili ilişkileri tamamlayıcı bir politika çerçevesinde sürdürmelidir. Örneğin Türkiye’nin bir Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ülkesi olarak stratejik ilişkilerini koruyarak devam ettirirken aynı zamanda Rusya ile ilişkilerini de bu bağlamdan hareketle tamamlayıcı politikalar ile devam ettirmelidir.

5. Dış politikanın ritmik diplomasi dayalı hem uyum hem de hareket anlayışıyla uluslararası örgütleri de içerecek aktif politikalar yürütmelidir (Davutoğlu, 2008, s. 79-83).

Eskiden Cumhurbaşkanlığı sözcülüğü görevini yürüten İbrahim Kalın’a göre de dış politikanın Avrupa’dan Kafkaslara ve Ortadoğu’dan Afrika’ya ve orta Asya’ya kadar büyük ölçekte genişleterek yeni fırsatların yaratıldığına dikkat çekmektedir.

Genişlemenin yanı sıra dış politikanın yeni vizyonunun aynı zamanda derinleştiğine dikkat çekmektedir. Kalın'a göre bu politikaların olmasını mümkün kılan durum ise dış politikanın yeni anlamı ve tanımıdır. Buna göre dış politika, devletler arası ilişkileri ele alır ancak günümüz dinamikleri için bu durum yetersiz kalmakta ve dış politikanın yeni unsurlarını açıklayamamaktadır. Dış politika, devletlerin ve diplomatların yanı sıra dış politikanın yeni unsurları olan sivil toplum örgütleri, medya, eğitim, ticaret, iş adamları, düşünce kuruluşları, insani yardımlar gibi çok boyutlu unsurları içermektedir. Türkiye coğrafyasında ekonomik büyümesiyle paralel olarak kurumları, STK'ları, şirketleri ve insani yardımlarıyla spordan sanata, turizmden eğitime kadar birçok alanda iş geliştirme ve proje yönetimiyle yumuşak gücünü arttırarak çekim merkezi haline gelmekte ve bu durumu da geliştirmeye çalışmaktadır. Bu vizyon doğrultusunda başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK), Anadolu Ajansı (AA), Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Türk Kızılay, Yunus Emre Vakfına bağlı olarak Yunus Emre Enstitüsü (YEE) gibi kurumlar ile yumuşak gücünü genişletmekte ve derinleştirmektedir (Kalın, 2013).

2.1.1.1. Yumuşak Güç Bağlamında Kültür ve Tarih

Nye, yumuşak gücünün kaynakları arasında başlıca 3 temel ögeden biri kültürdür. Kültür sosyal bilimlerin farklı disiplinleri tarafından farklı tanımlamalara ve eleştirilere maruz kalmakla birlikte genel olarak üzerinde uzlaşıldığı tanım, insanın varoluşsal nedenlerden oluşturduğu tüm bilgi ve birikimin nesiller boyunca dil, yazı, din gibi araçlarla aktarılması kültürü inşa etmiştir. Türkiye'nin kültürü de yumuşak güç olarak değerlendirilen ülkeler arasında yer almaktadır. Özellikle son dönemlerde uluslararası alanda kültürün yumuşak güç olarak kullanılması Osmanlı mirasına dayanmaktadır. Bu yaklaşım siyasi ve akademik çevrelerce Yeni-Osmanlıcılık olarak değerlendirilmekte ve tartışılmaktadır (Çağlar vd., 2020) Türkiye bu yaklaşımıyla birlikte dış politikasında stratejik aktörleri kullanarak tarihsel ve kültürel mirasını yeniden devreye sokması Türk dış politikasında büyük bir dönüşüm olarak görülmektedir (Erdağ, 2013, s. 71-72).

Türkiye içerisinde bulunduğu coğrafya ve yakın coğrafyası tarihsel süreç içerisinde birçok medeniyet kurulmuştur. Türkiye coğrafyası Mezopotamya, Hitit, Roma, Antik Yunan medeniyetleri gibi birçok ufak ve büyük medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Ancak kültürel özellikleri temel yapı taşlarına bakıldığında daha çok Orta Asya Türk kültürü, Akdeniz, Karadeniz, İran, Arap ve İslam kültürü içerisinde şekillendiği görülmektedir. Ancak bugünkü kültürel değerleri daha çok Osmanlı-İslam kültüründen miras kaldığını söylemek mümkündür. Osmanlı Devleti Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları üzerinde ve bu üç kıtanın kesişim noktalarında hakimiyet kurmuştur. Siyasi varlığı sonra ermesine rağmen kültürel değerlerin kısa vade de değişmeyeceği gerçeğinden yola çıkarak, bugün Osmanlı kültürel havzasında bulunan birçok devlet ve Osmanlı kültürünün merkezinde bulunan Türkiye'nin aynı kültürel değerleri nispi olarak taşımaya devam ettiğini söylemek mümkündür. (Sancak, 2016, s. 20). Dolayısıyla Türkiye bu miras üzerine kurulu dünya milletleri ile pozitif ve evrensel değerlere sahip bir kültür birikimine sahiptir. İslamiyet öncesi ve sonrasında da hoşgörü gösteren, mazluma hamilik yapan, misafirperver bir kültürel kodlara sahip olan Türkler yine aynı şekilde günümüz dış politikasında da bu misyonunu koruyarak devam etmektedir (Boztaş, 2019, s. 34).

2.1.1.2. Yumuşak Güç Bağlamında Coğrafya ve Jeopolitik Konum

Toplumların sahip olduğu ekonomik, sosyal ve kültürel unsurlar yansıttıkları ve uyguladıkları yaşam biçimlerini, pratiklerini, tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Bu unsurlar toplulukların birçok davranışını belirleyebildiği gibi aynı zamanda siyasal yapısını da belirleyebilmektedir (Çelik, 2020, s. 202). Coğrafyanın bir ülkenin kaderi olarak düşünülmesi tam olarak doğru bir niteleme değildir. Coğrafyanın insan ve toplum üzerine olumsuz etkisi vardır ve teknoloji ve bilgi birikimi gibi unsurları azaltılabilir ancak olumlu açıdan da coğrafyanın özelliklerini kullanarak sosyo-ekonomik ve kültürel değerlere aktarmak ise devletlerin yönetim şekline ve bilincine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir (Doğan ve Doğan, 2022, s. 321-322). Ancak genel olarak coğrafya bir ülkenin sabit güç potansiyeli olarak değerlendirilir ve ülke politikalarının oluşturulmasında belirleyici bir nitelik taşımaktadır. Bunun yanı sıra coğrafya bir ülkenin kültüründe de belirleyici bir unsur

olmaktadır. Türkiye'nin içerisinde bulunduğu coğrafi konum büyük çoğunluğu Asya'da olmak üzere Avrupa coğrafyası içerisinde yer almaktadır. Türkiye topraklarının yaklaşık %96'nın Asya'da %4'ün ise Avrupa'da olması ve bununla birlikte bölgesel yakınlık olarak Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu ve Afrika'ya yakın olması bulunduğu coğrafyada konumunun önemini artırmakta ve bununla birlikte jeopolitik ve jeostratejik olarak kazanımlar elde edebilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin coğrafyası ve jeopolitiği hem sert güç oluşumunu hem de yumuşak güç oluşumunu etkilemektedir. (Hacıoğlu, 2017, s. 26-27).

Türkiye, jeopolitik ve jeokültürel havzalar üzerinde sınır çizgisi konumundadır. Kuzeyden Rus kültürü, batıdan Avrupa, doğudan Asya ve güneyden Arap ve Afrika kültürünün sınırları içerisinde yer almaktadır. Aynı zamanda istikrarsız bölgeler olarak konumlandırılan Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu ülkeleri ile sınır olmakta ve bu bölgelerin savaş coğrafyası içerisinde sıcak bölgeler olarak nitelendirilen bölgeler olması da Türkiye'nin jeopolitiğine etki etmektedir. Buna rağmen Cumhuriyetten bu yana Türkiye bölgede istikrar içerisinde hareket etmeye devam etmektedir. Bununla birlikte sıcak bölgeler olarak nitelenen bu bölgelere komşu olması sebebiyle Türkiye'nin bu bölgelere ilgisiz kalacağı doğal olarak beklenmemektedir. Ayrıca Türkiye'nin konumu bölgeler ile yakın tarihi ve kültürel bağlarının olması da bunun en etkili nedenleri arasında yer almaktadır. Türkiye üç kıtayı birbirine bağlayabilen özel konumu gereği hem Avrupa, Balkan, Kafkas, Asya, Ortadoğu, Karadeniz ve Akdeniz ülkesi olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda Türkiye için bir Avrasya ülkesi nitelmesi yapılmaktadır. Bunun yanı sıra özel konumu itibarı ile Türkiye'nin durumuna küresel açıdan bakıldığında jeopolitik önemliliğini artıran diğer unsurlar ise laik ve demokratik bir ülke olması, Kafkasya'dan Avrupa'ya petrol ve gaz ulaşımının üstlenicisi durumunda bir paya sahip olması, Birleşmiş Milletler (BM)'in barış ve güvenlik girişimlerinde etkin rol oynaması NATO'nun doğu kanadını oluşturması, Soğuk Savaş sonrası tek boyutlu dış politikasından ayrılarak bölgesindeki coğrafya ile çok boyutlu yakın ilişkiler kurması, bölgesinde silahlı kuvvetler olarak hem nicelik hem de nitelik olarak güçlü ve organize bir yapıda olması sayılabilir (Şöhret, 2011, s. 56-58). Türkiye'nin jeopolitiğine ve coğrafyasına ait tüm bu nitelikler Türkiye'nin yumuşak gücünü oluşturan etkenlerdir.

2.1.1.3. Yumuşak Güç Bağlamında Değerler ve Politika

Bir ülkenin yumuşak gücünü oluşturan unsurlarından siyasi değerler hem iç politika hem de dış politikayı şekillendirmektedir. Ülkenin mevcut demokrasisi, refah seviyesi ve insani değerlerinin evrensel değerlerle bağdaşması gibi unsurlar o ülkeyi cazip ve hayranlık yaratabilecek etkilere sahip olabilmeyi mümkün kılmaktadır. Tüm bu nitelikler bir ülkenin imajını olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Örneğin bir ülkenin demokrasi ve insani değerlerle birlikte refah seviyesinin yüksek olması o ülkeyi cazip bir hale getirip dış ülkelerce örnek alınmasına veya dış ülkeler tarafından beyin göçü almasına neden olmaktadır. Bu bağlamda bir ülkenin dışarıdan beyin göçü alması o ülke için birçok alanda fayda sağlayabilmektedir. Ayrıca hem beyin göçü hem seyahat amaçlı olarak bir ülkenin çekiciliği olması da o ülkeye gelen insanların kendi ülkelerine geri döndüklerinde etkilendikleri kültürel ve siyasi değerler o ülkenin yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte sadece bir ülkenin suç oranlarının düşük olması, misafirperverliği, refah seviyesi de dolaylı yoldan yumuşak güce aktarılan değerlerdir. Bu açıdan siyasi değerler uluslararası alanda çekiciliğe sahip olması veya olmaması yumuşak gücüne olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir (Sancak, 2022, s. 99-100).

Türkiye'nin 2002 seçimlerinde iktidara gelen AKP hükümeti, muhafazakâr demokrat ve liberal kimliğiyle özellikle otoriter rejimlerin olduğu İslam coğrafyasında etkili bir çekicilik yaratmıştır. Ortadoğu ve İslam kültürüne sahip diğer bölgeler Türkiye'nin demokratik, liberal ve ekonomik olarak uluslararası alanla entegre olmuş, AB katılım süreçlerinde çaba harcayan ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Avrupa Konseyi, NATO, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi batılı kurumların bir parçası olmakla birlikte aynı zamanda İslami kimliğiyle de ön plana çıkması yakın coğrafyasının dikkatini çekmiş ve yumuşak gücüne katkı sağlamıştır. Bununla birlikte 2003 yılında ABD'nin Irak'a yönelik işgal girişimini destelememesi, coğrafyasındaki çatışmalarda arabulucu rolü ile yapıcı ilişkiler içerisinde olması ve insani diplomasiye öncelik vermesi ve Suriyeli mültecilere sahip çıkması özellikle Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu ve Afrika'da Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlayan temel unsurlar olmuştur. Ancak son yıllarda Türkiye Freedom House gibi küresel demokratik endekslerinde gerilemesi, ülke içindeki artan kutuplaşma, basın özgürlüğü, 2016 yılında yaşanan darbe girişimi ve 2018'den bu

yana yaşanan ekonomik sıkıntılar Türkiye'nin çekiciliğini olumsuz yönde etkilemiştir (Altunışık, 2022). Bu durum uluslararası basında sıkça kaleme alınarak, Türkiye'nin demokratik değerleri ve insani değerleri eleştirilmiştir. Türkiye bu çerçevede kültürel, tarihsel, eğitim, insani diplomasi ve ticari unsurları ile yumuşak gücünü arttırmaya devam ederken bir yandan da ülke içindeki politikasında eşitlik, demokratiklik, insan hakları, refah gibi kavramları göz ardı ederek yumuşak gücünü olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Türkiye tarihsel ve kültürel mirasına ek olarak insani diplomasi ve ticari ilişkilerden oluşturulan dış politikasının yumuşak güç için yeterli olacağı düşüncesinde olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda yumuşak güç araçlarını kullanarak küresel ölçekte olmasa da tarihsel bağları olan yakın coğrafyasında cazibe merkezi olmayı amaçlamaktadır (Aydemir, 2016, s.326-327).

2.1.2. Türkiye'nin Artan Yumuşak Gücü

AB'nin bir düşünce kuruluşu olan Paris merkezli AB Güvenlik ve Çalışma Enstitüsü (EUISS) tarafından yayımlanan rapora göre, Türkiye yakın coğrafyasında küresel etki alanını genişlettiği vurgulanmaktadır. Yayımlanan rapora göre Türkiye, ekonomik iş birlikleri, eğitim ve Türk dizileriyle Kafkasya, Balkanlar, Ortadoğu ve Afrika' da yumuşak gücünü arttırmakla birlikte savunma sanayisindeki gelişimlerle birlikte sert gücüne de yansıyan başarısına dikkat çekmiştir. Türkiye'nin son 20 yıl içerisinde kültür ihracatı ve teknolojik ilerlemesinin birlikteliğinde yakın coğrafi bölgesinde etkili ilişkiler kurmasının başarısı, dış politikadaki uyarlanabilir ve çok boyutlu yaklaşımdan kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Raporda ayrıca yakın coğrafi bölgelerdeki yakınlığın temel unsuru ekonomik ilişkilere dayanmakla birlikte ticaretten altyapıya, eğitimden finansa birçok önemli sektörü içerisine alacak şekilde genişleterek ekonomik varlık oluşturduğu değerlendirilmiştir (Rasquinho ve Şeker, 2024).

Türkiye'nin öne çıkan yumuşak gücü olarak Türk yapımı televizyon dizileri de dikkat çekmektedir. Türkiye 2022 yılında 150 ülkeye 75 televizyon dizisi ihracatı gerçekleştirmiştir. Dizi sektörünün ihracatı ise 500 milyon doların üzerinde rakamlara ulaşmıştır. The Economist'te yayımlanan rapora göre ise 2020 yılından 2023 tarihleri arasında Türk dizilerine olan talep %184 yükselmiştir. Bu bakımdan Türkiye küresel

ölçekte dizi ihracatında en büyük payları alan ABD, Hindistan ve Kore gibi ülkelerle rekabet edebilir duruma gelmiştir (Yılmaz, 2024).

2024 yılı sonlarına doğru İletişim Başkanlığı tarafından yayımlanan Türkiye'nin yumuşak gücünün ve kamu diplomasisinin geliştirilmesine yönelik vizyon, misyon, temel ilkeler ve durum analizi gibi başlıklardan oluşan "2024-2029 Türkiye Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi" raporu Türkiye'nin yumuşak gücünü arttırmasına yönelik çalışmaları ele almıştır (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2024). Rapora göre Türkiye'nin küresel ölçekte tarihi, kültürü, değerleri ve fırsatlarıyla uluslararası alanda refah, barış ve istikrara katkı sunarak ve güçlü iş birlikleri oluşturarak uluslararası alanda aktif bir rol üstlenmek istemektedir. Buna göre oluşturulan raporda temel ilkeler şu şekilde sıralanmıştır; "Evrensel değerleri önceleyen, uluslararası hukuku gözeten, objektif, hakikat odaklı, tutarlı ve objektif, bütüncül, kapsayıcı ve katılımcı, yenilikçi ve dijital iletişim teknolojilerini içeren, ilişki inşa eden, stratejik öngörülü, destekleyici, Türkiye yüzyılı hedeflerine bağlı, Türkiye'nin hakikat mücadelesi ile uyumlu, proaktif, çok boyutlu ve çok yönlü, pozitif iletişim kampanyalarına dayalı, güçlendirilmiş kamu diplomasisi ekosistemi odaklı, kurumlar arası eş güdüm ve iş birliğini gözeten bilgi ve veriye dayalı izleme ve değerlendirme yapan" olarak aktarılmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Türkiye Kamu Diplomasisi, t.y.)

2.2. Türkiye'nin Yumuşak Güç Araçları

Türk dış politikasının yumuşak güç uygulamalarının etkin bir şekilde gerçekleşmesi adına kamu kurum ve kuruluşları ve hükümet dışı organizasyonlar ile koordineli bir şekilde çalışmaktadır (Çavuş, 2012, s. 31). Bu bağlamda KDK, TİKA, Dışişleri Bakanlığı, YTB, Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Afet Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), YEE gibi devlet aktörleri faaliyetleri ile hükümet dışı organizasyonlar olarak sivil toplum kuruluşları ve medya aracılığıyla faaliyet göstermektedir (Aydemir, 2016, s.330).

2.2.1. Dışışleri Bakanlığı

Osmanlı Devleti'nin uzun yüzyıllar boyunca geniş coğrafyalar üzerinde hakimiyet kurabilmesinin etkili sebeplerinden biri güçlü diplomasi geleneğinin olmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı da bu gelenek üzerine inşa edilmiştir. 23 Nisan 1920 Millî mücadele döneminde açılan ilk meclis sonrası 2 Mayıs 1920 yılında “Hariciye Vekaleti” olarak resmi olarak kurulup, dönemin kısıtlı imkanlarıyla göreve başlayarak Lozan sürecinde de aktif bir rol oynamıştır. 1927 yılına gelindiğinde kapsamlı hukuki düzenlemeler ile günümüz yapısının temelleri oluşturulmuştur. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana M. Kemal Atatürk'ün “Yurtta sulh, cihanda sulh” ilkesi ve görüşleriyle dış politikada barışçıl faaliyetler gayesinde olunmuştur. Soğuk Savaş bitimiyle birlikte dış politikada da önemli yapısal değişikliklere gidilmiştir. Hem Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni devletler ile ilişkileri oluştururken hem savaş sonrası oluşan siyasi boşluk neticesinde ortaya çıkan risklerden dolayı coğrafi bölgesinde istikrar ve barışı sağlamak üzere hareket etmiştir. Bugün Türkiye başta kendi coğrafyası olmak üzere barışı ve refahı korumak ve katkı sunmak için faaliyetlerine devam etmektedir (T.C. Dışışleri Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri..., t.y.).

Türkiye yeni dönem dış politikası stratejisi bağlamında coğrafi etki alanını genişletebilmek için hem dış politikasındaki çeşitliliği artırmış hem de kullanılan araç ve kurum sayılarını hedefleri doğrultusunda artırmıştır. Özellikle AKP döneminde “Gönül Coğrafyası” olarak tabir edilen Balkanlar, Kafkaslar, Kuzey Afrika, Akdeniz, Karadeniz, Orta Doğu, Hazar bölgelerinde son bin yıllık tarihin verdiği ilişkiyle politikalar oluşturulmaya çalışılmıştır. Türkiye sadece bu bölgeler ile yetinmeyip, Türkiye'nin değerlerinin evrensel olması savunusuyla Afrika'nın derinlikleri, Latin Amerika, Uzak Doğu bölgelerini de uzanan dış politikalar geliştirmektedir (Kılıçoğlu ve Yılmaz, 2019, s. 21-22).

2.2.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

SSCB'nin 1991 yılında dağılmasıyla birlikte Orta Asya ve Kafkasya'da birçok devlet bağımsızlığını ilan ederek cumhuriyetler kurmuştur. Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan'dan oluşun Türk Cumhuriyetlerini

uluslararası alanda ilk tanıyan devlet de Türkiye olmuştur. Ortak dil, kültür ve aynı tarihsel hafızaya sahip bu ülkeler ile Türkiye ikili ilişkilerini hızlıca geliştirmiştir. Türkiye Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin uluslararası alanda tanınması için çaba sarf etmiş ve sosyal, kültürel ve ekonomik alanda birçok faaliyetlerde bulunmuştur. Gelişen ikili ilişkiler zamanla kalkınma temelli iş birliklerine ve uzun soluklu projeleri beraberinde getirmiştir. Bölgede yürütülen faaliyetleri koordine edecek ve dış politikanın önceliklerini yerine getirip uygulayabilecek bir organizasyona ihtiyaç olmuştur. Bu doğrultuda 1992 yılında TİKA kurulmuştur (TİKA, Hakkımızda, t.y.).

2000'li yılların küreselleşen dünyasında Türk dış politikasının da genişlemesine ve etkinleşmesine neden olmuştur. Bu genişleme doğrultusunda TİKA faaliyet alanlarını genişletmiştir. 2002 yılında 12 program koordinasyon ofisi ile faaliyet gösteren TİKA, 2011'de 25, 2012'de 33 olmuştur. Bugün ise TİKA, 61 ülke, 63 koordinasyon ofisi ile 150 ülkede faaliyetlerini sürdürmektedir. TİKA genişleyen faaliyet alanları ile Pasifik'ten Orta Asya'ya, Kafkasya'dan Latin Amerika'ya, Afrika'dan Balkanlara beş kıtada Türkiye'nin aktif dış politikasına uyumluluk içerisinde kardeş, dost ve akraba topluluklarıyla iş birliği ve kalkınma çerçevesinde ekonomik ve sosyal gelişim süreçlerine katkı sağlayarak ortak kültür ve tarihi değerlerini geleceğe taşıyacak sürdürülebilir çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda Türkiye 2002 yılında 85 milyon ABD doları olan kalkınma yardımlarını 2017'de 8 milyar ABD dolarının üzerine çıkartarak dünyada en çok insani yardım yapan ülke konumuna yükselmiştir. TİKA ise bu bütçenin %2,7'sinde pay sahibi olmaktadır (TİKA, Hakkımızda, t.y.).

TİKA küresel, bölgesel ve yerel olarak başta Türkçe konuşan topluluklar olmakla birlikte Türkiye'nin tarihsel ilişkileri mevcut olan tüm bölgelerde sosyal ve kültürel alanlar, eğitim ve altyapı gibi birçok alanda faaliyetlerini sürdürmektedir. Türkiye coğrafyasındaki tarihsel mirasını ve kültürünü canlandırması adına yapılan TİKA faaliyetleri kamu diplomasisi örneği teşkil etmektedir (Bayram, 2019, s. 3737).

TİKA kurulduğu 1992 yılından bu yana faaliyet ve etki alanlarında da değişimler yaşanmıştır. 1992 yılında kurulduğunda SSCB'nin çöküşünde oluşan siyasi boşlukta kurulan yeni Türkiye Cumhuriyetleri ile ikili ilişkileri geliştirme gayesinde iken 2000 yılı sonrası etki alanını genişletilmiştir. Özellikle AKP hükümetinin 2002

yılında iktidara gelmesi ve görece istikrarlı bir yapı kurması bunun yanı sıra dönemin Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun dış politikada stratejik olarak yakın coğrafyası ile kültürel ve tarihsel bağlarını canlandırma politikasının yer edinmesi TİKA'nın faaliyet alanlarına da yansımıştır. Bununla birlikte hükümetin dış politikası çerçevesinde tarihsel ve kültürel coğrafyası dışında geliştirdiği dış siyasete uyum sağlayarak çerçevesini tarihsel ve coğrafi olarak yakınlığı bulunmayan alanlarda da faaliyet göstermeye başlayarak hinterlandını genişletmiştir. Bu bağlamda TİKA, Türkiye dış politikasının gerekliliklerine göre hareket ederek küresel ölçekte Türkiye'nin etki alanının genişlemesine yardımcı olmakta ve yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır (Yılmaz ve Kılıçoğlu, 2017b, s. 125).

2.2.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

T.C. Kültür ve Turizm bakanlığı altında faaliyet gösteren YTB, “6 Nisan 2010 tarih ve 5978 Sayılı “Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” ile ihdas edilen ve 15 Temmuz 2018 Tarihli ve 4 Sayılı “Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” ile yeniden yapılandırılan YTB, yurtdışında yaşayan vatandaşlarımız, soydaş ve akraba topluluklarımız ile ülkemizde yükseköğrenim gören uluslararası öğrencilere ilişkin çalışmalar icra etmektedir.”(Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, t.y.).

YTB temel yapılanması gereği sadece soydaş olan ve yurtdışında yaşayan Türkleri kapsayan bir kurum olarak ön plana çıkmamakta ve aynı zamanda akraba ülke topluluklarını da kapsayan geniş bir yelpazeye sahiptir. Akraba kavramı ile soydaş olarak yurtdışında yaşayan Türklerin yanı sıra soydaş olarak aynı olmayan ama tarihsel ve kültürel bağları bulunun topluluklar için ifade edilmektedir. Bu bağlamda hem soydaş hem de tarihsel ve kültürel bağlantıları olan topluluklarda faaliyet yürütmektedir (Bayram, 2019, s. 3737).

YTB birçok alanda gösterdiği faaliyetlerin öncelikli ve birincisi yıllar boyunca çeşitli faktörlerden kaynaklı yurtdışına göç etmiş vatandaşlarına yönelik çeşitli faaliyetler yürütmek ve bu faaliyetlerin koordinasyonunu sağlamaktır. İkinci çalışma alanı ise soydaş ve akraba topluluklarına yöneliktir. Bu bağlamda soydaş ve akraba

topluluklarına farklı kurumlar ile birlikte de çalışarak faaliyetlerini koordine etmek, kontrol etmek ve verimli ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesini üstlenmektedir. Üçüncüsü Türkiye’ye gelen uluslararası öğrenciler ile faaliyet yürütmektedir. Öğrenim gören burslu öğrencilerin eğitim süreçlerinin başarılı olmasının esaslarını belirlemekle birlikte eğitim sonrası da ilişkilerin devamlılığını sağlamaya yönelik faaliyetler yürütmektedir. Son olarak YTB, ilişki kurduğu ülkelerin STK’ları ile faaliyet süreçlerine katılım sağlayarak, STK’ların bulunduğu toplumda etkin olabilmeleri ve karşılıklı ilişkilerin sürdürülebilirliğine yönelik destekler vererek Türkiye’nin yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır (Yıldırım ve Yıldırım, 2017, s. 209).

2.2.4. Yunus Emre Enstitüsü

Kültürel diplomasi ülkelerin etkin olarak kullandığı ve yumuşak gücüne katkı sağlamayı hedeflediği diplomasi faaliyetidir. Genel olarak diplomasi faaliyetleri ülkelerin Kültür ve Dışişleri Bakanlıklarınca yürütülmekte olan enstitüler ile faaliyet göstermektedir. Ayrıca eğitim bakanlıkları ve diğer bakanlıklarla birlikte üniversitelerle de hareket edilebilmektedir. Bu bağlamda YEE, Türkiye’nin kamu diplomasisi faaliyetlerinde etkin rol olarak başat aktör haline gelmiştir (Kılıçoğlu ve Yılmaz, 2019, s. 58-59).

YEE, Türk tarihi, kültürü ve dilini uluslararası alanda yaymak ve yurtdışında bu alanlarda eğitim almak isteyenlere hizmet vermektedir. Bu doğrultuda ilgili bilgi ve belgeleri uluslararası kamuoyuna sunmak maksadıyla Yunus Emre Vakfı çerçevesinde 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı kanunla kurulmuş ve faaliyetlerini devam eden bir kamu vakfıdır. Bu amaç doğrultusunda uluslararası alanda birçok yerde kurumlar ile Türkçe eğitimi hizmeti vermesinin yanı sıra aynı zamanda kültür ve sanat, bilim ve akademi faaliyetleri de yürüterek Türkiye’nin tanıtılmasına katkı sağlamaktadır. 2009 yılında faaliyete başlayan YEE, 2025 yılında 80’i aşkın kültür merkezi ile faaliyetlerine devam etmektedir. Uluslararası alanda Türkçe eğitim ve bulunduğu ülkelerin eğitim kurumlarıyla da iş birliği yaparak eğitimi desteklemektedir. Bununla birlikte uluslararası alanda birçok etkinlik düzenleyerek ülkemizi temsil etmektedir (Yunus Emre Enstitüsü, t.y.).

YEE, kültürel diplomasisin etkin bir kurumu olarak Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır. 2009 yılında faaliyete başladığında YEE, kültür merkezleri sayısının artmasıyla doğru orantılı olarak faaliyetlerini de artmıştır (Demirkaya ve Çelik, 2021, s. 142). YEE, 2023 yılında kültür merkezlerinde 40.720 kursiyere hizmet vermiştir. Ayrıca aynı yıl çevrim içi kursiyer sayısı da 7.759 olarak tespit edilmiştir. YEE, 2023 yılında 51 ülkede 75 sınav merkezinde düzenlemiş olduğu Türkçe yeterlilik sınavına 23.425 aday girmiştir. Ayrıca Japonya, Polonya, Filistin, Arnavutluk, Malezya, Kosova, Bosna Hersek ve Gürcistan olmak üzere toplamda 9 ülkede Türkçe zorunlu ikinci dil veya seçmeli dil olarak orta öğretim müfredatına dahil edilmiştir. Bu bağlamda YEE'nin kültür diplomasisi alanındaki başarıları küresel ölçekte ilgiyi arttırmıştır (Milliyet, 2024).

2.2.5. Türkiye Maarif Vakfı

Türkiye Maarif Vakfı (TMV) uluslararası alanda Türkiye'nin eğitim faaliyetlerine katkı sağlamak amacıyla 17 Haziran 2016 tarihli 6721 sayılı kanun ile kurularak faaliyetlerine başlamıştır. Kâr amacı gütmeyen TMV, uluslararası alanda birçok eğitim faaliyeti yürütmektedir. Okul öncesi eğitimden Yükseköğretime kadar çalışmalar yürütmektedir (Türkiye Maarif Vakfı, t.y)

Türkiye 2013 yılında Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) oluşturduğu güvenlik tehditlerine karşı mücadele girişimlerine başlamıştır. Süreç örgütün 15 Temmuz 2016'da başarısız darbe girişimi ile sonuçlanmıştır. Darbe girişiminden sonra örgütün tehlike boyutunun ciddiyetinin farkına varılarak mücadelenin seviyesi yükseltilmiştir. Örgütün ülke içindeki okullarının yarattığı tehlike aynı şekilde örgütün geniş bir ağdan oluşan yurtdışı eğitim faaliyetleri de aynı şekilde tehlike yarattığı fark edilmiştir. Türkiye bu bağlamda örgütün yurtdışında yürütmekte olduğu eğitim kurumlarını kontrol altına almak hem de ilgili ülkeleri tehlikeye karşı uyarmak amacıyla TMV ile çalışmalar yürütmüştür (Kılıçoğlu ve Yılmaz, s. 60).

Türk eğitim diplomasisi bağlamında TMV yurtdışında Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) haricinde doğrudan eğitim kurumu açma yetisine sahip tek kurum olarak öne çıkmaktadır. TMV, 58 ülkede çok çeşitli eğitim faaliyetlerini yükseköğretime kadar sürdürmüştür. Aynı zamanda 99 ülke ile eğitim faaliyetleri bağlamında resmi temaslar

gerçekleştirerek 272 eğitim kurumunun koordinasyonunu sağlayarak etkin bir rol oynamıştır (Güder ve vd., 2020, s. 30). TMV, 2016 yılında faaliyetlerine başlamasına rağmen hızlıca altı kıtada da etkin bir şekilde eğitim ağına ulaşmıştır. Devletin diğer kurumlarıyla birlikte özellikle yurtdışındaki eğitim faaliyetleriyle koordine bir şekilde çalışarak Anadolu'nun evrensel değerlerini yurtdışındaki topluluklara aktararak Türkiye'nin eğitim diplomasisi ile dünyayla kurduğu iletişimin önemli bir aracı olmaktadır. Bu bağlamda TMV, Türkiye'nin yumuşak gücüne de katkılar sağlamaktadır (Karahan ve Abbas, 2022, s. 14).

2.2.6. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TRT, 1964 yılında radyo ve televizyon yayını yapmak doğrultusunda devlet adına özerk bir statüde kurularak faaliyete başlamıştır. Türkiye'nin kamu yayıncılığı faaliyeti göstermekle yükümlü tek yayın organı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. TRT, 1968'de ilk televizyon yayını ile başlayan sürecinde bugün 7 kıtada 17 televizyon, 17 radyo kanalı ve sayısal platformları ile 41 dil ve lehçede yayıncılık faaliyeti gösteren tek kamu yayıncısı olarak, ulusal ve uluslararası alanda Türkiye tarihi, kültürü ve değerlerini ve bununla birlikte Türkiye'nin sesini ve gücünü tüm dünyaya etki ederek yansıtmak üzere yayın hayatını sürdürmektedir (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, t.y.).

TRT uluslararası alanlarda TRT Avaz ile Türkçe konuşan topluluklara yönelik 250 milyondan fazla nüfusu olan Balkanlar, Orta Asya ve Kafkalar bölgesine kültür, sanat, müzik ve belgesel ağırlıklı olarak yayın yapmaktadır. TRT Kürdi, Türkiye'nin kendi toplumunun zenginliğini ekranlara taşımak amacıyla kendi toplumuna yönelik başlattığı bir girişimdir. Ancak bunun yanı sıra TRT Kürdi Kuzey Irak'ta da büyük izlenme oranlarına ulaşarak bölgedeki insanların Türkiye'deki yaşanan olaylara dair haber alabildiği güvenilir bir kaynak olmuştur. TRT TÜRK, beş kıtada 70'in üzerinde ülkede ağırlıklı olarak haber içerikli yayınlar yapmaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye'nin tanıtımını ve kültürel değerlerini geniş bir coğrafi alana iletmekte ve aynı zamanda Türkiye'yi temsil etmektedir. TRT Arabi, Türkiye'de yaşayan Araplar ve 350 milyona yakın bir nüfusa sahip 22 Arap ülkesinden oluşan geniş bir alana yayın yapmaktadır. Türkiye'yi Arap dünyasında temsil ederek, Türkiye'nin tanınmasına ve

takip edilmesine doğrudan yayın yaparak sağlamaktadır. TRT World, 2015'ten bu yana İngilizce ağırlıklı olarak yayın yapmaktadır. Londra ve Washington gibi küresel dünyada merkez konumunda olan şehirlerde temsilcilikleri bulunmaktadır. Bununla birlikte sosyal medya ve internet sitesi ile de uluslararası alanda Türkiye'yi temsil etmektedir. TRT World ayrıca kendi internet sitesi üzerinden çeşitli diller ile yayın yaparak hedef kamuoyunun kendi dili ile doğrudan aracısız bir şekilde doğru bilgileri iletmektedir. Bu bağlamda trtworld.com, Türkiye adına dezenformasyonu önlemek ve doğru bilgilerin uluslararası alanda farklı toplumlara iletilmesini sağlayarak, farklı toplumların Türkiye hakkında doğru bilgilere erişmesinde bir araç olarak Türkiye'nin yumuşak gücüne katkılar sağlamaktadır (Göksu, 2023, s. 859).

2.2.7. Anadolu Ajansı

AA, Millî Mücadele döneminde süreci tehlikeye atabilecek kışkırtmalara karşı halkı uyanık tutmak ve milli mücadeleyi bağımsızlığa taşıyacak kararları bildirmek üzere M. Kemal Atatürk'ün talimatlarıyla 6 Nisan 1920'de kurulmuştur. Küresel muhabir ağı sayesinde Türkiye'de 81 ilde 85 ofisi, yurtdışında 39 merkezde bulunan ofisi ile 144 ülkede temsilcilikleri ile faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. AA bugün 4253 çalışanı ile 13 dilde abonelerine ortalama 1.300 haber, 3900 fotoğraf ve 370 video servis etmektedir (Yıldırım, 2024).

AA, çok dilli yayın hayatı ile Türkiye'nin dil, tarih ve kültürel değerleriyle birlikte Türk dış politikasını uluslararası alanda kamuoyuna iletmektedir. AA'nın İngilizce yayınları uluslararası kamuoyunda doğrudan ulaştırma kabiliyet ile diğer dil yayınlarında ilgili ülkelerde bölgesel olarak ulaştırmaktadır (Yeşiloğlu, 2023, s. 8). AA'nın sosyal medya araçlarını etkin olarak kullanmakta ve İngilizce hesaplarıyla uluslararası kamuoyunda geniş kitlelere ulaşarak kamu diplomasisi bağlamında değerlendirilebilecek faaliyetleri ile Türkiye'nin yumuşak gücüne de katkı sağlamaktadır (Göksu, 2023, s. 859).

2.2.8. Diğer Kurum ve Kuruluşlar

Türkiye'nin uluslararası alanda faaliyetlerini sürdüren ve ülkenin yumuşak gücüne katkı yapan diğer kurum ve kuruluşlar ise İletişim Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, AFAD, Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), Türk Kızılay, Türk Hava Yolları (THY), Türkiye Diyanet Vakfı (TDV), Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) olarak karşımıza çıkmaktadır.

İletişim Başkanlığı, Türkiye markasını uluslararası alanda güçlendirmek ve tanıtmak amacıyla 2018 yılında kurularak hizmet vermeye başlamıştır. Bu hedef doğrultusunda Türkiye'yi yurtdışında temsil eden tüm kurum ve kuruluşlar ile hareket etmekte ve ülkemize değer katan bu kuruluşlar ile iş birlikleri geliştirerek faaliyetler sürdürmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Hakkımızda, t.y.). İletişim Başkanlığı, diğer bakanlıklar ve kurumlar ile koordineli bir şekilde faaliyetlerini yürüterek dezenformasyon ile mücadele eden Türkiye'nin tezlerine, pozitif iletişim süreçlerinden Türkiye'nin hikayesine kadar birçok iletişim kampanyasını tüm iletişim araçlarını etkin bir şekilde yöneterek, geniş bir kapsamda ve çok paydaşlı bir süreç içerisinde yürütmektedir (Işık, 2021).

1939 Erzincan Depremi sonrası Türkiye'de afet yönetimi ile ilgili politikalar oluşturulmaya başlanmıştır. Süreç içerisinde afet yönetiminin koordinasyonu, etkin ve hızlı bir şekilde müdahale edebilme yeteneklerine kazandırabilmek bağlamında birçok yasal değişiklikler yapılmıştır. Bu doğrultuda İçişleri Bakanlığına bağlı afet yönetimiyle ilgili kurumlar tek bir çatı altında toplanarak 2009 yılında Başbakanlığa bağlı AFAD kurularak faaliyete başlamıştır. Daha sonrasında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile İçişleri bakanlığına bağlanmıştır. AFAD ulusal düzeyle gösterildiği faaliyetler haricinde uluslararası alanda da birçok faaliyet yürütmüştür. Japonya, Şili, Haiti gibi ülkemize çok uzak olan ülkeler de bile yardım faaliyetlerini yürütmüştür. Ayrıca Suriye, Libya, Mısır, Tunus'ta yaşanan sosyal toplumsal olaylarda başarılı faaliyetler yürüterek kurtarma operasyonları icra etmiştir (Afet Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, t.y).

DİP, başta Afrika kıtasında olmak üzere Müslüman ülkelerde birçok proje geliştirmektedir. Bu bağlamda birçok ülkede cami, kurslar inşa ederek eğitim ve bayındırlık faaliyetleri yürütmektedir. Yürüttüğü bu faaliyetler doğrultusunda ilgili

lkelerde kamuoyunda olumlu algılar yaratarak Türkiye'nin yumuşak gücüne katkılar sağlamaktadır (Göksu, 2023, s. 856).

TDV, Diyanet İşleri Başkanlığınca 1975 yılında insanlığa hizmet etme amacıyla kurularak faaliyetlerine başlamıştır. Bu doğrultuda Diyanet İşleri Başkanlığının faaliyetlerine destek olmakla birlikte dini hizmetlerin geniş bir alana yayılmasının sağlanmak amacıyla bugün Türkiye'de ve dünyanın 149 ülkesinde dini hizmetler, eğitim, kültür ve uluslararası yardım faaliyetlerine kadar uzanan geniş bir yelpazede faaliyet gösteren bir sivil toplum örgütüdür (Türkiye Diyanet Vakfı, t.y.).

Türk Kızılay, son 10 yıllık süreç içerisinde 138 farklı ülkeye ve kurulduğundan bu yana 147 ülkede faaliyet göstererek insanlara yardım eli uzatmıştır. Türk Kızılay, yardım eli uzattığı ülkelerde dil, din ve ırk ayrımı yapmaksızın sürdüğü faaliyetleri ile küresel ölçekte bir aktör konumuna gelmiştir. Türk Kızılay insani yardım faaliyetlerinin yanı sıra refaha yönelik birçok proje ile kamu tesisleri, ibadethane, konut ve okul inşası gerçekleştirmek ve bununla birlikte sosyal yardım, sağlık, eğitim, tarım ve sulama gibi geniş bir alanda pek çok faaliyet yürütmektedir (Türk Kızılay, t.y.). Bu bağlamda Türk Kızılay'ı Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), 1950 yılında Kore Savaşından bu yana uluslararası alanda barışı desteklemek amacıyla görevlerde bulunmuş ve bulunmaya devam etmektedir. NATO barış misyonu doğrultusunda yürüttüğü faaliyetlerden ayrı olarak Kuzey Irak ve Kuzey Suriye'de terör örgütlerine yönelik operasyonları ile Katar ve Somali'de barışa yönelik görevler icra etmektedir (zer, 2018). Bu doğrultuda, Somali Harektı 1992-1994, Lübnan Birleşmiş Milletler Lübnan Geçici Görev Gücü (UNIFIL) Harektı 2006-2013, Makedonya Essential Harvest Harektı 2001, Afganistan Kararlı Destek Misyonu 2015-2021 görevlerinde barışa katkı sağlayarak görevini tamamlamıştır. Bunun yanı sıra uluslararası alanlarda gözlemci statüsü ile İran- Irak 1988-1991, Irak-Kuveyt 1991-2003, Gürcistan-Çeçenistan 2000-2004, İsrail Filistin 1997-2008 görevler üstlenmiştir. Bugün Bosna-Hersek, Kosova, Somali, Katar, Libya ve Azerbaycan'da çeşitli barışçıl faaliyetlerine devam etmektedir (T.C. Millî Savunma Bakanlığı Kara Kuvvetleri Komutanlığı, t.y.). Türkiye, Türk Silahlı Kuvvetleri ile uluslararası alanda kendi ve uluslararası kurumlar ile yürüttüğü misyon ve görevler kamu diplomasisi bağlamında değerlendirilmekte ve yumuşak güç unsuru

olarak karşımıza çıkmaktadır (Doğan,2014, s. 75). Bu bağlamda Kore Savaşı ile TSK'nın yapmış olduğu barışa yönelik tüm görevler Türkiye'nin uluslararası alanda yumuşak gücüne katkı sağlamıştır (Yatağan, 2018, s. 85). TSK barışa yönelik misyon ve görevleri dışında aynı zamanda yabancı askeri personele de eğitim faaliyetleri icra etmektedir. 1935'ten bu yana TSK dost ülkelere yapmış olduğu ikili anlaşmalar kapsamında yabancı askeri personellere yüksekokullar ve harp okullarında askerlik, liderlik ve yöneticilik dersleri vermiştir. TSK'nın vermiş olduğu askeri eğitimler dışında misafir askeri personellere Türkçe eğitimi ve Türkiye'yi tanıma fırsatını da sağlamaktadır. Karşılıklı kültürel değerlerin bir dostluk çerçevesinde askeri personeller arasında paylaşılması kamu diplomasisi örneği teşkil etmekte ve Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır (Çelik ve Akgün, 2023, s. 134).

Türk Hava Yolları (THY), Devlet Hava Yolları İşletmesi adıyla 1933 yılında kurularak faaliyete başlayarak bugün 130'dan fazla ülkeye uçuşlar gerçekleştirerek dünyanın en çok ülkesine uçan hava yolu şirketi unvanına sahip olmuştur (Türk Hava Yolları, t.y.). THY'nin globalde reklam ve sponsorluk faaliyetlerinde Türkiye'nin markası olarak temsil niteliği taşımaktadır. Özellikle spor sponsorluklarında Türkiye'nin ismi küresel dünyada yayılmaktadır (Aksoy, 2022, s. 33). THY gibi marka değeri yüksek kuruluşların kamu diplomasisi ve yumuşak güç gibi faaliyetler içerisinde olamasa da görünür ve marka bilinirliğinin yüksek olmasından kaynaklı olarak kamu diplomasisine katkı sağlayabilmektedir (Dinçer, 2022, s. 340). Ayrıca THY, Türk dış politikasına uyum sağlamak üzere, Türkiye'nin Afrika Açılım Eylem planı sonrası Afrika'ya yönelik düzenlediği uçuşlarda artış sağlayarak dış politikada tamamlayıcı bir rol oynamıştır. (Djamanca ve Çağlar, 2023, s. 525).

Son olarak uluslararası alanda ekonomik ilişkiler bağlamında faaliyet gösteren Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu'dur (DEİK), Müstakil Sanayici ve İş adamları Derneği (MÜSİAD), ve İş adamları Derneği (TÜSİAD) gibi kuruluşlar Türkiye'nin yatırım imkanlarını araştırma, iş geliştirme projeler ve ihracatı geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin düşünce kuruluşları olarak Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM), Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM), Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) gibi kuruluşlar uluslararası projeler yürüterek analiz, değerlendirme ve

rapor gibi hizmetleri uluslararası alanda paydaşlarına sunmaktadır. Hem ekonomik ilişkilerde faaliyet gösteren kuruluşlar hem de düşünce kuruluşlarının yapmış oldukları faaliyetler kamu diplomasisi bağlamında değerlendirilmekte ve Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır (Yıldız, 2021, s. 33).

2.2.9. Türk Dizileri

Türkiye'de özel kanalların yayına hayatına başlaması ve özellikle 2000 yılı sonrası medya sektörünü besleyecek nitelikte çıkış sağlayan dizi sektörü birçok özel kanalda yayınlanan programlar arasında baskın hale gelerek popüler tercih haline gelmiştir. Türkiye dizi sektöründe özellikle gerçek hayat ve tarihi konulu dizileri ile evrensel ölçekte çok sayıda yapım maaliyeti yüksek dizi çekmeye başlamıştır (Çapık ve Dulupçu, 2023, s. 3). Türk toplumunu ekran başına toplayan bu içerikleri diziler zamanla yurtdışında da ilgi çekmeye başlamıştır. Bu bağlamda Türkiye dizilerini yurtdışına ihraç etmeye başlamıştır. Yurtdışına ihraç edilerek gösterime giren ilk dizi ise Çalıkuşu dizisi olmuştur. Dönemin Sovyetler Birliği ülkesi olan Rusya'da ekranlarda gösterime girmiştir. Sonrasında ise 1997 yılında Deli Yürek, Kafkaslarda ilgi görmüştür. Ardından 2000'li yılların yapımları ile 2008'de Gümüş dizisi ve Ortadoğu'da gösterime giren İlk Türk dizisi olarak, oldukça geniş kitlelerce izlenerek beğeni toplamıştır. Gümüş dizisinin final bölümünde 85 milyonluk bir kitle tarafından izlenmesi ve Muhteşem Yüzyıl dizisi 70 farklı ülkede 500 milyonun üzerinde bir kitle tarafından izlenmesi Türkiye'nin sektörel potansiyelini ortaya çıkarmıştır (Yazar, 2020, s. 533)

Bugün Türk dizileri ise 150'nin üzerinde ülkeye ihraç edilerek başta Ortadoğu ve Güney Amerika ülkeleriyle birlikte ABD, Avrupa ve Avustralya'da ekranlarda yer bularak geniş izleyici kitlelileri tarafından takip edilmektedir. Bunun yanı sıra dijital platformlarda yayınlanmak üzere üretilen dizi yapımları da dünyada 1 milyar gibi büyük bir rakama denk gelen tekil izleyici sayısına ulaştığı tahmin edilmektedir. Türkiye bu potansiyeli ile sadece 2023 yılında 300'den fazla yerli yapımı ihraç etme başarısı göstererek sektörel gelirini 500 milyon doların üzerine taşımayı başarmıştır (Toprak, 2025)

Türk yapımı diziler, Türkiye'nin özellikle Osmanlı tarihi ve kültürünü miras olarak bıraktığı bölgeler de başta olmak üzere ihracattan elde ettiği gelirler ile aynı zamanda yayınlanan diziler Türk kültürünü yaşam tarzı, dil ve dini inançları gibi birçok unsuru da izleyicilere aktarmaktadır. Bu bağlamda başta turizme yönelik katkısıyla birlikte uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin değerlerini aktararak Türkiye'ye yönelik hayran kitlesi yaratmaktadır (Aktaş, 2024, s. 554). Bu bağlamda da Türkiye'nin yumuşak gücüne katkılar sağlamaktadır.

3. KITA OLARAK AFRIKA VE AFRIKA BOYNUZU

Bu bölümde coğrafi bir bölge olarak konumlandırılan Afrika Boynuzu 'nu coğrafi, siyasi, sosyal, ekonomik, jeopolitik ve jeostratejik açıdan değerlendirilerek bölge içerisinde yer alan Somali, Etiyopya, Eritre ve Cibuti ülkelerinin tanımlanması yapılmakla birlikte hem bölgenin hem de ülkelerin uluslararası politikadaki önemlerine dikkat çekilecektir. Ayrıca hem bölgenin iyi anlaşılabilmesi hem de bölgedeki ülkelerin daha iyi anlaşılabilmesi için genel olarak Afrika kıtasının özelliklerine ve uluslararası alandaki konumuna da değinilecektir.

3.1. Kıta Olarak Afrika'ya Genel Bir Bakış

Afrika yer yüzünün ikinci büyük kıtası olarak yaklaşık 30.319.000 kilometrekarelik bir alana sahiptir. Afrika kıtası, kuzeyden Akdeniz, güneyden Hint Okyanusu, doğudan Kızıl Deniz ve Hint Okyanusu ve batıdan Atlas Okyanusu tarafından çevrilmiş bir konuma sahiptir (Gülbüz, 2023, s. 1087). Afrika kıtasını diğer kıtalardan farklı olarak kıta topraklarının yarısından fazlasının çöller ile kaplı olmasıdır. Kıtanın yaklaşık %61'lik kısmı çöller ile kaplı durumdadır. Sadece Sahra Çölü kıtanın yaklaşık %30'unu kaplamaktadır. Bu durum kıtanın kuzey ve güney ilişkilerini etkilemekte ve ulaşım, ticaret, tarım ve diğer ekonomik unsurları da ciddi oranda etkilemektedir. Özellikle Sahraaltı Afrika ülkeleri kıtada izole bir şekilde kalarak diğer devletler ile sınırlı ticari ve ekonomik ilişkilere neden olabilmektedir (Doğan ve Sarı, 2013, s. 762). 1,2 milyardan fazla insanın yaşadığı büyük bir nüfusa sahip olan kıta 2050 yılında dünyanın toplam nüfusunun dörtte birini içereceği tahmin edilmektedir. Ayrıca nüfus artış hızına bağlı olarak diğer ülkelere kıyasla genç ve dinamik bir nüfus yapısı oluşturacağından uluslararası alanda önde gelen bir iş gücü potansiyeli olarak dikkat çekeceği de tahmin edilmektedir (Aktaş, 2023).

Afrika kıtası yeraltı kaynakları olarak oldukça zengin bir ayrıcalığa sahiptir. Bakır, koltan, kobalt, altın ve elmas gibi dünya rezervlerinde büyük paya sahiptir. Ayrıca demir, fosfat, magnezyum, platinyum, uranyum, demir ve petrol rezervleri de ciddi bir boyutta olduğu tahmin edilmektedir (Bassou, 2017). Bununla birlikte kıta güneş enerjisi, hidroelektrik gibi enerji potansiyellerini barındırmakla birlikte kauçuk, tuz, balık, kahve, pamuk gibi tarımsal unsurlar açısından da oldukça zengin bir coğrafi

yapıya sahip olarak dikkat çekmektedir (Ergün ve Yurtoğlu, 2024, s. 3). Bu doğrultuda bu kaynaklardan istifade etmek isteyen ülkeler Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Başta Çin, ABD ve Rusya olmak üzere AB de Afrika ilişkilerini önemsemekte ve uluslararası kuruluşlarda iş birliği geliştirmeye çalışarak kıtada nüfuz sahibi olmaya çalışmakta ve birbirleriyle rekabet içerisinde hareket etmektedirler. Bu bağlamda ticari ilişkilerin yoğunluğu dikkat çekmektedir. Çin, özellikle 2000’li yıllar itibaren kıtada faaliyetlerini artırarak Afrika’nın sanayi ve tarımsal faaliyetlerini desteklemeye yönelik politikalar sergilemiştir. 2000’ yılında kıtanın toplam ticaret hacminin %4’üne sahip olan Çin, 2012’de %15’ine sahip olmuştur. Çin, kıtada altyapı yatırımlarına 400 milyar ABD dolarından fazla ödenek sağlamıştır. Bununla birlikte Çin, kıtada finans, inşaat, eğitim sağlık, enerji ve maden gibi birçok alanda yatırımlarını sürdürmektedir. Kıta ile olan ticari ilişkilerde öne çıkan diğer bir ülke ise ABD’dir. ABD’nin kıtada toplam ticaret hacmi 2021 yılında 18 milyar ABD doları üzerinde seyretmiştir. ABD kıtada sağladığı yatırım ve ticari ilişkiler ile kıta ile ilişkilerini geliştirmektedir. Ayrıca ABD’nin kıtaya yönelik politikalarında Çin’in kıtada yayılımını da durdurmaya yönelik stratejileri de içerisinde barındırmaktadır. Son olarak kıtada diğer büyük ticari faaliyetler içerisinde bulunan ülke Rusya’dır. Rusya özellikle kıtada silahlanma ihtiyacına yönelik ticari ilişkiler içerisinde (Kuran, 2024).

Kıtanın 54 ülkesinin BM ve diğer ulusüstü kurumlarda oy yetkisinin olması kıtaya yönelik diplomatik ve siyasi ilgiyi de artırmaktadır. Çevre ülkeler ve diğer ülkeler kıta ülkelerini uluslararası topluluklarda lehine oy kullanma veya aleyhine oy kullanmama gibi politik çıkarlar çerçevesinde yanına çekmeye çalışmakta ve bu doğrultuda ikna çabası içerisinde olmaktadır (Sekkaf, 2021).

İnsanların tarihsel süreç içerisinde sahneye çıkışları ve dünyaya yayılmaları ilk olarak Afrika kıtasından başladığı kabul gören bir argümandır. Paleontologların öne sürdüğü şekilde kıta insanoğlunun kökenidir. Buna göre Güney Afrika’da 2,5 milyon yıllık, kıtanın doğu kısmında olan Etiyopya’da 3,2 milyon yıllık ve diğer bazı bölgelerinde çok daha eski insan fosillerine rastlanmıştır. Bu bağlamda insanların tüm dünyaya yayılma serüveninde Afrika çıkış noktası olarak kabul edilmektedir. Kıtadan ayrılan insanların çevresel şartlara uyum sağlama yeteneği sayesinde insanlar tüm dünyaya yayılmıştır. Bu bağlamda Afrika kıtası tüm medeniyetlerin beşiği olarak da

kabul edilebilmektedir. Kıtada kurulan Mısır medeniyeti gibi birçok medeniyet, krallık ve imparatorluklar da bölgenin nedenli değerli ve önemli olduğunu göstermektedir. Bugünün aksine kıta coğrafyasında yaşayan topluluklar eski dönemlerde eğitim, astronomi, tarım ve yeraltı kaynaklarının işlenmesi gibi unsurlarda dünyanın önde gelen toplulukları olarak karşımıza çıkmaktadır (Şengül, 2015, s. 4).

3.2. Afrika Siyasi Tarihi

Afrika kıtasının en belirgin özelliklerinden bir tanesi kıtadaki çeşitli kültürel özelliklerin bulunmasıdır. Bu çeşitlilik kıtanın tarihsel sürecinin karmaşıklığını da oluşturan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli dönemler içinde kıtanın bu özellikleri farklı noktalarda çeşitli sonuçları da beraberinde getirmiştir. Bu farklılıklar coğrafi özelliklerinden kaynaklanarak kıtanın iki farklı noktasında çeşitli kültürel ve toplumsal olayların gelişmesini sağlamıştır. Örneğin kıtanın kuzey bölgesinde bulunun Nil Vadisi güney bölgesine kıyasla binlerce yıl öncesinde tarıma ve beraberinde yerleşik hayata geçilmiş olması devlet oluşumu çerçevesinde toplumların gelişimine kaynak oluşturmuştur. Yine benzer nitelikte kıtanın doğu bölgesinin su yolları açısından elverişli olması bölgenin dış dünya ile etkileşimini kolaylaştırarak kıtanın batı ve güney kesimlerine kıyasla daha farklı toplumsal ve ekonomik faktörleri ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Afrika kıtasının tarihsel sürecini tek bir kıta olarak açıklamaya çalışmaktan yanı sıra farklı unsurlar ve değişkenler ile kıtanın tarihini değerlendirmek daha gerçekçi bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır (Gilbert ve Reynolds, 2010, s. 30).

Bilimsel ve teknolojik ilerlemenin verdiği yeni itici güç ve coğrafi keşiflerin başlamasıyla kıtaya gelen Avrupalılardan da önce kıtada çeşitli medeniyetler ve imparatorluklar varlığını sürdürmekteydi. Bu medeniyetler ve imparatorluklar kıtanın yerlileri tarafından çok çeşitli ve farklı siyasi, ekonomik ve kültürel yapıları içerisinde barındırarak kıtanın erken dönem tarihini oluşturan bir unsur olmuştur. Kıtanın sömürge dönemi öncesinde hüküm sürmüş ve bugün hala siyasi ve kültürel ayrımlara kaynaklık etmektedir. MÖ 1000- MS 350 yıllarında Mısır'ın güneyi ve Sudan'ın kuzeyi arasındaki topraklarda hüküm süren Kush Krallığı, MS 600- MS 1200 yılları arasında şu anki Mali ve Moritanya topraklarında hüküm süren Gana İmparatorluğu,

MS 1240 – MS 1645 yılları arasında Mali, Moritanya ve Senegal topraklarında hüküm süren Mali İmparatorluğu, MS 1464 – MS 1591 yılları arasında günümüz Nijer, Nijerya ve Mali topraklarında hüküm süren Songay İmparatorluğu ve kıtada bulunan bir çok medeniyet tarihsel süreç içerisinde hüküm sürerek her birinin kendi idari yapısından kaynakla farklı sosyokültürel ve ekonomik gelişmeler içerisinde var olmuşlardır (Çınar, 2023, s. 5).

Avrupalıların Afrika kıtasını bir sömürge haline getirmeden önce kıta Müslüman tüccarlar tarafından sıkla ziyaret edilen bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk Çağ ve Orta Çağ'da Müslüman tüccarlar kıta bölgelerinde yaşayan insanlar ile temas içerisinde oldukları görülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde yazı kültürüne aşina olmayan kıta insanları Müslümanlar ile kıtaya gelen Arapça sayesinde yazılı kültürden istifade etmeye başlamışlardır. 16. yüzyılda özellikle kuzey Afrika hakimiyetiyle birlikte çeşitli bölgelerde hüküm süren Osmanlı Devleti de Avrupalıların kıtayı işgal etmesiyle birlikte kıtadaki hakimiyetini kaybetmiştir (Karaağaçlı, 2019, s. 2428-2430). Kıtada Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinden önce bölgede kurulmuş olan devletlerin birbiriyle mücadele etmesi bölgeyi istikrarsızlaştırmaktaydı. Bu durum İspanyol istilacılar tarafından fırsat olarak değerlendirilmekteydi. Bölgedeki yerel halk bu çekişmeler ve istikrarsızlığa isyan ederek Akdeniz'de faaliyette olan Türk donanmalarından yardım istemiş ve kıtada Osmanlı yönetimi hâkim olmaya başlamıştır. İlk olarak Cezayir ile başlayan sonrasında Tunus ve Trablusgarp hakimiyeti sağlanmış aynı zamanda Yavuz Sultan Selim'in de Mısır'ı fethetmesi ve Kızıl Deniz'in batı sahillerinin de kontrol edilmesiyle birlikte kıtanın önemli bir kısmı Osmanlı hakimiyetine girdiği söylenebilir (Özkan, 2011, s. 289-290).

Avrupalıların Afrika kıtasına ilgi göstermeleri özellikle 15. ve 16. yüzyıllara dayanmaktadır. Avrupalıların, Hindistan ve Çin ile ticari ilişkileri kendileri için hayati bir öneme sahiptir ancak kıta üzerinde hâkim güç olan ve aynı zamanda ticari yollarının da kontrolünü sağlayan Osmanlı Devleti bu ilişkileri engel olmaktadır. Avrupalılar hâkim güç olabilmek ve ticari ilişkilerini koruyabilmek için bu engeli aşmaları gerekmektedir. Başta İspanya ve Portekizli denizcilerin başlattığı ve sonrasında coğrafi keşiflere yol açacak süreç kıtanın güney ucunun aşılmasını sağlamıştır. Böylelikle Avrupalılar eski ticari yollara bir alternatif olarak Afrika'nın

batı sahillerinden uzanarak kıtanın bugün “Ümit Burnu” olarak adlandırdıkları güney ucu noktasını aşarak Hindistan ve Çin’e ulaşmışlardır. Böylelikle kıta Avrupalılar tarafından liman ve sahil kolonilerinin kurulması açısından stratejik bir konuma yükselmiştir. Sonrasında Avrupa’da gerçekleşecek olan 18. yüzyıl sanayi devrimi sömürgecilik faaliyetlerinin başlamasına neden olmuştur. Sanayi Devrimi ile Avrupalıların artan tüketim ve üretim hacmine bağlı olarak hammadde kaynaklarına olan ihtiyacı da beraberinde arttırmıştır. Böylelikle başta kıyı kolonileri ve limanlarını kullanmak amacıyla kıtayı istila eden Avrupalılar bu dönem ile kıtanın iç kesimlerine yönelik de fetihler gerçekleştirerek kıtayı kolonileştirmeye başlamışlardır (Yüksel, 2016, s. 1393). Kıtanın Avrupalılar tarafından sömürgeleştirilmesi 18. yüzyıl sonrasında da devam etmiştir. 1885 yılında Berlin Konferansı ile kıta Avrupalılar tarafından işgal edilmeye başlanmıştır. Kıtanın Avrupalılar tarafından sömürgeleştirilme süreci 20. yüzyıl ortalarına kadar devam etmiştir (Yıldırım, 2019).

Batılı güçler tarafından sömürgeleştirilen kıta ülkeleri 1960 yıllarda bağımsızlıklarını kazanmaya başlamıştır. Bu bağımsızlıklar her ne kadar kâğıt üzerinde gibi gözüktense de uluslararası alanda dikkat çekerek kıta ülkelerine olan ilgiyi arttırmıştır. Bağımsızlık sonrası Afrika ülkeleri siyasi, sosyal ve ekonomik olarak kayda değer bir ilerleme sağlayamayarak genellikle çatışmalar, darbeler ile siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar içerisinde kalmıştır. Ancak kıtanın artan nüfusu küresel sistemin yeni pazar arayışları için oldukça önemli bir konuma sahip olamaya devam etmiştir (Mahamat, 2023, s. 107). Tarihsel süreç içerisinde önce İngiltere, Portekiz, İspanya ve Fransa başta olmak üzere Avrupalılar tarafından sömürgeleştirilen kıta, Soğuk Savaş döneminin yarattığı çift kutuplu uluslararası alanda da ABD ve SSCB’nin çekişmelerinden etkilenmiştir. Bu doğrultuda Soğuk Savaş döneminin hâkim iki kutbu olan ABD ve SSCB, Afrika ülkelerini kendi saflarına çekmek amacıyla ekonomik ve askeri yardımlar ile kıtaya yönelik faaliyetlerini sürdürmüş ve bu faaliyetler yeni sömürge düzeninin ve Soğuk Savaş sürecinin bir parçası bağlamında devam ettirmiştir (Boztaş, 2014, s. 156). SSCB’nin dağılması tüm dünyada yeni dinamiklere yol açtığı gibi Afrika kıtasında da etkisini göstermiştir. Soğuk Savaş döneminde bölgedeki siyasi politikalar askeri güç çerçevesinde şekillenirken SSCB’nin çökmesi ve Soğuk Savaşın bitimi ile askeri ve güvenlik kaygılarının yerini siyasi istikrar, ekonomi, çevresel faktörler ve buna benzer unsurlarla şekillenmeye başlamıştır (Gür, 2024, s. 52).

Afrika yakın dönemde mücadele ettiği sosyal, ekonomik ve siyasi problemlere rağmen 2000’li yıllar ile dünyanın en hızlı gelişen coğrafi bölgesi olarak öne çıkmaktadır. 2019 yılında GSMH’si 2,4 trilyon dolara ulaşmıştır. Hızlı ekonomik büyümeye imkân veren nüfusla bağlantılı faktörler ile ekonomisindeki yapısal dönüşümler de bu büyümeye etken olmuştur (Üren ve Akkaya, 2024, s. 445). 2023 yılında iktisadi olarak yüzde 4 büyüme oranına ulaşılacağı tahmini yakalayamayan kıta, yüzde 3,4’lük bir iktisadi büyüme gerçekleştirmiştir. Büyüme oranlarında beklentileri yakalamayan kıtanın beklentilerin gerisinde kalmasının ana sebebi olarak bölgedeki siyasi istikrarsızlık ve çatışmalar işaret edilmektedir (Orakçı, 2024).

Sonuç olarak 1960’lı yıllarda bağımsızlıklarını kazanan Afrika ülkelerinin siyasi ve ekonomik olarak bağımlılıklarından kurtulamaması 1980’lerde alınan kredilerin verimsiz bir şekilde kullanılması ve 2000’li yıllarda uluslararası aktörlerin kıtaya yönelik ilgilerinin artmasıyla birlikte küresel bir rekabet alanı olarak karşımıza çıkmakta ve kıtanın uluslararası alandaki genel görünümünü şekillendirmektedir. Başta ABD ve Çin sonrasında Rusya, Hindistan, Japonya, Brezilya, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Türkiye gibi ülkelerin küresel ve bölgesel amaçları doğrultusunda politikalar ve ilişkiler geliştirmekle birlikte aynı zamanda birbirleriyle de rekabet içerisinde hareket etmektedirler. Uluslararası alanda kıtaya yönelik ilginin ve bu bağlamda geliştirilen ticari ilişkilerin devletlere göre de farklı politikalar içerisinde oluşturulduğuna da dikkat çekilmektedir. Batılı ülkelerin eski sömürü düzeninin bir uzantısı olarak da eleştirilen sadece tek tarafın kârlı çıktığı ticari ilişkilerin olduğu gibi aynı zamanda Çin ve Türkiye gibi ülkelerin her iki tarafında kazan kazan politikasıyla geliştirdiği ticari ilişkiler de oluşturulmaktadır (İstikbal, 2020). Afrika kıtasının beş ayrı bölgesinde 54 ülkeden oluşan kıta ülkeleri ekonomik olarak inişli çıkışlı bir grafik sergilemekte olsa da yabancı yatırımcıların dikkatlerini çekmeye devam etmektedir. Her ne kadar bölgedeki siyasi gerilimler ekonomik koşulları etkileyerek büyüme hızını düşürüyor olsa da gelecekte küresel anlamda Çin ve Hindistan gibi hızlı büyüme ivmesine sahip ülkelere yetişebileceği tahmin edilmektedir (Kavas, 2023). Ayrıca kıtanın 1,4 milyara yaklaşan nüfusu ve bu nüfusun iş gücü potansiyeli olarak genç ve dinamik bir yapıda olması Afrika kıtasını diğer kıtalardan ayıran önemli özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kıtanın geçmişte büyük güçler tarafından hâkim olmaya çalıştıkları bir mücadele alanı olarak

karşımıza çıkmakta olduğu gibi bugün de küresel sermayenin yeni bir pazar olarak gördüğü, iş gücü potansiyeli barındıran, jeopolitik olarak stratejik yerlerinin olması ve değerli yeraltı ve hammadde rezervlerinin bulunması kıtayı geçmişte olduğu gibi bugün de uluslararası alanda önemli bir konuma getirmektedir (Kavak, 2024a).

3.3. Genel Olarak Afrika Boynuzu ve Önemi

Tarihsel süreç içerisinde Afrika Boynuzu birçok isim ile adlandırılmıştır. Bu isimler Habeşistan, Aksum Krallığı, Kuş Krallığı, Biladussudan ve sonrasında bölge Afrika Boynuzu olarak adlandırılmıştır. Bölgenin coğrafi yapısına bakıldığında gergedan boynuzunu anımsatmasından dolayı bu isim ile anılır olmuştur. Bölge içerisinde Etiyopya, Somali, Eritre ve Cibuti olarak dört ülkeyi kapsamaktadır ancak bölgede olan Kenya, Uganda, Sudan ve Güney Sudan gibi ülkeler içinde kavramın kullanıldığı görülmektedir. Ancak genel olarak kuzeyden Kızıl Deniz, kuzeydoğudan Aden Körfezi, güneyden Kenya, doğudan Hint Okyanusu ve Batıdan Sudan ile sınırlandırılmış olan Etiyopya, Somali, Eritre ve Cibuti ülkelerini kapsamaktadır. Bununla birlikte Nil Havzası, Aden Körfezi, Hint Okyanusu ve Arap Yarımadası gibi bölgenin önemli konumuna sahip yerleri ile komşu olmasından kaynaklı olarak jeopolitik ve jeostratejik bir konum olma özelliği ile Afrika Boynuzu uluslararası alanda dikkatleri üzerine çekmektedir (Oumar, 2020, s. 59). Bölgenin Kızıldeniz, Süveyş Kanalı, Bab'ül Mendep Boğazı, Aden körfezi gibi stratejik ticari su yollarının üzerinde bulunuyor olması tarihsel süreç içerisinde büyük güçler ve bölgesel aktörler tarafından sürekli bir mücadele alanı olarak karşımıza çıkmasına neden olmuştur. Bugün de bölgenin hem kıta pazarına giriş noktalarından biri olarak hem de petrol ticaretinin önemli bir ayağı olarak önemliliğini korumakta ve küresel ve bölgesel aktörler tarafından bir mücadele alanı olarak görülmeye devam etmektedir. Bölge ABD, Çin ve Rusya gibi küresel güçler tarafından ve Türkiye, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve İran gibi bölgesel aktörler tarafından bir rekabet alanı olarak değerlendirmekte ve aktörlerin bölgede siyasi nüfuzlarını genişletmek için faaliyetler yürütmektedir (Oğultürk ve Yılmaz, 2019, s. 96). Aynı zamanda bölgenin istikrarlı bir yapı içerisinde olması birçok devlet tarafından da desteklenmektedir. Avrupa, Asya, Afrika ve bölgesel olarak Ortadoğu ticaret ağının önemli bir güzergahı

olarak Afrika Boynuzu, dünya ticaretinin güvenli bir şekilde sağlanabilmesi için istikrarlı bir yapıda olması birçok devlet için önemlilik arz etmektedir (Telci, 2018). Bölgenin dünya ticareti için önemi nedeniyle güvenlik açısından istikrarsız bir yapı içerisinde olması küresel olarak bir güvenlik problemi de yaratmaktadır. Aynı zamanda bölgedeki güvenlik problemleri kıtanın geneline de etki edebilecek jeostratejik bir potansiyele sahiptir (G. Şahin, 2020, s. 878).

3.3.1. Somali Federal Cumhuriyeti Genel Görünüm

Somali, Afrika'nın Doğusunda yer almaktadır ve Afrika Boynuzu diye tarif edilen coğrafi bölge içerisinde yer almaktadır. Kuzey tarafında Aden Körfezi yer almaktadır, batısında Etiyopya, kuzeybatısında ise Cibuti ve güneyinde ise Kenya yer almaktadır. Somali'nin doğusunda ise sadece Hint okyanusu yer almaktadır. Bulunduğu konum itibari ile Süveyş Kanalı, Kızıldeniz, Aden Körfezi ve Hint Okyanusunu birleştiren stratejik kıyılara sahiptir. Somali İkinci Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlığı kazanmıştır. Afrika ülkeleri içerisinde en fakir ve geri kalan ülkelerin başında gelmektedir. 2005 yılından bu zamana kadar en başarısız ülkeler arasında gösterilmektedir (Bingöl, 2013, s. 82).

Somali, coğrafi bir konum olarak nitelendirilen Afrika Boynuzu içerisinde yer alan ve 637,540 km² ve 3.025 kilometrelik bir sahil şeridine sahip olarak 200 mil karasularında egemenlik hakkı iddia eden bir ülke konumundadır (Hadden, 2007 s. XIV). Başkenti Mogadişu olup tahmini 2024 yılı 13 milyonluk bir nüfusa sahiptir. 2023 yılı tahmini Gayri Safi Yurt İçi Hasılası (GSYİH) 10,969 milyar ABD dolarıdır. Resmi dilleri Somalice ve Arapçadır. Somali nüfusunun tamamına yakını Sünni Müslümandır (Central Intelligence Agency, t.y.).

Somali'de yaşayan insanlar coğrafi olarak Afrika kıtasına geniş bir yelpazede yayılmış etnik bloklardan oluşmaktadır. Bu bloklar Afrika Boynuzu olarak adlandırılan coğrafi konumdaki ülkelerde yaygın bir durum olarak görülmektedir. Bu bağlamda geniş kitleler halinde bölgeye yayılmış olan etnik kökene dayalı klanlar bölgedeki başlıca çatışmaları tetikleyen ana unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Somali ülkesinin başlıca geçim kaynaklarına bakıldığında tarım ve hayvancılık ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte madencilik faaliyetleri ve yatırımları çok az

denilebilecek sanayisi de ülkenin ekonomik faktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkenin doğal kaynaklarına bakıldığında her ne kadar bu kaynakları verimli bir şekilde kullanamasa da 5,6 milyar m³ doğalgaz ve 6 milyar varillik petrol rezervi tespiti yapılmıştır. Bununla birlikte ülkenin güneyinde farklı rezerv sahalarında yabancı şirketler tarafından hiç el değmemiş bir durumda olan 100 milyar varillik petrol rezervlerinin olduğu da saptanmıştır. Afrika Boynuzu coğrafi bölgesinde stratejik bir konumda yer almasının başlıca nedeni ise konumu itibari ile geçmişte de deniz taşımacılığında önemli olan ve günümüzde de küresel ticaretin su yolu üzerinde Kızıldeniz'i Aden körfezi ile birleştiren Bab-ül Mendep Boğazının bir kontrol noktası konumunda olmasından kaynaklanmaktadır (Yüksel, 2021, s. 278). Akdeniz ve Hint Okyanusunu birbirine bağlayan, Arap Yarımadası ile Afrika kıtasını ayıran, dünya ticaretinin yoğun olarak kullandığı bir su yolu olan Süveyş Kanalı içerisine alan Kızıldeniz'i kontrol edebilir bir pozisyonda olması ve bununla birlikte dünya petrol ticaretinin önemli bir kısmının bu bölge üzerinden gerçekleştirilmesi ve bulunduğu konumun ticari niteliğinden kaynaklı olarak Somali, bölgenin kalbi konumunda bir stratejik niteliğe sahip olmaktadır. Sahip olduğu bu stratejik konum dünya enerji güvenliği açısından da önemlilik arz etmektedir (Atakul, 2024, s. 333).

Somali'nin nüfus yapısına bakıldığında genel nüfus sayımı uzun süredir yapılmamasından kaynaklı olarak nüfus rakamları genellikle tahmini olarak bilinmektedir. Bu durumu çeşitli kurum ve kuruluş raporlarında farklı nüfus tahminleri yer almaktadır. Ülkenin resmi dili olan Somalice ve Arapça dışında İngilizce ve İtalyanca da kullanıldığı görülmektedir. Somalice 2000'li yıllara kadar sözlü bir dil olarak kullanılmıştır. 1970 yıllarında resmi olarak Latin alfabesine geçilmeden önce ülkede resmi olmamakla birlikte Arap alfabesi kullanılmıştır. Somali'de klan sistemi önemli bir ölçüde etkilidir. Darod, Dir, Hawiye ve Rahanweyn kabileleri 4 büyük kabile olarak kabul edilmekte ve ülkede gücün dağılımına yönelik önemli ölçüde etki etmektedir. Bu bağlamda 4.5 yönetimi olarak ifade edilen ve 4 büyük kabilenin etkili olduğu bir yönetim biçimi karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2022, s. 115). Klan sistemine dayalı köklü geçmişi ülkenin kültürel oluşumunu da doğrudan şekillendirmiştir. Somali'nin kültürel yapısı ülkede modern bir devlet oluşumuna engel olabilecek en önemli nedenlerden biri olarak görülmektedir. Somali toplumunun klan sistemine dayalı akrabalık bağlara oldukça derindir. Bu bağlılığa dayalı klan

sisteminin kendilerini yabancılara karşı koruduğuna dayalı bir inanç eğilimi vardır. Ancak buradaki yabancı kelimesi de karışık bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı klana mensup olmayan Somaliler için kullanılan yabancı ifadesi aynı zamanda herhangi bir klana mensup olmayan Somalileri ve dünyada Somalili olmayan insanlar içinde kullanıldığı görülmektedir. Somali 4.5 yönetim şekliyle ifade edilen sistemin temeli başlıca 4 büyük klan ve diğer mevcutta olan klanlar ve azınlıkları ifade etmektedir (Demirtaş, 2022, s. 140).

Somali devleti istikrarsız ve iç çatışmalarla ön plana çıkan ve her ne kadar en başarısız devletler arasında gösterilse de ülkenin mevcut oturmuş bir siyasi yapısı vardır. Bu siyasi yapı iç savaş öncesinde 19. Yüzyıl sonralarına doğru Somali siyasi sisteminin bir parçası olarak devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda Somali'nin eski siyasi sisteminin merkezi bir hükümet ve federal bölgelerden oluşan bir cumhuriyet olduğu görülmektedir. Siyasal sistemin başında yasama ve yürütme yer almakta ve yasama İslami hukukuna göre şekillenmiştir. Yürütmenin başında başkan, başbakan ve bakanlar kurulundan oluşmaktayken yasama ise meclis ve senato tarafından oluşmaktaydı. Fakat Somali'nin iç siyasi olayları bağlamında sürekli iç çatışmadan kaynaklı olarak devlet bu kurumlarını kaybetmiştir.

1943 yılında İngiliz, Fransız ve İtalyan Somali'si olarak üçe bölünmüş bir yapı içerisinde olan Somali devleti, bu üçe bölünmüş Avrupa sömürgesine karşı çıkarak Somali Devrimini başlatmıştır. Modern Somali devletinin kurulmasında önemli olan Derviş Ayaklanması, Muhammed Abdullah Hasan liderliğinde Batı emperyalizmine karşı koymaya çalışmıştır. Sonuç olarak bu mücadeleden sonra Somaliler 1960 yılında bağımsızlıklarını batılı devletlere karşı kazanarak federal cumhuriyetlerini kurmuşlardır. Bağımsızlık sonrası Somali siyasetine bakıldığında dört önemli aşamadan geçtiği söylenebilir. İlk dönem 1960-68 tarihleri arasında bağımsızlığını kazanan Somali halkının devleti kurma sürecini oluşturmaktadır. Bu dönemin başlıca niteliği genç bir demokrasi olması ve bu dönemde cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerini yaparak hem siyasi hem de toplumsal olarak sakin bir dönem olmasıdır. İlk aşamadan sonraki ikinci aşamada ise 1969 yılında seçilin Cumhurbaşkanı Abdul Rashid Sharmarki'nin öldürülmesinden sonra askeri darbe ile iktidara gelen General Mohomed Siad Barre, Somali'de askeri bir yönetim kurmuştur. Siad Barre, Devrim Yüksek kurumunu kurması ile Somali'nin ilk aşamada kurduğu siyasi yapıyı zamanla

bozarak ortadan kaldırmıştır. Siad Barre, parlamentoyu feshederek, anayasayı askıya alarak, siyasi partileri dondurarak ve yürürlükteki yasaları geçici yasalar ile değiştirerek Somali'nin demokratik süreci durdurmuştur. Siad Barre, oluşturduğu yeni düzen sosyalist bir ideolojiye dayanarak yeni bir Cumhuriyet inşasında bulunmuş ve ülkenin ismini de Somali Demokratik Cumhuriyeti olarak değiştirmiştir. Somali siyasetinde yeni bir rejim olarak karşımıza çıkan Siad Barre yönetimi, ayrıca yönetimde sivil siyasetinde yer bulabilmesi için veya sivil hükümet izlenimi vermek için 13 sivil ve bir polis bakandan oluşan bir hükümet kurmuştur. Bu bağlamda yeni kurulan rejim ile SSCB'nin de yakın ilişkiler kurmasına neden olmuştur. Ancak kurulan yeni rejimde Somali etnik yapısı göz ardı edildiğinden bir başka deyişle yeni kurulan hükümette Somali'nin etnik gruba dayalı aşiret yapısının devlet boyutunda yer almasının istenmemesine bağlı olarak diktatör bir devlet olarak kendini konumlandırmıştır. Buna bağlı olarak 1991 yılında Siad Barre yönetimine yönelik silahlı bir karşı devrim başlamıştır. Bununla birlikte Somali'de iç savaş başlayarak siyasetin üçüncü dönemine girilmiştir. Siad Barre hükümetinin yıkılması ile başlayan bu dönem Somali devletini tam bir kaosa sürüklemiştir. Devletin alt yapısı ve siyaseti tamamen çökmüş ve aşiretler arasında da bölünmeler yaşanmıştır. Bu dönem Somali'nin en karışık dönemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak Somali'nin yıkılan kurum ve devlet alt yapısını ve diğer devlet bileşenlerini tekrardan hayata geçirmek üzere bir aşama olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin bozulan yapısını, merkezi otorite ve ordusunu tekrardan oluşturmaya yönelik girişimler dönemin öne çıkan unsurları olmuştur. 1991 yılından bu yana Somali devleti hala istikrarsız ve bölünmüş bir yapı içerisinde görünmekte ve devletin inşa süreci devam etmektedir (Oumar, 2023a, s.197-198).

Somali'ye ilişkin değinilmesi gerekli olan bir başka konu ise Somaliland meselesidir. Somali'nin devlet inşa sürecinde başarısız bir nitelikte kalması ve ülkedeki kaos ortamı ve iç çatışmalardan kaynaklı olarak tek başına bağımsızlığını ilan eden ancak uluslararası alanda hiçbir devlet tarafından tanınmayan ve Somali'nin bir parçası olarak kabul edilen bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Somaliland uluslararası alanda tanınmamasına rağmen Somali'ye kıyasla kendi içindeki kabileler ile daha başarılı uzlaşılar sağlayarak nispeten Somali'den daha başarılı reform süreçlerini yönetmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda bölgede askeri yönetimlerin daha

önde gelen bir yönetim anlayışına sahip yapısına kıyasla Somaliland sivil bir yönetim anlayışına örnek teşkil etmektedir (Cülük, 2024, s. 336).

Somaliland, kuzeyinde Kızıldeniz ve Aden körfezi, batısında Etiyopya ve doğusunda Somali Federal Cumhuriyetine bağlı özerk bir cumhuriyet olan Puntland ile çevrelenmiş bir konum içerisinde. 16. yüzyılın ortalarından 19. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı Devleti hakimiyetinde olan bölge sonrasında İngiliz sömürgesi altında kalmıştır. 1960 yılında bağımsızlığını ilan ederek Somaliland Cumhuriyeti olarak kurulmuştur. Bu dönemde başta ABD olmak üzere 35 farklı BM üyesi devlet tarafından da tanınmıştır. Kuruluşundan çok kısa bir süre sonra ulusal duygular ile şekillen politika sürecinde eski İtalyan sömürgesi olan Somali ile birleşmiştir. Ancak bu birleşme taraflarca aceleci bir karar olduğuna yönelik tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmaların başını çektiği konu ise İtalyan merkezi yönetim mirasının kalıntılarının mevcut olduğu Somali ile İngiliz yönetim anlayışının kalıntıları ile şekillenen Somaliland çok boyutlu farklılıkların olması ile klanlar arasındaki farklılıklar dikkat çekmiştir. Birleşme sonrası Somali bölgede hâkim unsur haline gelmiştir. Ancak 1969 yılında gerçekleşen ve iktidara gelen Siad Barre yönetimi ülkede baskıcı politikalar güderek otokratik bir rejim tesis etmiştir. Bununla birlikte Siad Barre yönetimi klanlara yönelik farklı ayrımcı politikalar sergilemiştir. Özellikle Isaac klanı mensuplarının yaşadığı başkent Hargeisa'yı isyancı olmalarını gerekçe göstererek saldırılar düzenlemiş ve çok sayıda insanın ölmesine neden olmuştur. Siad Barre yönetimi bu bölgedeki politikalarını yağmalamalar ve bölgeye yönelik mayınların döşenmesi ile devam ederek çok kişinin ölmesine ve yerinden edilmesine neden olmuştur. Yaşanmış olan bu süreç neticesinde Somaliland halkı bölgedeki Somali birliği fikrine duyduğu inançtan vazgeçmiş ve bu durum bağımsızlığa giden sürecin oluşmasında ana etken olmuştur. 1991 yılında Siad Barre yönetiminin son bulmasıyla birlikte Somaliland bağımsızlığını tekrar ilan etmiştir. Ancak bu bağımsızlık hiçbir devlet tarafından tanınmamıştır (Erdal ve Bayrak, 2024, s. 2443-2445). Somaliland'ın Etiyopya ile 2024 yılında imzaladığı ve Etiyopya'nın Somaliland limanlarını kullanıma hak kazanacağı mutabakat ile Somaliland'ı tanıyan ilk ülke olacaktı. Ancak bu mutabakat zaptı ile Somali ile Etiyopya arasında siyasi bir krize neden olmuştur. Somali, Etiyopya'yı toprak bütünlüğüne karşı olması ile suçlamıştır. Bölgenin güvenli ve istikrarı konusunda yüksek hassasiyeti bulunan ve

siyasi krizin barışçıl yöntemler ile çözülmesi gerekliliğini vurgulayan Türkiye'nin araya girmesi ile ortaya çıkan siyasi krizin çözümüne yönelik adımlar atılmıştır. Ancak henüz çözüm sonlanmış durumda olmaması ve Etiyopya ile Somaliland arasında sonuçlanamayan anlaşma ile Somaliland hala uluslararası alanda hiçbir devlet tarafından tanınamayarak Somali'nin bir parçası olarak kabul görmeye devam etmektedir (Kavak, 2024b).

3.3.2. Eritre Devleti Genel Görünüm

Eritre, Doğu Afrika'da yer alan ve Afrika Boynuzu coğrafi konumu içerisinde yer alan devletlerden bir tanesidir. Etiyopya, Sudan ve Cibuti ülkeleri ile karadan komşu olup Kızıldeniz ile çevirili bir ülke konumundadır. 2020 yılında 6 milyonluk bir nüfusa sahip olan ülke nüfusunun yarısına yakını Müslüman ve diğer yarısına yakınının Hristiyan olduğu görülmektedir. 2019 IMF verilerine göre 2 milyar ABD doları seviyesinde bir milli gelire sahiptir. Başkenti Asmara'dır. Eritre bağımsızlığını 1993 yılında Etiyopya'dan kazanmıştır (İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, t.y.). Kıta ülkeleri arasında en ufak ve en genç devlet niteliği taşıyan Eritre, eski adıyla bilenen Habeşistan bölgesinin bir parçası olmaktadır. Akdeniz ve Hint Okyanusunu birbirine bağlanmasına olanak sağlayan Kızıldeniz'in güney kısmında bulunmasından kaynaklı olarak Eritre, uzun yıllardan beri askeri ve ticari olarak stratejik bir konumda olmuştur. Eritre bölgede binlerce yıla dayanan tarihi bir geçmişe sahip olup kültürel geçmişi M.S. 100 yıllarda hüküm sürmüş Aksum Krallığına dayanmaktadır (Yaşar, 2018). I. Dünya Savaşında Habeşistan'ın bir parçası olarak Eritre, İtalyanların bölgede kısa süreli işgali sonrasında Batılı devletlerin istekleri doğrultusunda bölge Etiyopya'ya bağlanmıştır. Ancak bölgenin Etiyopya tarafından ilhak edilmesi neticesinde bağımsızlık arayışları ateşlenmiştir. 40 yıldan uzun bir süreye tekabül eden mücadele sonrası Eritre 1993 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Eritre'nin bağımsızlığını kazanması sonrasında da Etiyopya ile olan sorunları askeri ve siyasi olarak yine devam etmiştir (Anadolu Ajansı, 2018).

Eritre 1980 yılına dek Etiyopya bağlı bir bölge olarak kalmıştır. Bu bölgede yaşayan Tigrinya topluluğunun tarihi, kültürü ve dili Aksum Krallığına kadar dayanmaktadır. 1980 yılında İtalya, bölgede bulunan 7 klanı birleştirerek Roma

İmparatorluğu döneminde bölgenin “Mare Erythraeum” olarak isimlendirilmesinden kaynaklı bölgeyi Eritre olarak isimlendirmiştir. İtalyanlar için Eritre bulunduğu konum itibari ile çok önemli stratejik bir bölge olarak görülmüştür. Bölgede bulunan limanların ticari bir unsur olarak kullanılması ve bölgenin diğer Afrika devletleri ile ticari ilişkilerinin devamlılığını sağlaması açısından önemli olması ile bunun yanı sıra İtalya’nın Etiyopya ve Libya’nın işgali için askeri ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir üs konumunda olması diğer önemli bir neden olarak görülmekteydi. Bu bağlamda İtalyanlar Eritre bölgesine birçok alt yapı yatırımları da yapmışlardır. 1941 yılında İngiltere ve Etiyopya güçleri tarafından yenilgiye uğratılan İtalyanlar bölgeden çekilmek durumunda kalmış ve 50 yıllık İtalyan hakimiyetinin bölgede son bulmasıyla sonuçlanmıştır. İtalyan hakimiyeti sonrası bölgenin ne olacağı konusunda belirsizlik baş göstermiştir. Bu dönemde İngilizler tarafından desteklenen siyasi partilerin oluşumunun önü açılarak Etiyopya ile birleşme eğiliminde olan grupları temsilen Birlik Partisi, bağımsızlığı savunan Müslüman Birliği Partisi ve hem Etiyopya hem de Eritre’de yaşayan Tigrinya dilini konuşan toplulukları birleştirerek bir devlet oluşturulmasını ön gören Liberal İlerici Parti kurulması bölgedeki siyaseti meşgul etmiştir. Ancak bu partilerin kurulması sonrasında da Eritre bölgesi için siyasi bir çözüm oluşturulamayınca bölgenin kaderi BM tarafından oluşturulacak komisyonlarca belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Sonuç itibari ile BM tarafından Eritre kendi anayasası, parlamentosu ve bayrağı olacak şekilde federal bir yapı içerisinde Etiyopya egemenliği altında kalması kararlaştırılmıştır. Yeni sürecin başlaması ile sömürge döneminde edindiği tecrübelerden kaynaklı olarak Eritre, Etiyopya’ya kıyasla daha liberal siyasi düzeni oluşturabilmiştir. Eritre’de oluşturulan anayasal düzende basın özgürlüğü, dernek ve sendika kurma hakkı gibi özgürlüklerin olması Etiyopya’nın otoriter yönetimini rahatsız etmiş ve Etiyopya zaman zaman federasyonu zayıflatmak ve bölgeyi ilhak etmek için girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimler neticesinde ve Etiyopya’nın uyguladığı baskı ile Eritre parlamentosu 1962 yılında Etiyopya ile birleşme kararı almış ve Eritre Etiyopya’nın bir eyaleti durumuna gelmiştir (Demirtaş, 2022, s. 107-109). 1991 yılında Etiyopya’daki merkezi yönetime karşı savaşmak üzere Eritre Halk Kurtuluş Cephesi ile Etiyopya’daki Tigray Kurtuluş Cephesi arasında bir ittifak kurulmuştur. Buna göre merkezi yönetime karşı zafer kazanılması durumunda Eritre için de bağımsızlığa yönelik bir referandum yapılacağına yönelik bir anlaşma

yapılmıştır. Kazanılan zafer sonrası Etiyopya'daki askeri yönetimin son bulmasına neden olmuş ve yapılan anlaşma gereği de BM gözetiminde Eritre referanduma giderek 1993 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Bağımsızlık sonrası çok partili bir yönetim anlayışını benimseyen Eritre 1998 yılında Etiyopya-Eritre savaşı çıkınca anayasal düzen ortadan kaldırılmış ve askeri bir yönetime geçilmiştir. Bu bağlamda Eritre bağımsızlığını kazandığı 1993 yılı ile 1998 yılı arasında cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerini yapamayarak demokratik bir düzene geçememiştir. Askeri yönetim 2023'a bugün Eritre'nin siyasi yapısı tek partili bir siyasal sistemle birlikte Etiyopya'dan bağımsızlığını kazandığı 1993 yılından bugüne kadar devam etmekte olan İsaías Afwerki tarafından yönetilmeye devam etmektedir (Oumar, 2023a, s. 194)

1998 yılında Etiyopya ile patlak veren savaş hem Etiyopya hem de Eritre için ağır ekonomik sonuçlara sebebiyet vermekle birlikte çok sayıda insanın ölümüne de yol açmıştır. Tahmini rakamlara göre 200 milyon ABD doları seviyesinde bir maaliyet yaratan bu savaş Afrika kıtası ülkelerinin ekonomik verileri bağlamında değerlendirildiğinde ve kıtanın en fakir ülkeleri olması durumundan kaynaklı olarak oldukça önemli bir ekonomik kayba yol açtığını söylemek mümkündür. Savaş neticesinde iki ülkenin insanları ekonomik ve sosyal açıdan sınırlılıklarla mücadele etmek durumunda kalmıştır (Nassir, 2018, s. 137). Eritre'nin hem bağımsızlık savaşı hem sonrasında patlak veren Etiyopya savaşı ülke altyapısını, endüstrisini yok ederken aynı zamanda yoksulluk, verimsiz tarımsal üretim ve hayvancılığı da beraberinde getiren çok boyutlu bir sosyo-ekonomik çöküşe neden olmuştur. Bağımsızlıktan sonraki dönemlerde Eritre, ekonomik toparlanmaya dayalı ve yoksulluğun azaltılması, devlet altyapısının tekrar oluşturulması ile savaş döneminde yaşanan nüfus göçünün geri getirilmesine yönelik politikalar içerisinde olmuştur. Bu bağlamda savaşın etkisini azaltmak ve büyüme odaklı bir ekonomi eğilimiyle hareket eden hükümet ekonomik dengesizliklerin baş gösterdiği görece yüksek kamu harcamaları içerisinde olmuştur. Eritre'nin tarımsal üretimi ve kapasitesi, hayvancılık, balıkçılık ve madencilik gibi sektörlerde yatırımlar gerçekleştirerek bu alanda iyileştirmeler yapmıştır. Bununla birlikte bulunduğu konum itibari ile turizm ve turizme yönelik konaklama faaliyetlerine yaptığı yatırımlarla dikkat çekici ekonomik büyümeler gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür. Aynı zaman önemli liman bölgesi olan Massawa çevresine yönelik yaptığı turizm, maden işletmeciliği gibi faktörlerle birlikte bölgede bulunan

doğalgaz ve petrol rezervlerinin ticari nicelikte olması ve diğer Afrika Boynuzu ülkeleri gibi önemlilik arz eden jeostratejik konumu ile Eritre'nin ekonomik ve jeostratejik potansiyelini oluşturmaktadır (Yusuf ve Alkan, 2020, s. 230).

3.3.3. Cibuti Cumhuriyeti Genel Görünüm

Afrika Boynuzu bölgesinde yer alan Cibuti, güneyinde Somali, kuzeyinde Eritre, batısında Etiyopya ile çevrelenmekte olup Kızıldeniz ve Aden Körfezine sınır olarak konumlanmıştır. Fransa'dan 1977 yılından bağımsızlığına kazanması ile diğer Afrika ülkelerine kıyasla yeni ve genç bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağımsızlık sonrası ülkede Fransa etkisi yaklaşık 20 yıl boyunca baskın bir otorite olarak devam etmiş ve dış güvenliğini sağlamaya yönelik oluşumlar Fransa tarafından desteklenerek sağlanmıştır. Siyasal yapısı başkent özelinde çok merkezi bir görünüm sağlamakla birlikte merkezi yapı yöneticiler çerçevesinde kişiselleşmiştir. Parlamenter Demokrasi ile yönetilen Cibuti, bağımsızlık sonrasında hâkim olan iktidar partisi tarafından yapılan seçimleri sürekli kazanmasıyla ön plana çıkmaktadır. Genel olarak Afrika ülkelerinde görülen etnik ayrım Cibuti ülkesinde de görülmektedir. Bu bağlamda ülkede iki baskın etnik grup görülmektedir. Bunlardan biri Afarlar diğeri ise daha çoğunlukta bulunan ve iktidarı ellerinde tutan Issa etnik grubudur (Yusuf ve Alkan, 2020, s. 230-231). Demokrasi açısından bakıldığında ülkedeki seçimlerin demokratikliği konusunda sunduğu yaklaşım demokrasiye yönelik engelleri ifade etse de cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmektedir. Bununla birlikte yürütme, yasama ve yargı organları ile şekillenen devlet yapısı vardır. Yürütme, cumhurbaşkanı ve kendisi tarafından atanan başbakan ve başbakanın kurmuş olduğu hükümet tarafından, yasama parlamento tarafından temsil edilirken yargı ise ülkede bulunun en üst merci olarak Yüksek Mahkeme tarafından temsil edilmektedir. Cibuti'nin siyasal yapısı ve bununla birlikte idari yapısı sömürge döneminden kalma bir miras olarak Fransız siyasal yapısına benzemektedir (Oumar, 2023a, s. 193). 1,1 milyon nüfusa sahip Cibuti ülkesinin yaklaşık %25'lik bir dilime sahip nüfusu gıda yardımına ihtiyacı olduğu görülmektedir. 2023 Küresel Açlık Endeksine göre 125 ülke arasında 93. sırada yer alan Cibuti, gıda ihtiyacının %90'ını ithal etmek durumundadır (World Food Programme, t.y.).

1977 yılında Fransa'dan elde ettiği bağımsızlıkla birlikte iktidara gelen ve ülkede temel iki etnik grubun çoğunlukta olduğu Issa etnik grubuna dahil Hassan Gouled Aptidon, 1999 yılına kadar cumhurbaşkanı olarak görevde kalmıştır. Aptidon'un göreve gelmesi ile Issa etnik grubunun hâkim bir unsur olarak kurulan tek partili bir sistem ile otoriter bir anlayış içerisinde hareket edilmiştir. Ancak 1992 yılında Aptidon ülkede çok partili hayata izin vererek seçimlerin yapılmasına olanak sağlasa da ülkedeki tek partili yönetimin değişmesine olanak sağlamadığı da görülmektedir. Bu bağlamda bağımsızlık sonrası ülkede birbiriyle akrabalık ilişkisi bulunan iki kişi iktidar olmuştur. Aptidon'dan sonra yine seçimleri büyük oranla kazanarak iktidar olan İsmail Ömer Guelleh, muhalefeti bastırarak Aptidon gibi otoriter bir rejim ile ülkeyi yönetmeyi sürdürmüş ve sürdürmektedir (Demirtaş, 2022, s. 94-95). Guelleh yönetimi her ne kadar otoriter bir rejim ve Issa etnik grubuna dayalı bir yapı ile ülkeyi yönetmeyi sürdürse de yine de ülkedeki muhalefette kalan Birlik ve Demokrasinin Restorasyonu Cephesi ile ilişkilerini belli bir seviyede sürdürerek muhalefete yönelik uzlaşıcı politikalar içerisinde olduğu da görülmektedir. Ancak ülke içerisinde etnik gruba dayalı temel ayrışmanın körüklenmesi noktasında Issa yönetimi anlayışını sürdürmekte ve Afar etnik grubuna yönelik siyasi gerginliği de içten içe sürdürmekte olduğu da söylenebilir. Bununla birlikte bölgede çıkan krizleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmayı başarabilmesi ile de ön plana çıkan Guelleh, kendi meşrutiyetine karşı herhangi bir tehdit oluşturabilecek unsurları hem ulusal hem uluslararası düzeyde bölgeye yönelik istikrarı tehlikeye sokabilecek terör nitelikli aktörler olarak göstermektedir. Guelleh, kendisine karşı sert muhalif olan bu aktörleri aynı zamanda uluslararası terör aktörleri ile ilişkilendirerek söylemlerini meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Guelleh, bölgedeki insani krizlerin müdahalesine, deniz korsanlığına karşı mücadele ve uluslararası ticaretin güvenliğine yönelik amaçlarla ülke de birçok devlete askeri üst kurma girişimine izin vermiştir. Yabancı devletlerin bu bağlamda Cibuti ülkesine yerleşmesine olanak sağlayan Guelleh, kiralama bedeli olarak elde ettiği gelirle birlikte aynı zamanda bu devletler tarafından kendi oluşturduğu otoriter yönetimin, küresel aktörler tarafında da meşru bir zemine oturmasını sağlamaya yönelik girişimler olduğunu söylemek mümkündür. Sonuç olarak uluslararası alan da Guelleh yönetiminin meşruluğunun sağlanması ve bölgede

istikrarlı bir yapı içerisinde olan ve aynı zamanda görece güvenli bir ülke profili görünümüne sahip olmaktadır (Tüysüzöğlu, 2018, s. 131-132).

Kızıldeniz'i kontrol edebilme olanağı sağlayan coğrafi konumuyla birlikte Cibuti uluslararası alanda birçok ülkenin ilgisini çekmektedir. Hürmüz boğazının uluslararası alanda yükselen gerilimli jeopolitiğine bir alternatif olarak mevcudiyet kazanan Kızıldeniz'in konumu, bunun başlıca nedeni olarak görülmektedir (Alpar, 2021, s. 632). Dünya deniz trafiğinin en yoğun olduğu dördüncü bölge olması özelliğiyle dünya ticareti için önemli bir parçası olarak Afrika Boynuzu bölgesinde komşuları olan Eritre ve Somali'nin istikrarsız yapısı ve Etiyopya'nın kara ülkesi olarak kalması nedeniyle Cibuti bu ülkelere kıyasla bölgede daha stratejik bir konum elde etmektedir. Bununla birlikte 1998 Etiyopya ve Eritre savaşı sonrasında Eritre'nin bağımsız bir ülke olması ile bir kara devleti konumuna sıkışan Etiyopya'nın Cibuti limanlarının büyük bir kapasitesini kullanarak ticari faaliyetlerini karşılamaktadır (Sapmaz, 2024).

Cibuti'nin ekonomik görünümüne bakıldığında Ticaret Bakanlığı verilerine göre cari fiyatlarla 2024 GSYİH 4,3 milyar ABD doları seviyesinde olduğu görülmektedir. Kişi başına düşen milli gelir ise 4 bin dolar civarında olduğu görülmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2025a). Baskın bir şekilde hizmet sektörüne dayanan Cibuti ekonomisi, sınır komşusu olan ve Etiyopya'nın bir kara devleti olarak Cibuti limanlarını kullanması bağlı olarak komşusunun ekonomik gelişimi düzeyinde de ekonomisine katkı sağlamaktadır. Uluslararası alanda birçok devlet bölgenin petrol ticaretine bağlı olarak önemlilik arz etmesine ilişkin Cibuti ülkesinde birçok askeri yapılanma girişimlerinde bulunmuşlardır. Yapılan bu girişimlerden kira bedeli elde eden Cibuti'nin ülke ekonomisine katkı sağlayan bir diğer önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda ülkede askeri faaliyetler icra etmek üzere ABD, Almanya ve Fransa gibi ülkelerin askeri yapıları bulunmaktadır. Ülkenin üretim sektörünün gelişkin bir seviyede olmaması nedeniyle ithal ürünlere bağımlılığı çok yüksek seviyededir. Ekonominin yüksek bir payını oluşturan hizmet sektörüne bakıldığında başta liman işletmeciliği olmak üzere inşaat ve turizm ön plana çıkan unsurlar olarak görülmektedir. Ülkede yabancı sermayenin yatırımları ülke ekonomisine katkı sağlayan diğer bir önemli unsurdur. Bu bağlamda Çin, Cibuti ülkesine ciddi yatırımları ile ön plana çıkmaktadır (Şahin ve Karaköy, 2018, s. 66-67).

3.3.4. Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti Genel Görünüm

Etiyopya, dünyanın en eski medeniyetleri arasında gösterilmekte ve tarihsel kökeni birinci yüzyılda kurulan Aksum İmparatorluğuna dayanmaktadır. Aksum imparatorluğunun bölge de bugünün Etiyopya'nın kuzeyini, Eritre'yi ve Arap yarımadasının Kızıldeniz kıyıları ile Yemen'in bir kısmını içerisine alan geniş bir coğrafyaya sahip bir medeniyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarih sahnesine 4. yüzyılda bir krallık olarak Etiyopya adını alarak karşımıza çıkan ülke genel olarak Afrika kıtasına bakıldığında 1936-1941 yıllarındaki İtalyan işgali sayılmadığı takdirde bağımsızlığını en uzun süre koruyabilen ülke konumunda olduğu görülmektedir. Ülkenin doğusunda Somali ve Cibuti, batısında Güney Sudan, kuzeyinde Eritre ve Sudan, güneyinde ise Somali ve Kenya ile komşu sınırlarına sahip olan Etiyopya, 112 milyondan nüfusa sahip bir ülke olarak Afrika kıtasında Nijerya'dan sonra en kalabalık nüfusa sahip ülke konumundadır. Diğer Afrika ülkeleri gibi Etiyopya'da etnik köken bağlamında heterojen bir yapıya sahiptir. Ülkede bulunan onlarca etnik grup olması nedeniyle her etnik grubun kendine has dil, din ve kültürel nitelikleri mevcuttur. Bu bağlamda kültürel farklılıklar ülke genelinde görülmektedir. Heterojen bir toplumsal yapıya sahip olması ile nüfusun büyük bir çoğunluğu Hristiyan olmakla birlikte yine büyük oranda Müslüman bir nüfusa sahip olduğu görülmektedir. Nüfusun büyük bir çoğunluğu kırsal bölgede yaşamlarını sürdürürken sadece %15 gibi az bir seviyede olan nüfusu şehirlerde yaşamaktadır. Ülkede 80 farklı etnik grubun varlığı bulunmakta olup bunlardan en kalabalık olanı ise Oromo etnik grubu olarak diğer gruplara kıyasla öne çıkmaktadır. Ülkenin siyasal yapısı da bu doğrultuda gelişim göstererek etnik gruba dayalı 11 bölgeden oluşan bir yönetim şekline sahiptir. Ancak belirtmek gerekir ki oluşturulan bu bölgeler içinde tam olarak bir homojenlik söz konusu olamamıştır. Bu bağlamda Etiyopya, ülke içinde etnik gruba dayalı özerlik ve bağımsızlık talepleri ile mücadele etmek durumunda kalmıştır. Kültürel olarak zengin bir ülke konumunda olan Etiyopya, ekonomik olarak ise güçsüz bir görünüme sahiptir (Demirtaş, 2022, s. 122-123). Afrika Boynuzu'nun bir parçası ve bölgenin en büyük ve kalabalık ülkesi olarak diğer Eritre, Cibuti ve Somali'den farklı olarak denize kıyısı bulunmamaktadır. Eritre'nin Etiyopya'ya karşı 1993 yılında bağımsızlık kazanmasıyla birlikte Etiyopya bir kara ülkesi konumuna düşerek hem ekonomik hem de jeopolitik olarak dezavantajlı

bir duruma düşmüştür. Anca ülke, bölgedeki stratejik konumunu yine de koruyabilmiştir (Beyaz, 2023, s.512).

Etiyopya'nın siyasi tarihine bakıldığında, Aksum İmparatorluğu dönemi ile bölgenin en köklü devlet geleneğine sahip olduğu görülmektedir. Siyasal sistemine bakıldığında federal bir sistem olarak yasama, yürütme ve yargı organlarına dayandırılan ve resmi adı Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyet olan ülke de yürütmeyi temsilen cumhurbaşkanı ve başbakan, yasamayı Birlik Konseyi ve Milletvekilleri Konseyi olarak ikili bir yapı içinde oluşan meclis tarafından temsil edilirken yargı organı ise Yüksek Mahkemeden oluşmaktadır.

Etiyopya'nın tarihsel imparatorluğu Kral Süleyman soyuna dayandığına inanılan I. Menelik'ten 1974 yılına askeri bir darbe ile son bulmasına kadar dayanmaktadır. 1974 yılında solcu bir asker olan Mengistu Haile Mariam tarafından gerçekleştirilen darbe girişimi ile tarihsel imparatorluk son bulmuştur. Oluşturulan komünist yeni rejim SSCB ile ilişkileri çerçevesinde sosyalist bir yapı içerisinde olmuş ve sosyalizmi zorla kabul ettirmeye yönelik girişimler içerisinde olmuştur. Bu bağlamda yüzbinlerce Etiyopyalının öldürüldüğü bilinmektedir. Yeni rejim ülkede muhalefetin bastırılması ve yok edilmesine yönelik girişimleri ve komünizmi zorla dayatmaya yönelik uyguladığı kanlı girişimler “Kızıl Terör” adı altında bilinmektedir. Komünist rejime kaşı Tigray kabilesine mensup Meles Zenawi, 1989 yılında Etiyopya Halkçı Devrimci Cephesi (EPRDF) liderlik ederek 1991 yılında Derg rejimi olarak da bilinen Mengistu hükümetinin yıkılmasına ve ülke dışına kaçmasına neden olmuştur. 1991 yılında kazanılan zafer ile Etiyopya'da çok partili bir sistem oluşturularak federal bir anlayışla özerk ve özel idari bölgeler geliştirilmiş ve 2005 yılında ilk parlamento seçimleri yapılmıştır. 2018 yılında ilk Müslüman kökenli başbakan olarak iktidara gelen Abiy Ahmed, Afrika Boynuzu'nda güçlü politikalarıyla çevresel çatışmaların önlenmesinde ve ekonomik ve politik güç oluşturmak üzere siyasi bir yol izlediği görülmektedir. (Oumar,2023a, s.196)

Etiyopya'nın bölgede diğer devletlerle yaşadığı problemlere bakıldığında 1993 yılında bağımsızlığına ilen eden Eritre başta gelmektedir. Komünist Mengistu hükümetinin 1991 yılında devrilmesinde birlikte hareket eden Eritre Tigray Özgürlük Cephesi ile uzlaşılan Eritre'nin bağımsızlık kazanması neticesinde kara toprakları

içerisinde kalan Etiyopya, Eritre'nin limanlarını Etiyopya kapatması ile iki ülke arasında 1998 yılında kanlı bir savaşa neden olmuştur (Nassir, 2018, s.122). Etiyopya aynı zamanda Nil Nehri üzerinde inşa ettiği “Büyük Rönesans Barajı” ile Mısır ve Sudan ile arasında gerilimlere yol açmıştır. Mısır ve Sudan devletinin tüm itirazlarına rağmen gerçekleştirilen bu baraj iki ülke arasında sıcak çatışmaya neden olabilecek bir gerilim olarak değerlendirilmektedir (Erdem vd., (2021). Etiyopya'nın bölgede yaşadığı diğer bir sorun ise Eritre'nin Etiyopya'dan ayrılması ile Afrika'daki denize kıyısı olmayan 16'ı devletten biri olarak kara devleti konumuna düşmesinin bir sonucu neticesinde deniz kıyısına ulaşmasına yönelik farklı alternatifler arayarak Somali'nin bir parçası olan ve bağımsızlık arayışları içerisinde hareket eden Somaliland bölgesi ile Ocak 2024'te imzalamış olduğu mutabakat zaptıdır. Somaliland ile varılan bu mutabakat ile Etiyopya Somaliland limanlarını kullanabilecek bir ayrıcalığa sahip olması bekleniyordu ancak Somali devleti ülkenin toprak bütünlüğüne karşı hareket etmekle suçlayarak Etiyopya-Somali arasında bir krizin doğmasına neden olmuştur. Somali devletinin Etiyopya'nın Somaliland liman ticaretine karşı olmadığını ifade etse de Etiyopya'nın Somaliland'ın kıyılarında deniz üssüne sahip olmasına yönelik girişimleri olması nedeniyle siyasi gerilime neden olmaktadır (Demirtaş, 2024a).

Etiyopya ekonomisi ağırlıklı olarak tarım ekonomisine dayanmaktadır. Nüfusun büyük bir çoğunluğu tarım alanında istihdam edilmektedir. Tarımdaki istihdam oranı %90'ın üzerinde bir seviyede olduğu görülmektedir. Tarıma dayalı üretimin büyük bir payını mısır ve tahıllar oluştururken ihracat yönelik kahve üretimi de ülke ekonomisinde önemli bir paya sahiptir (Uluer, 2022, s. 110). Etiyopya'nın ana gelir kaynağı tarım üretimi olmasına karşın sektörün gelişkin bir seviyede olduğunu söylemek mümkün değildir. Ülkede geleneksel tarımsal üretimin yaygın olması ve iklim değişikliği gibi sorunlara karşı tarım üretiminin hassas olması nedeniyle tarımsal üretim yapan halkın ciddi sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Ülke ekonomisinin büyümesi tarımsal üretimin artışına bağlı olması nedeniyle bu durum hayati önem taşımaktadır. Geleneksel tarımın yaygın olması ülkede ekilebilir alanların da verimli kullanılmasında ayrıca bir sorun oluşturmaktadır. Ülkede ekilebilir tarım topraklarının yaklaşık %20'sinde faaliyet gerçekleştirilmekte olduğu görülmektedir. Bununla birlikte büyük bir hayvan popülasyonuna sahip olması dışında ayrıca doğalgaz, altın bakır, platin, potas rezervlerine de sahiptir (Yusuf ve Alkan, 2020, s. 224-225).

Sonuç olarak Etiyopya devleti, Afrika Boynuzu bölgesinde yer alan ve denize olan erişimini kaybetmiş ekonomik ve stratejik olarak dezavantaja düşmüş olmakla birlikte bölge için önemini korumaktadır. Komşu ülkelerin bölgedeki Kızıldeniz ve boğazlara erişimi nedeni ile uluslararası alanda bölgenin istikrarı ve yaşanan krizlerin barışçıl bir şekilde çözülmesi doğrultusunda ve bununla birlik ayrılıkçı terör hareketlerine yönelik mücadele doğrultusunda Etiyopya, uluslararası alanda iş birliğine yönelik dikkat çekmeye devam etmektedir. Bu bağlamda Etiyopya stratejik değerini korumayı sürdürmektedir

4. TÜRKİYE AFRIKA BOYNUZU İLİŞKİLERİ VE YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMI

Bu bölümde Türkiye'nin Afrika Boynuzu bölgesi ile tarihsel süreç içerisinde kurmuş olduğu ilişkilere irdellemekle birlikte kıta ilişkilerini daha iyi anlamak üzere de genel olarak Türkiye-Afrika politikalarına değinilecektir. Bu bağlamda Türkiye-Afrika ilişkileri 1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı alması ile başlayan ve günümüze kadar süren ilişkilere genel olarak yer verilecektir. Afrika Boynuzu'nun tezin kapsamı dahilinde olan ve bölgedeki ülkelere yönelik farklı tanımlamalar olmakla birlikte genel kabul gören bölge ülkeleri olan Somali, Eritre, Cibuti ve Etiyopya ülkeleri ile tarihsel ilişkiler tek tek incelenecektir. Bununla birlikte yumuşak güç bağlamında sunulan faaliyetlerin Türkiye'yi Afrika Boynuzu'nda bölgesel bir güç olmasını desteklemekte veya sağlamakta olduğuna yönelik bulgulara da dikkat çekilecektir.

4.1. Genel Olarak Türkiye-Afrika İlişkileri

Türkiye-Afrika ilişkilerinin başlangıcı tarihsel ve kültürel bağlamda eski tarihlere dayanmakla birlikte aynı zamanda bu ilişkilerin siyasi bir çerçevede değerlendirilmesinden de öteye giden daha derin ilişkilerin olduğunu söylemek mümkündür. Derin ilişkilerin kurulabilmesinde öne çıkan iki ana unsur ise kıtaya 7. yüzyılda Araplar tarafından yayılan Müslümanlık ve 9. yüzyılda Müslümanlığı benimsemiş ve kıtaya Araplar tarafından getirilen Türklerin kendi hanedanlıklarını kurarak bölgede yönetim faaliyetleri içerisinde olmaları ortak bir tarih ve kültür inşasını başlatmıştır (Fırat, 2007, s. 1).

Afrika-Türkiye ilişkilerini tarihsel bir dönem çerçevesinde incelemek istendiğinde dört ana dönem altında incelemek mümkündür. Birinci dönem, ilişkilerin gerçek bir boyut kazandığı ve kıtada Osmanlı hakimiyetinin başladığı 1500 yıllarından 1900'lü yıllara kadar olan dönemdir. İkinci dönem, cumhuriyetin ilanından Soğuk Savaş'ın başlangıcına ve gerilimin arttığı döneme kadar olan 1923-1960 yılları arasındaki dönemdir. Üçüncü dönem, Soğuk Savaş dönemi içerisinde iki kutuplu dünya sisteminin uluslararası alanda yarattığı çekişmeler ve gerilimler içerisinde kurulan ilişkiler ve buna müteakiben Soğuk Savaşın son bulması ile tek kutuplu yeni

dünya düzenine evrilen süreçte bir geçiş dönemini de içerisine almakla birlikte 1960-1998 yılları arasındaki dönemdir. Dördüncü dönem, Türkiye'nin Afrika ilişkilerini arttıramaya yönelik girişimlerinin ön plana çıktığı ve ilişkilerin derinleştiği bir dönem olarak 1998'li yılları başından günümüze kadar olan dönem olarak ifade edilebilir.

4.1.1. Osmanlı Dönemi Afrika İlişkilerine Genel Bakış 1517-1923

9. yüzyılda Mısır'da kurulan ve bir Türk devleti olan Tolunoğulları ile Türklerin Afrika ile olan ilişkilerinin başladığı düşünülse de bu ilişkilerin ciddi bir boyut içerisinde var olmadığı ve gerçek anlamda ilişkilerin başladığı dönem 1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethetmesi ile gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sonrası bölgede gerçekleştirilen fetih ile Osmanlı Devleti kuzey Afrika'da hakimiyeti sağlayarak Afrika ile olan ilişkilerin tam anlamıyla başladığı söylenebilir. Tarihsel bir gelişim olarak batılıların başlattığı coğrafi keşifler neticesinde batılı devletler tarafından Ümit Burnunun keşfedilmesi Afrika'ya yönelik ilginin artmasına neden olmuştur. Özellikle Portekiz güçleri tarafından Afrika'nın doğusu saldırılara maruz kalmıştır. Bunun üzerine Osmanlı Devleti bölgeye askeri yardımlar yaparak batılıların püskürtülmesine yardımcı olmuştur. Osmanlı Devleti'nin doğu Afrika'da gerçekleştirdiği yardımlar bölgede yaşayan insanlar ile tarihsel bağların artmasına neden olmuştur. Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar kıtada hakimiyet kurmakla birlikte Batılı devletler gibi bir sömürgecilik anlayışına sahip olmadığı da görülmektedir. Osmanlı Devleti kendi dilini kültürünü ve dinini diğer sömürge devletler gibi dayatma girişiminde bulunmamıştır. Bu yaklaşımın neticesinde de kıtada batılı devletlerin sömürge faaliyetlerini yayılmasına da engel olduğuna yönelik bir düşünce de kabul edilmektedir. 1882 yılında Mısır hakimiyetini İngilizlere kaptıran Osmanlı Devleti, son Afrika topraklarını da 1912 yılında Uşi Anlaşması ile kaybederek kıtadaki varlığını son bulmuştur. Ancak Osmanlı İmparatorluğunun sömürgeci yaklaşımlardan uzak bir anlayış içerisinde hâkim olduğu dönemler Afrika halkları üzerinde olumlu etki bırakmıştır. Türklere karşı pozitif yaklaşımlar geliştirilmesinde bu tarihsel sürecin varlığı büyük ölçüde etkili olmuştur (Dinçer, 2019, s. 33).

4.1.2. Erken Cumhuriyet Dönemi Afrika İlişkilerine Genel Bakış 1923-1960

Cumhuriyetin ilanı ile yeni bir oluşumun içene giren Türkiye, iç düzeni oluşturmak için çaba sarf etmek üzere eski tarihsel mirası bulunan coğrafya ile ilgilenmesi mümkün olamamıştır. Aynı dönem Afrika kıtası da Avrupalı devletlerin sömürgesi altında bulunmaktaydı. İki tarafında bu dönemde içinde bulunduğu koşullar neticesinde ilişkiler yeni bir boyut kazanması ve gelişmesi mümkün olmadığı görülmektedir. Tüm siyasi koşullara rağmen Türkiye, Afrika ülkeleri ile temas kurmaya çalışmış ve ilk girişimi 1926 yılında Etiyopya başkentinde büyükelçilik açarak diplomatik ilişkiyi kurmuştur. 1956 yılında kuzey Afrika'da Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirme kararı sonrası, Türkiye'nin bu karara karşı durması Afrika'da Türkiye'ye karşı olumsuz bir havanın oluşmasına sebebiyet vermiştir. Yine 1958 yılında Türkiye'nin BM'de Cezayir'in bağımsızlığını tanımayı reddetmesi üzerine kıtada aynı olumsuzluk ilişkileri devam ettiği görülmektedir. Türkiye tüm bu olumsuzluklara rağmen kıta ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmaları üzerine hızlıca diplomatik ilişkiler kurarak temsilcilikler açmış ve ilgili ülkelerin BM'ye katılmaları için de desteklerini sunmuştur. Ayrıca Türkiye BM aracılığı ile kıtada düzenlenen barış operasyonlarına katkıda bulunarak ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Ancak yine de kıtada beklenen ilişkilere ciddi bir katkı sağlamamıştır. Soğuk Savaş bitimine kadar var olan süreçte hem Afrika'nın hem Türkiye'nin iki blok arasında istikrarlı ve rahat politikalar üretememesi ve Türkiye'nin dönem içerisinde ekonomik koşullarının iyi olmaması sebebiyle bu dönem içerisinde de kıta ile olan ilişkilerin gelişimi beklenildiği düzeyde gelişim sağlayamamıştır (Yousfi, 2016, s. 57).

Türkiye 1950-1960 yılları Demokrat Parti (DP) iktidarı ile ve II. Dünya savaşının bitmesiyle ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninde yeni hükümetin de 1950 yılı öncesi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) döneminde olduğu gibi Batı Bloku ekseninde hareket etme gerekliliği ile Osmanlı Devleti'nden miras kalan tarihsel mirasına yönelik ilgilenememe durumu görece devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu dönem içersin de özellikle Mısır ile Süveyş Kanalı'nın millileştirmesi konusunda yaşanan sorunlar dikkat çekerken, Libya ile kurulan iyi ilişkiler de dikkat çekmiştir. Bununla birlikte DP dönemi iktidarlığı sürecinde bağımsızlığını kazanan Tunus ve Fas ülkeleri için ilk diplomatik ilişkilere yönelik adım atıldığı görülmektedir. Ancak diğer

bir yandan Türkiye'nin Cezayir için BM'de bağımsızlığını tanımaması üzerine kamuoyunda da beklentiden farklı bir tutum içerisinde gerçekleşen bu sürece Türk kamuoyunda da eleştirilere neden olduğu görülmektedir (Ceylan, 2023, s. 859).

4.1.3. Soğuk Savaş Dönemi Afrika İlişkilerine Genel Bakış 1960-1998

SSCB'nin Türkiye'ye yönelik tehditleri karşısında NATO ittifakına dahil olması Afrika ile olan ilişkileri sınırlı bir çerçevede kalmasına neden olmuştur. Ancak 1960 sonrasında Afrika'nın kolonizasyon sürecinin son bulması ile Türkiye, Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını tanımaya başlayarak ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. Bu ilişkiler Türkiye'nin iki kutuplu dünya düzeninde bölünen küresel siyasetinin etkisiyle yine Afrika ile olan ilişkilerini geliştirmeye yönelik başarılı politikalar sergileyememiştir. Özellikle Türkiye, 1970'li yıllarda Kıbrıs konusunda uluslararası alanda yalnız kalmasına istinaden Osmanlı'nın tarihsel ve kültürel mirasını ifade eden Balkanlar, Ortadoğu ve Afrika'da ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Bu sürece müteakiben 1970'li yıllarda Afrika'ya yönelik açılım eylem planları taslakları oluşturulmuş olsa da yeteri kadar ilgi ve önemin verilmemesi nedeniyle kalıcı ilişkilerin varlığı tesis edilememiştir (Armutlu, 2025, s. 232-233).

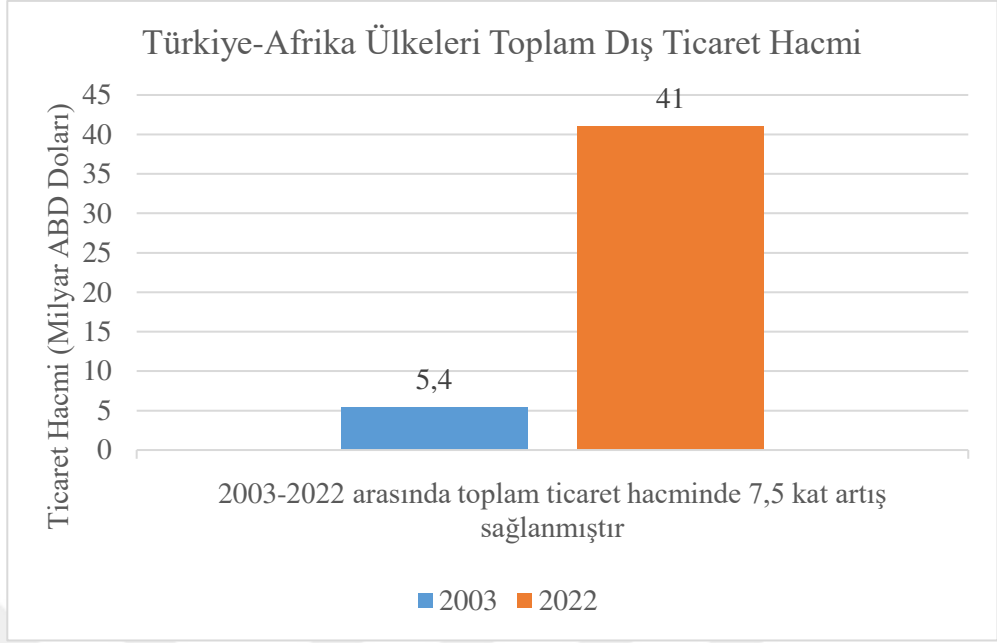
1990'lı yıllara gelindiğinde Sovyetler Birliği'nin dağılması ile uluslararası alanda yeni dinamiklerin ortaya çıktığı bir sürece girilmiştir. Özellikle SSCB'nin Türkiye'ye yönelik tehditlerinin ortadan kalkması Türkiye'nin dış politikasını değiştirmesine yönelik en önemli etkenlerden biri olduğu görülmektedir. Ortadan kalkan SSCB tehdidi ile uluslararası alanda tek kutuplu bir dünya düzeni tesis edilmesi ile Türkiye'de mevcut dinamiklere ayak uydurmakla birlikte Osmanlı mirası olan tarihsel ve kültürel bağlarını tekrardan geliştirmek üzere çalışmalara başladığı görülmektedir (Tarlanoğlu, 2024, s. 8). Bu bağlamda 1998 yılında Afrika açılımı için eylem planı oluşturulmuştur. Türkiye Afrika kıtası için yeni bir dış politika zemini hazırlamak üzere çalışmalara başlamıştır. Fakat Türkiye'nin bu dönemde yine karşılaştığı bir sorun olarak iç ve dış siyasetindeki dinamikler nedeniyle hazırlanan bu planı gündeme alması mümkün olmamıştır (İşbilir, 2021, s. 16).

Sonuç olarak Osmanlı Devleti sonrası tarihsel ve kültürel bağlarını korumaya ve geliştirmeye yönelik politikaları pasif bir çizgide devam ettiği görülmektedir. Türk

dış politikası Afrika'ya yönelik 1998 yılına gelinceye dek ve dönemin Dışışleri Bakanı İsmail Cem tarafından oluşturulup sunulan eylem planına kadar Afrika ile ilişkilerini kalıcı ilişkiler olarak sağlayamamıştır. Bununla birlikte 1998 yılı Afrika Açılımı Eylem planının uygulanması çerçevesinde de yaşanan iç ve dış problemler neticesinde bu açılım planının da 2005' yılında AKP hükümeti tarafından hayata geçirilinceye kadar Türkiye-Afrika ilişkileri pasif kaldığı görülmektedir (Oğurlu, 2017, s. 52).

4.1.4. 1998 Yılı Sonrası Afrika İlişkilerine Genel Bakış

1998 yılı Afrika Eylem Planı Türkiye tarafından ortaya konulmuş ancak Türkiye'nin 1999 ve 2001 krizleri nedeniyle etkin olarak işleyişe geçememiştir. Türkiye'deki hükümetin değişmesi ve krizlerin geride bırakılmasıyla birlikte siyasi ve ticari ilişkilere yönelik katkılar artmaya başlamıştır. Türkiye'nin 2005 yılını "Afrika Yılı" ilan etmesi ve Afrika'da gözlemci statüsünü elde etmesi kıta ile olan ilişkiler için yeni fırsatları da beraberinde getirmiştir. Türkiye bu süreç içerisinde kıtada yeni büyük elçilikler açarak temaslarını hızlandırmıştır (Yergin, 2017, s. 342). 2002 yılında Türkiye'nin Afrika kıtasında sadece 12 büyük elçisi varken 2022 yılında Büyükelçilik sayısı 44'e kadar çıkmıştır. Aynı zamanda Afrika ülkeleri de Türkiye'ye yönelik ilgisi de kayıtsız kalmayarak 2008 yılında sadece 10 tane Büyükelçiliği olan Afrika ülkelerinin bu sayısı 33'e kadar çıkmıştır. Bununla birlikte güçlenen ilişkilerin somut bir kanıtı olarak Afrika kıtası ile olan toplam ticaret 2003 yılında 5,4 milyar ABD doları seviyesindeyken 2021 yılı itibari ile 34 milyar ABD doları seviyelerine kadar ilerlemiştir (T.C. Dışışleri Bakanlığı, Türkiye-Afrika İlişkileri, t.y.). 2022 yılı son itibari ile toplam ticaret hacmi 41 milyar ABD doları seviyelerinde gerçekleştiği görülmektedir (bkz. Şekil 1). 2003 yılından 2022 yılı sonu itibari ile toplam ticaret hacminin yaklaşık 7,5 kat olarak artış sağlandığı görülmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2023).

Şekil 1. Türkiye-Afrika Ülkeleri Toplam Dış Ticaret Hacmi 2003-2022

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı (2023, 20 Ekim). *Afrika ülkeleri ile ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi stratejisi ile ticaret hacmimiz son 20 yılda yüzde 800 arttı.* 3 Temmuz 2025 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/haberler/afrika-ulkeleri-ile-ticari-ve-ekonomik-iliskilerin-gelistirilmesi-stratejisi-ile-ticaret-hacmimiz-son-20-yilda-yuzde-800-artti> adresinden edinilmiştir.

Türkiye-Afrika ilişkilerinde öne çıkan siyasi ve diplomatik ilişkilerinin kronolojik sırası ise:

2005 yılında Türkiye’de “Afrika Yılı” ilan edilmiştir

2008 yılında Afrika Birliği, Türkiye’yi Stratejik Ortak olarak ilan etmiştir ve birinci Türkiye-Afrika zirvesi gerçekleştirilmiştir

2010 yılında Türkiye, Afrika stratejisini ilan etmiştir ve Türkiye ilk defa BM Güvenlik Konseyinde, Afrika ülkelerinin desteği ile geçici üye olarak seçilmiştir.

2014 yılında ikinci Türkiye-Afrika zirvesi gerçekleştirilmiştir.

2021 yılında üçüncü Türkiye-Afrika zirvesi gerçekleştirilmiştir (Haijie, 2024, s. 461).

Türkiye'nin Afrika ile olan ilişkilerini diğer devletlerin Afrika ile olan ilişkilerinden ayıran en önemli özellik Osmanlı döneminde kıtada Türklerin sömürgecilik faaliyetlerine başvurmaması ile Osmanlı döneminde oluşturulmuş ortak kültürel özellikler Türkiye'yi avantajlı bir konuma ulaştırmaktadır. Afrika'da ekonomik kalkınma politikaları genellikle diğer devletler tarafından kredi finansmanı yoluyla sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu yaklaşım beklenen kalkınmayı bölgede etkin kılamamıştır. Batılı devletlerin bu politikaları haricinde Çin ve Türkiye bu yaklaşımdan farklı olarak ekonomik ilişkileri kazan kazan anlayışıyla sürdürmektedir. Bu açıdan Türkiye sadece ekonomik iş birliği değil dış politikada askeri ve siyasi olarak uzun vadeli politikalar içerisinde hareket etmektedir (Goudja, 2021, s. 120). Soğuk Savaş sonrası uluslararası aktörlerin Afrika'ya yönelik ilgilerinin artmasına paralel olarak Türkiye'de bu doğrultuda politikalar sergilemeye başlamıştır. Özellikle 2005'te "Afrika Yılı" ilan edilmesi itibari ile proaktif bir politika çerçevesinde Türk dış politikası çok boyutlu politikalar izlenmeye başlamıştır. Bu politikalar içerisinde Türkiye yumuşak güç bağlamındaki politikalarına hız vermiştir. Böylelikle Türkiye Afrika ilişkilerinde devlet dışı aktörlerinde dahil olmasının önü açılmıştır (Uza, 2020, s. 64).

4.2. Türkiye Afrika Boynuzu İlişkileri ve Yumuşak Güç Kullanımı

Afrika Boynuzu, son dönem Türk dış politikasında ön plana çıktığı görülmektedir. Sıklıkla medyada da yer bulan Somali, Eritre, Cibuti ve Somali ülkeleri ile Türkiye'nin yakın ilişkiler kurmakta olduğu görülmektedir. Davutoğlu'nun 2002 yılında yazdığı "Stratejik Derinlik" adlı eserde Türkiye'nin kültürel havzasının bir parçası olan bölge, uluslararası alanda da diğer devletlerin ilgi odağı olarak görülmektedir. Davutoğlu'nun Türkiye'nin kültürel havzası ile ilişkilerini tekrardan canlandırmaya yönelik bu yaklaşımı Türk dış politikasının son döneminin temelini oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye'nin bölgeyle olan ilişkisi Osmanlı Devleti'nin Kızıldeniz kıyıları ile girdiği etkileşime istianeden 16. yüzyıllara dayanmaktadır. Cumhuriyetin kurulmasından 2000'li yılların başlarına kadar iç ve dış siyasi koşullardan dolayı geri planda kalan bölge ilişkileri AKP iktidarı ile tekrardan başlamıştır. Bu dönem

içerisinde Davutoğlu, ilişkilerin üst düzeye taşınmasına yönelik önemli bir vizyon ortaya koyduğu genel olarak kabul edilmektedir (Oumar, 2023b, s.11).

Bölgenin siyasi ve ekonomik altyapısının tekrardan oluşturulması ve bölgenin istikrara kavuşmasına engel olan ana unsur, bölge devletlerinin politik çatışmalarından kaynaklı sürekli birbirleriyle çatışma içersin de olmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye başta bölgede sadece insani yardımlar ve ekonomik iş birlikleri ile aktif olmaya çalışırken bölgenin siyasi dengesini göz ardı etmemiştir. Türkiye sonrasında nüfuzunu artırarak bölge dinamikleri doğrultusunda yaşanan çatışmaların barışçıl yollar ile çözülmesine yönelik aktif bir rol üstlenmeye başlamıştır. (Özkan, 2014, s. 43-44). Türkiye'nin ekonomik ve ticari ilişkiler doğrultusunda geliştirilen politikaların yanı sıra aynı zamanda bölgedeki ülkelere yönelik eğitim, sağlık, kamu diplomasisi ve güvenlik gibi konularla çok boyutlu ilişkiler geliştirmiştir. Bu ilişkilerin gelişmesi sürecinde aynı zamanda ülkelerin iç siyasi ilişkilerine karışmaması ve yaşanan sorunlara yönelik Afrikalı bakış açısıyla yaklaşım sergilemeye çalışan Türkiye, bölgede güvenilir bir ülke olarak ön plana çıkmasına katkı sağlamıştır. (Halatçı, 2021).

Türkiye'nin son yıllarında Afrika Boynuzu politikaları uluslararası alanda da dikkat çekmektedir. Özellikle bölgenin barışçıl ve istikrarlı bir yapıya kavuşması bağlamında geliştirilen ilişkiler ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin Somali ile yapmış olduğu anlaşmalar ile Somali'nin toprak bütünlüğüne karşı sunduğu destekle birlikte aynı zamanda bölgede yaşanan terör ve korsanlık faaliyetlerine yönelik uluslararası iş birliğinin gelişmesine katkı sağlayıcı bir rol üstlendiğinin altı çizilen bir uluslararası değerlendirme olarak görülmektedir. Yine bu bağlamda belirtmek gerekir ki Etiyopya'nın Tigray bölgesinde yaşadığı 2020-2022 yılları arasında kriz ve devamında çatışmalara evrilen süreçte Türkiye, Etiyopya'nın toprak bütünlüğünden yana tavır sergileyerek bölge de yaşanan krizleri meşru hükümetler ile çözüme kavuşturma gayreti, bölgede Türkiye nüfuzuna yönelik pozitif bir algı oluşturmaktadır (Demirtaş, 2024b). Öte yandan bölgede yaşanan iç çatışmalar, ulusal krizler ve buna bağlı olarak bölge ülkelerinin karşı karşıya kaldığı istikrarsızlığın çözümüne yönelik bölge ülkeleri savunma kapasitelerini arttırmak istemeleri noktasında da Türkiye, bölge ülkelerine kapsamlı askeri eğitim, insansız hava araçları ve silahlı insansız hava araçlarını tedarik ederek bölgede çok kapsamlı ve kalıcı ilişkiler de oluşturmaktadır. Savunma iş birliklerinin yanı sıra kalıcı ilişkiler

sağlanmasına yönelik ön plana çıkan başka bir husus ise bölgede Somali, Eritre, Cibuti ve Etiyopya ile yapılan enerji ve petrol yatırımları, arabuluculuk faaliyetlerinde rol alması gibi etkenlerde kalıcı politikaların oluşmasında ve geleceğe yönelik ilişkilerin sağlam bir şekilde tesis edilmesinde önemli bir unsur olmaktadır (Karaoğlu, 2024).

Türkiye'nin bölgede artan stratejik konumu uyguladığı yumuşak güç unsurları ile de doğrudan ilişkili olarak, bölgedeki uluslararası rekabette de Türkiye'ye yönelik avantajlı bir konum sağlamaktadır. Bu bağlamda Türkiye, Afrika'ya açılım politikasından süreci Afrika Ortaklık Politikasına taşıyarak sadece diplomatik faaliyetlerle değil aynı zamanda TDV, AFAD, TİKA, YEE, TMV, AA, THY ve STK'lar gibi devlet ve devlet dışı birçok aktör ile bölgede çok yönlü bir politika içersin de olup insani faaliyetlerini artırarak, bölgede oluşturduğu siyasi ve iktisadi ortaklığı pekiştirme gayreti içerisinde hareket ettiği görülmektedir (Atakul, 2024, s. 331).

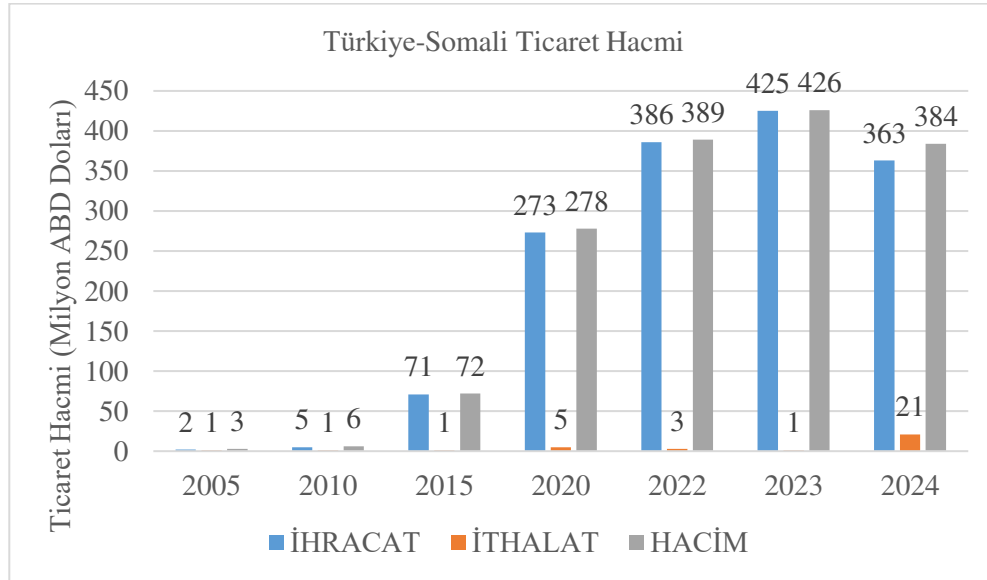
Sonuç olarak Türkiye'nin Afrika Boynuzu bölgesinde geliştirmiş olduğu ilişkiler genellikle yumuşak güç unsurlarına dayanmaktadır. Türkiye'nin gelişen yumuşak gücü sayesinde bölgeye yönelik nüfuzu da artmaktadır. Artan nüfuzu ile Türkiye bölge ülkeleri tarafından dost bir ülke olarak konumlanmakla ve aynı zamanda tarafsız bir çözüm ortağı olarak da değerlendirilmektedir. Bölge ülkeleri tarafından başat bir güç olarak kabul edilip bölgeye yönelik siyasi krizlerde öncülük etmesi gibi talepleri Türkiye'nin Afrika Boynuzu'nda bölgesel bir güç olmasını sağlar niteliktedir.

4.2.1. Türkiye'nin Yumuşak Güç Bağlamında Somali Politikası

Türkiye-Somali ilişkileri Osmanlı Devleti'nin Kızıldeniz hakimiyeti başladığı dönemlere uzanmakla birlikte Türkiye'nin Somali'de ilk Büyükelçiliği 1979 yılında faaliyete girmiştir. 1991 yılında yaşanan iç savaşla birlikte kapanmak durumunda kalan Büyükelçilik sonrasında 2011 yılında tekrardan faaliyetine başlamıştır. Somali'nin 2011 yılında yaşadığı ciddi kuraklık nedeniyle uluslararası kamuoyunda da dikkat çekmek üzere ve Türkiye'nin bir dayanışma ilişkisi içerisinde dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Somali'ye ziyarette bulunarak yardım faaliyetlerinin başlamışına vesile olmuştur. Özellikle TİKA aracılığıyla başta gıda yardımı olmak üzere eğitim, sağlık, güvenlik gibi pek çok alanda yardım faaliyetleri gerçekleştirerek Somali'nin siyasi, ekonomik, güvenlik ve insani haklar bağlamında

önemli katkılar sunmuştur (Çuvalcı Köroğlu ve Kalkan, 2024, s. 54). Türkiye'nin giriştiği çok boyutlu diplomasi Somali'de askeri, ekonomik, kültürel ve insani yardımları eş zamanlı bir yönetsel faaliyet içerisinde yürütebilmesi sonuç alma itibarı ile başarı sergilemekle birlikte aynı zamanda diğer uluslararası aktörlere kıyasla da daha başarılı sonuçlar elde edebilmesine olanak sağladığı görülmektedir. Türkiye'nin kendine has diplomasisi ve insani yardım faaliyetleri kapsamında hem devlet aktörleri hem de devlet dışı aktörler ile Somali'de doğrudan herhangi bir aracı kullanmadan gerçekleştirmesi Türkiye'yi bölgedeki diğer aktörlerden ayırmaktadır. Bununla birlikte gerçekleştirilen bu faaliyetler siyasal ve ekonomik beklentilere dayandırmayarak ve bu politikaları herhangi bir koşul çerçevesinde gerçekleştirmeyerek kendini uluslararası alandaki diğer aktörlerden farklılaştırmaktadır (Mengüaslan, 2024, s.1334).

Türkiye Somali ticaret ilişkilerine bakıldığında 2005 yılında birkaç milyon dolar seviyelerinde gerçekleştirilen toplam ticaret hacmi 2024 yılına gelindiğinde 384 milyon ABD doları seviyelerinde seyrettiği görülmektedir (bkz. Şekil 2). Toplam ticaret hacminin tamamına yakın bir seviyede Türkiye'nin Somali'ye ihracatını kapsadığı bir ticari ilişki söz konusudur (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2025b).

Şekil 2. Türkiye-Somali Ticaret Hacmi

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı (2025b). *Somali Ülke Profili*. 5 Temmuz 2025 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/data/6094ebfd13b876f8e0c84f5c/Somali%20%C3%9Cİke%20Profili%202024.pdf> adresinden edinilmiştir.

Türkiye kendine has diplomasisi ile Somali’de çok boyutlu diplomatik ilişkilerini devlet ve özerk statüye sahip aktörler ile devlet dışı aktörler ve medya ile eş zamanlı faaliyetler göstererek ikili ilişkilerini sağlamlaştırmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda geleceğe yönelik kalıcı ilişkilerin tesisi edilmesinde eğitim, altyapı, devlet binalarının yapılması ve onarılması, dini faaliyetler, sağlık, askeri anlaşmalar, terörle mücadele ve güvenlik gibi pek çok alanda eş zamanlı faaliyetler yürütmektedir. Türkiye’nin yürütmüş olduğu bu faaliyetler yumuşak gücüne katkı sağlamakta ve oluşan ve artan yumuşak gücüne paralel olarak da Türkiye’nin Afrika Boynuzu’nda bölgesel bir güç olmasına olanak sağlamaktadır.

4.2.1.1. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Aktörlerinin Faaliyetleri

Türkiye devlet aktörleri ile Somali’ye insani yardım kapsamında 2007 yılından 2018 yılına kadar yaklaşık 900 milyon dolarlık bir maddi kaynak sağladığı görülmektedir (Şahin, 2022, s. 118). 2022 yılına gelindiğinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın söylemi ile Somali’ye yapılan insani yardımların tutarı 1 milyar ABD dolarını aştığını ifade edilmiştir. Türkiye’nin başta devlet kurumları ve birçok STK’nın Somali’de faaliyet gösterdiğinin altı çizilerek Somali’nin siyasi-ekonomik ve toplumsal yapı inşasının tekrardan ayaklara kaldırılmasında olan kararlılığı ifade edilmiştir (Akan, 2022).

Türkiye’nin Somali’deki etkin bir aktörü olarak öne çıkan TİKA, 2011 yılında başkentte Mogadişu Program ve Koordinasyon ofisi ile faaliyetine başlayarak Somali’de 120 geniş kapsamlı programı hayata geçirmiştir. Başlıca ön plana çıkan bu projeler kapsamında Doğu Afrika bölgesinin en kapsamlı ve modern hastanesi olarak inşa edilen Recep Tayyip Erdoğan Hastanesi, TOKİ tarafından inşa edilmiş olup, donanım ve tefrişatı TİKA tarafından yapılmıştır. Türkiye’nin yurtdışında faaliyette olan en büyük askeri eğitim üssü TURKSOM’da TİKA tarafından inşa edilmiştir. Bununla birlikte TİKA faaliyetleri sağlık, sivil havacılık, su kuyusu, yol, altyapı ve farklı alanlarda açılan eğitim organizasyonları gibi birçok projeyi Türkiye’nin Somali politikası çerçevesinde hayata geçirmiştir (Demirci, 2020).

Türkiye’ye yurtdışından gelen öğrenciler için çeşitli eğitim ve burs faaliyetlerini yürüten YTB, 2011-2019 yılında beş binin üzerinde burs imkânı

sağlarken, 2019 yılından sonra da 52 Afrika ülkesinden gelen binin üzerinde öğrenciye burs imkânı sağlamıştır. Bununla birlikte YTB, aralarında Somalili mezunlarında olduğu Türkiye mezunlarına özel olarak bulaşma organizasyonları gerçekleştirerek Türkiye'nin Afrika politikasını geleceğe taşımaya yönelik girişimler de sağlamaktadır (Eren, 2022, s. 138).

Türkiye adına uluslararası alanda birçok faaliyet yürüten TMV, Somali'de hemşirelik ve teknik okullar açmakla birlikte aynı zamanda Somaliland bölgesinde mesleki eğitim merkezleri açmıştır. Eğitim merkezleri bağlamında YEE de Somali'de eğitim merkezleri inşa etmiştir. Dini eğilimlerle faaliyet gösteren birçok STK'lar ile dini hizmetler kapsamında aktif rol üstlenen Diyanet İşleri Başkanlığı da Somali'de aktif rol üstlendiği görülmektedir. Bu bağlamda 2014 yılında başkentte Dini hizmetler Müşavirliği ile dini hizmetlerden sorumlu olmak üzere yetkililer görevlendirilmiştir. (Abdı ve vd.,2021, s. 73-74).

AFAD, Somali'nin yaşadığı kıtlık döneminde yardım kapsamı altında para toplanması, yaralı ve hastaların Türkiye'ye tedavi edilmek üzere getirilmesinde aracılık etmesi, çok sayıda uçak ve gemi aracılığıyla Somali'ye insani yardım malzemeleri tedarik etmesi yine Türkiye'nin insani yardım kapsamındaki faaliyetlerine katkı sunmuştur. Bununla birlikte THY'de Somali'ye 2012 yılında başlattığı uçuş seferleri ile hem insani yardımların gerçekleşmesinde katkı sağlarken aynı zamanda ikili ilişkilerin gelişmesine yönelik siyasi-ekonomik katkılar sağlamakta ve oluşturduğu sosyo-ekonomik kazancında Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır (Alegöz, 2013, s. 83).

Somali'nin terörle mücadelesi kapsamında güvenlik problemlerinin sağlamlasında tek başına üstesin gelemediği görülmektedir. Hem batılı devletlerin hem de Türkiye'nin terör örgütü listesinde yer alan Eş-Şebab başta olarak bunun yanı sıra farklı radikal örgütlerin de varlığı ülkedeki büyük problemlerin başında geldiği gözükmemektedir. Türkiye, Somali'ye 2011 yılından bu yana askeri anlamda en çok yatırım yaptığı ülke olarak ön plana çıkarak terör ve güvenlik ekseninde askeri iş birlikleri gerçekleştirmiştir (BBC, 2024). Bu bağlamda Türkiye, Millî Savunma Bakanlığı, Somalili subaylara eğitim verilmesi ve yine aynı şekilde Somali emniyet teşkilatı personellerinin de İçişleri Bakanlığı eğitim programlarına dahil edilerek

katkılar sunmaya başlamıştır. Ancak Somali ordusunun eğitilip geliştirilmesi konusunda sadece Türkiye'ye gönderilen subayların eğitilmesi konusundaki yavaşlıklar nedeniyle ikili ilişkiler kapsamında askeri eğitim faaliyetlerini Somali'de bir askeri eğitim üssü kurarak devam etme kararı alınmıştır (Şahin, 2022, s. 120). Türkiye askeri iş birliği kapsamında 2017 yılında ilk kez Somali'de askeri bir üs kurma girişimini tamamlamıştır. İkili ilişkiler kapsamında kurulan ortak görev komutanlığı aynı zamanda Türkiye'nin en büyük denizaşırı askeri eğitim tesisi olarak görev icra etmektedir. Bununla birlikte aynı zamanda Somali'nin askeri eğitim talebini karşılamak üzere Somali başkenti Mogadişu şehrinde bir savunma üniversitesi olarak TURKSOM Askeri Eğitim Üssünü kurulmuştur. Somali ordusunun eğitilerek kendi askeri ihtiyaçlarını karşılayabilmek üzere ve sürdürülebilir modern bir ordu kurmak üzere faaliyet gerçekleştirmektedir (Haijie, 2024, s. 463). Somali Silahlı Kuvvetlerinin astsubay ve subay adaylarına yönelik verdiği eğitim üssü olan TÜRKSOM, adayların seçilmesi konusunda da Somali'nin kararlarına uymaktadır. Bu bağlamda Somali, Türkiye'nin bu yaklaşımını da olumlu değerlendirmektedir. Bunun yanı sıra adayların tümüne Türkçe öğrenmesi için dersler verilmekte ve bu görevi de YEE üstlenmektedir (Daban ve Aktaş, 2024, s. 84).

Türkiye, Somali'nin bölgede yaşadığı problemlere yönelik arabuluculuk faaliyetleri gerçekleştirdiği de görülmektedir. Somali'nin Somaliland bölgesiyle yaşadığı krizde rol alarak görüşmelerin tekrar başlamasına yönelik çabalar sarf eden Türkiye, aynı zamanda uluslararası alanda katıldığı birçok organizasyonda Somali'ye yönelik dikkat çekerek Somali'nin uluslararası alanda ilginin artırılmasına da katkı sağlamıştır (Şahin, 2022, s. 121). Bu bağlamda Türkiye'nin arabuluculuk faaliyetleri gösterilebilecek bir başka örnekte Etiyopya'nın bir kara devleti olmasından kaynaklı olarak Somaliland ile yapmaya çalıştığı anlaşma gereği sahil kıyılarındaki limanlarını Etiyopya'nın kullanması kapsamında ortaya çıkan Etiyopya-Somali krizine yönelik Türkiye girişimlerde bulunarak tarafların krizi barışçıl yönde çözmelerine yönelik katkılar sunmuştur. Bu bağlamda iki ülke Ankara'da bir araya gelerek çözüme yönelik Ankara Bildirisini imzalamıştır (Göksu, 2024).

4.2.1.2. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Dışı Aktörlerin Faaliyetleri

Türkiye'nin Somali politikasında devlet dışı aktörler olarak faaliyet gösteren STK'lar da Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda Somali'nin 2011 yılında yaşadığı gıda krize ve insani krizde Kızılay, İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı (İHH), Yeryüzü Doktorları gibi STK'lar yardım faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda öne çıkan yardım faaliyetleri, Kızılay'ın 2011'de yapımına başladığı Cezire Hayat Çadırkenti, 2012 yılında 3.000 çadırda faaliyetini sürdürmüştür. Ayrıca 105 milyon TL'lik maddi bir desteği de 2011-2013 yılında yardım kapsamlarında kullanmıştır. Buna ek olarak bu dönem içerisinde yaklaşık 26 milyon ABD doları değerinde 16 kargo uçağı insani yardım göndermiştir.

Kızılay dışında Somali'de faaliyet sürdüren İHH'de kıtlıkla mücadele sunduğu katkıların yanı sıra aynı zamanda su kuyusu, cami ve kamu binalarının onarımı ve inşası konusunda pek çok katkı sağladığı görülmektedir. Bir başka devlet dışı aktör olarak Yeryüzü Doktorları da Somali'de 2012 yılında 500 doktorluk bir kadrosu ile hizmet vermiştir. Devlet dışı aktörlerin sadece Somali'nin gıda kıtlığı yaşadığı bu insani kriz döneminde sağladığı maddi desteğin tam olarak rakamı bilinmemesine karşın 300 milyon ABD dolarını geçtiği tahmin edilmektedir (Balcı, 2024, s. 10-11). Bununla birlikte İHH ve TİKA iş birliği ile Tarım Okulu Projesini hayata geçirerek kırsal kesimde yaşayan çiftçilere eğitim sunmaktadır. Ayrıca ülke genelinde temiz suya erişim konusunda hassasiyet ile çalışan İHH, 2017 yılına kadar 1700'e yakın yüzey su kuyusu açarak halkın suya erişimine de katkı sağlamıştır (Aytun ve Ullah, 2023, s. 873).

STK olarak Somali'de faaliyet gösteren bir başka organizasyon olarak Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği de kıtlık döneminde kurmuş oldukları aşevleri, gıda yardımları ve ramazan ayında Somali'nin 7 ayrı bölgesinde dağıtmış oldukları kurban ve gıdalara yönelik yardımları, Somali halkı tarafından son derece önemli ve takdir toplayan insani yardım faaliyetleri gerçekleştirerek Türkiye'nin insani diplomasisine katkı sağlamıştır (Cansuyu, 2013).

Devlet dışı bir aktör olarak faaliyet gösteren ve Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlayan bir başka unsur da özel sektördür. Bu bağlamda Somali'de faaliyet gösteren birçok Türk şirketi, liman işletmeciliği, inşaat sektörü, havaalanı

işletmeciliği, altyapı çalışmaları gibi alanlarda yatırımlar yaparak hizmet ve üretim sektöründe rol alarak aynı zamanda Somali gelişimine de katkı sağlayarak Türkiye'nin yumuşak gücünde bir aktör olarak yer almaktadır. Bununla birlikte ülkede istihdama yönelik katkıları da sunmaktadır (ınar, 2019, s. 79-80).

4.2.2. Türkiye'nin Yumuşak Güç Bağlamında Eritre Politikası

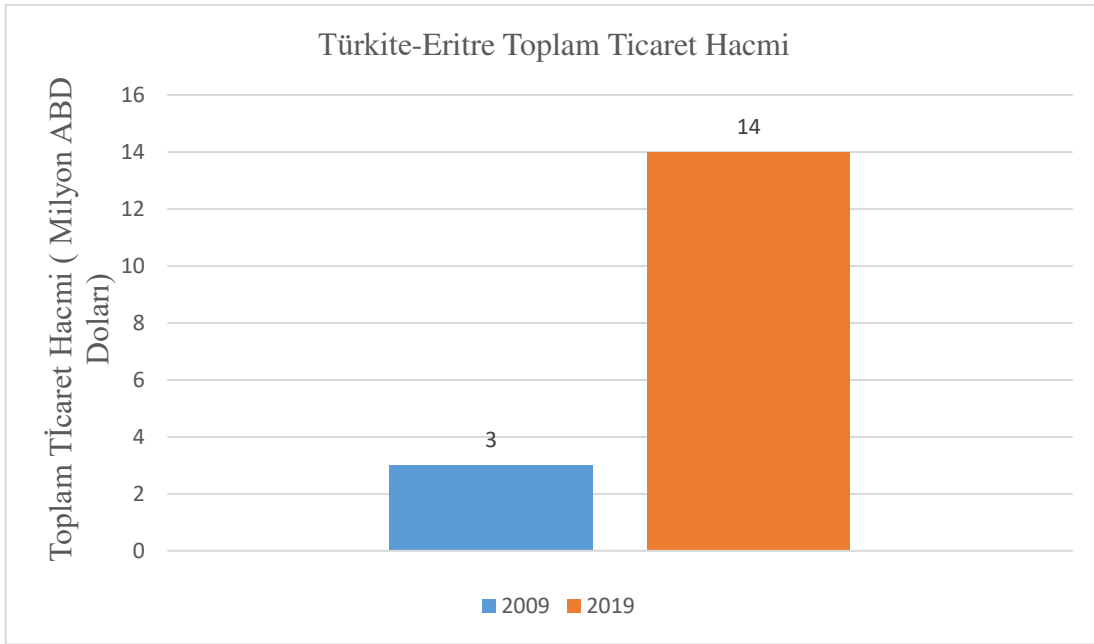
Eritre'nin 1993 yılında bağımsızlığını kazanması ile uluslararası alanda Eritre'yi tanıyan ilk devletlerden biri Türkiye olmuştur. Eritre'nin başkenti olan Asmara'da 2007 yılında Fahri Konsolosluk ile ilişkilere başlayan Türkiye, sonraki yıllar içerisinde ilişkilerde herhangi bir problem olmamakla birlikte yeterli ilgi gösterememiş ve bu süreç içerisinde ilişkiler sabit bir seyrinde ilerlemek durumunda kalmıştır. 2013 yılına gelindiğinde Türkiye, Asmara Büyükelçiliğini açarak faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Eritre'nin Türkiye ile ilişkilerine bakıldığında aslında Osmanlı Devleti dönemine kadar uzanan tarihsel ve kültürel bir geçmişi bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 3 asırlık ilişkiyel bir boyutun mevcut olduğu görölmektedir. Bu bağlamda Eritre ile olan ilişkilerin tarihsel ve kültürel bağlarının da mevcut olduğu söylenebilir.

2011 yılında Türkiye'de düzenlenen Afrika-Türkiye Ortaklığı Konferansı ile dönemin Eritre Dışışleri Bakanı Türkiye'ye gelerek İstanbul'da düzenlenen Konferansa katılmış ve İstanbul'a ziyarette bulunmuştur. 2012 yılında da bakan düzeyinde bir ilk olarak dönemin Dışışleri Bakanı Davutoğlu, Eritre'nin başkenti Asmara'ya ziyaret gerçekleştirerek Devlet Başkanı olan İsaías Afwerki ile görüşmeler sağlamıştır.

Dışışleri Bakanlığı verilerine göre Türkiye'nin Eritre'ye yönelik ihracatında öne çıkan ürünler olarak elektrikli ev araç gereçleri, giyim ve gıda ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kurulan ikili ilişkiler ve bu ilişkilerin gelişmesi ile THY, Eritre'ye hafta da 3 kez uçuş gerçekleştirmek üzere İstanbul'dan başkent Asmara'ya 2014 yılından beri uçuş seferleri düzenlemektedir.

Birçok Afrika ülkesi öğrencilerinin Türkiye’de eğitim görmesi bağlamında verilen burslardan Eritreli öğrenciler de faydalanmaktadır. 1992’ yılından beri 100’ün üzerinde Eritreli öğrenci bu burs kapsamından yararlanarak Türkiye’de eğitim görerek kendi ülkelerine katkılar sağlamışlardır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-Eritre Siyasi..., t.y.). Türkiye Cibuti ticaret hacmine bakıldığında 2009 yılında 3 milyon ABD doları seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir (bkz. Şekil 3). Toplam ticaret hacmi 2019 yılında gelindiğinde neredeyse tamamına yakını Türkiye’nin Cibuti’ye ihracatı olmak üzere 14 milyon ABD doları seviyesine çıkmıştır (İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, t.y.).

ŞEKİL 3. TÜRKİYE-ERİTRE TOPLAM TİCARET HACMİ

Kaynak: İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (t.y.). *Eritre*. 7 Nisan 2025 tarihinde <https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-i-eritre/> adresinden edinilmiştir.

4.2.2.1. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Aktörlerinin Faaliyetleri

Türkiye’nin insani diplomasisi kapsamında en etkin araçlarından biri olan TİKA, Eritre’ye yönelik yapı inşası, malzeme, sağlık, eğitim ve güvenlik gibi alanlar başta olmak üzere birçok farklı alanlarda yardım faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Bu alanlarda 2014-2002 TİKA faaliyet raporlarına göre öne çıkan faaliyetler olarak “Şiddete Varan Aşırı Cılığı Önleme ve Karşı Koyma Merkezi”nin tefrişatı ve bununla

birlikte uzman görevlendirilmesi gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra, sağlık alanında 2017 yılında bir konteyner dolusu ilaç hibesi, 2021 yılında mülteci kampına hasta ve hasta muayenesi yatağı bağışlamıştır. Eğitim alanında, 2011 yılında “Kurak Alanlarda Küresel Değişimlere Dayanıklı Peyzajların Oluşturulması Rehberi” çalıştay, 2018 yılında öğrenciler için bisiklet, 2019’da soğutma cihazları bakım ve onarımı için eğitim, 2020 yılında Eğitim Yoluyla Küresel Emek Dayanışmasının Güçlendirilmesi” çalışmasına katkı, 2020 ve 2022 yıllarında dericilik endüstrisi ve deri sanayisine yönelik eğitim faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Yapı inşası ve malzeme tedariki bağlamında ise 2016 yılında “Göçmenlik ve Vatandaşlık Bürosu” için ekipman tedariki, 2020 yılında Secerab kampına gıda yardımı, 2021 yılında “Erenler Sofrası” faaliyeti kapsamında gıda yardımı ve 2021 yılında Sudan’da bulunan ve zor şartlar altındaki Eritreli mültecilere yönelik gıda yardımı sağlamıştır. (Çuvalcı Koroğlu ve Kalkan, 2024, s. 53-54).

Bir başka devlet aktörü olarak Türkiye’nin Eritre’ye yönelik yardımları kapsamında Tarım ve Orman Bakanlığı Hayvancılık Genel Müdürlüğü 2024 yılında başkent Asmara’da düzenlediği arıcılığın ve bal üretiminin geliştirilmesine yönelik eğitimler icra etmiştir. Eğitim kapsamında hem bakanlığın hem büyükelçiliğin katkıları olmakla birlikte aynı zamanda THY ve TİKA kurumları da eğitim programına malzeme ve malzemelerin tedarik edilmesinde katkılar sunmuştur. Programa katılan kursiyerlerin eğitim programında karşılaştığı materyalleri ilk defa deneyimliyor olması eğitim programının önemini de ayrıca vurgular niteliktedir. Hem teorik eğitimi hem de uygulamalı eğitimi kapsayan programda Eritre’de arı yetiştiriciliğinin modernizasyonunun sağlanması ve kursiyerlerin sertifika almalarıyla başarıyla sonuçlanmıştır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Hayvancılık Genel Müdürlüğü, 2024).

Türkiye’nin Afrika kıtasına yönelik dış politikasının öne çıkan bir unsuru olan arabuluculuk faaliyetleri, diğer Afrika ülkelerinde olduğu gibi Eritre için de önemli bir unsurdur. Türkiye bu bağlamda Eritre’nin kendi dış politikasında komşuları ile yaşadığı anlaşmazlıklarda Türkiye’nin arabuluculuk girişimlerinden yaralandığı görülmektedir. Türkiye’nin arabuluculuk girişimleri meşru hükümetler ile iş birliğine dayalı çalışmaları aynı zamanda Türkiye’nin ulusötesi diplomasi faaliyetlerini de meşrulaştırdığı söylenebilir. Bununla birlikte uluslararası alanda da Türkiye’nin bu

girişimleri bölgedeki nüfuzunun etkinliğine dikkat çekmekte olup aynı zamanda ilgili ülkelerin birbirleriyle yaşadığı siyasi krizlere de Türkiye aracılığı ile uluslararası alanda dikkat çekilmesine katkı sağlamaktadır (Demirtaş, 2015, s. 118). Türkiye'nin Etiyopya ve Eritre arasında yaşanan sınır krizleri bağlamında iki ülkenin siyasi beklentilerine dengeli bir tutumla yaklaşarak barışçıl çözümler ile sorunların girdirilmesine yönelik sarf ettiği çaba Afrika Boynuzu bölgesinin barış ve istikrara kavuşması için önemli olmakla birlikte aynı zamanda Türkiye'nin bölgedeki nüfuzuna ve yumuşak gücüne dikkat çekmekte ve Türkiye'nin Afrika Boynuzu'nda bölgesel bir güç olmasına olanak sağlamaktadır.

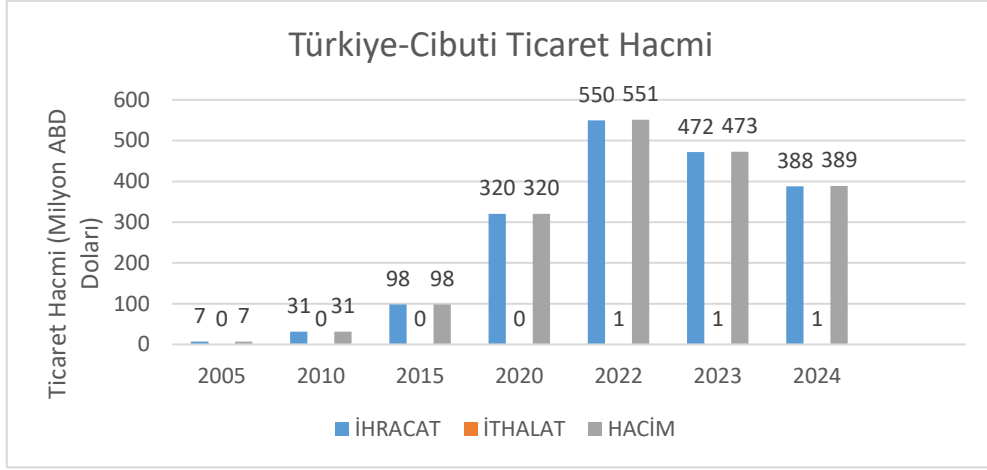
4.2.2.2. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Dışı Aktörlerin Faaliyetleri

Eritre'nin 1993 yılında bağımsızlık kazanmasıyla birlikte oluşan yeni hükümetin mevcut siyasi oluşumunun Hristiyan bir yapı içerisinde olması Eritre Müslümanlarının baskı altında kalmasına neden olmuştur. Bu bağlamda binlerce Eritreli Güney Sudan bölgesine mülteci olarak göç etmek durumunda kalmıştır. Farklı farklı kamplarda yaşamlarını sürdürmek durumunda kalan Eritreli vatandaşlar bölgedeki insani krizin boyutlarını göstermektedir (Yaşar, 2018). Bu bağlamda hem siyasi kriz hem de açlık ve kuraklık nedeniyle Güney Sudan'ın Kesele bölgesindeki kamplarda yaşayan Eritreli mülteciler sadece STK'ların yapmış olduğu yardımlar ile hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadır (Aktaş, 2018). Bölgede yaşanan insani kriz neticesinde Güney Sudan kamplarında yaşayan Eritreli mültecilere yönelik İHH, birçok gıda yardımı sağlamıştır. Aynı zamanda bölgede kamplarda yaşayan yüzlerce yetim çocuk için de yardım faaliyetleri gerçekleştirmiştir (İHH, 2007).

4.2.3. Türkiye'nin Yumuşak Güç Bağlamında Cibuti Politikası

Türkiye ve Cibuti ilişkilerine genel olarak bakıldığında 16. yüzyıla kadar dayanan ilişkilerin olduğu görülmektedir. Bugün Cibuti toprakları olan bölge Habeşistan'ın bir parçası olarak Osmanlı Devleti'nin himayesi altındaydı. Osmanlı Devleti'nin bugünün Cibuti topraklarında başta Kızıldeniz hakimiyetini sağlamak üzere gelişen bölge ile olan ilişkileri bugünlere kadar kalan tarihsel bir mirası nitelemektedir (Şahin ve Karaköy, 2018, s. 68).

Türkiye Cumhuriyeti'nin Cibuti ile diplomatik ilişkileri 1977 yılına dayanmaktadır. 2012 yılında Cibuti Ankara Büyükelçiliği, 2013 yılında ise Türkiye'nin Cibuti Büyükelçiliği faaliyete geçmiştir. İkili ilişkilere bakıldığında her geçen gün ilişkilerin boyutunun geliştiği söylenebilir. 2009 ve 2017 yıllarında Cibuti Cumhurbaşkanı Guelleh, Türkiye'ye ziyaretler gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan ise 2015 yılında Cibuti'yi ziyaret etmiştir. İkili ilişkilerde dostluğun sembolü olarak yapımının kararı alındığı II. Abdülhamit Han Camii ve Ambouli Dostluk Barajı ziyaret kapsamında öne çıkan gelişmeler olarak yer almıştır. Yapımı Diyanet Vakfı tarafından üstlenen II. Abdülhamit Han Camii, 2019 yılında düzenlenen ve dönemin meclis başkanı Mustafa Şentop'un da davet üzerine katılım sağladığı Afrika Parlamenterler Birliği'nin 42. Konferansı kapsamında cami açılışı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin diğer Afrika ülkelerinden gelen öğrencilere yönelik sağladığı burslar kapsamında Cibutili öğrenciler de 1992 yılından bugüne dek faydalanmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-Cibuti Siyasi..., t.y). 2024 yılında beraberinde bir heyetinin de olduğu Ulaştırma Bakanı Abdulkadir Uraloğlu, Cibuti'de Türk iş adamlarının da katılımıyla gerçekleştirilen ziyaret kapsamında 21 proje için 205 milyon ABD dolarında yeni anlaşmalar imzalanmıştır (T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2024). Türkiye ve Cibuti ticaret hacmi 2005 yılında 7 milyon ABD doları seviyesinden 2022 yılında 551 milyon ABD doları seviyesine çıkmıştır. 2024 yılında ise 389 milyon ABD doları seviyesinde gerçeklemiştir (bkz. Şekil 4). Toplam ticaret hacminin tamamına yakını Türkiye'nin Cibuti'ye ihracatı olarak gerçekleştiği görülmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2025a).

Şekil 4. Türkiye-Cibuti Ticaret Hacmi

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı (2025a). *Cibuti Ülke Profili*, 12 Nisan 2025 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/data/5b885d7aaf23be7c5c10c652/C%c4%b0BUT%c4%b0%20%c3%bc1ke%20pr ofili%202025.pdf> adresinden edinilmiştir.

2015 yılından beri Türkiye ile Cibuti arasında eğitim, sağlık, sanayi gibi önemli alanlar olmakla birlikte birçok alanda iş birlikleri geliştirmeye yönelik anlaşmalar sağlanmıştır. Bununla birlikte eğitim alanında yapılan Yüksek Öğretim Kurumu ve Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TUBİTAK) ile yapılan üniversite anlaşmaları ile birçok Cibutili öğrenciye Türkiye’de okuma fırsatı sağlamıştır. Türkiye’de okuyan öğrenciler Cibuti’ye döndüklerinde çeşitli alanlarda istihdam edilerek ülkelerine katkı sağlamaktadırlar (Kabakçı, 2021).

Uluslararası alanda giderek artan önemi doğrultusunda Cibuti, küresel rekabetin bir alanı olarak konumlandırılmaktadır. Özellikle askeri alanda yapılan girişimlerde ABD ve Çin gibi ekonomik devler nüfuz alanını genişletmeye çalıştığı gibi Türkiye’de Cibuti’de nüfuz alanını genişletmeye çalışmaktadır (Sapmaz, 2024). Türkiye’nin Somali’de barındırdığı askeri güç ile Kızıldeniz’de deniz haydutluğuna ve El-Şebab terör örgütüne yönelik aktif faaliyetler gerçekleştirmektedir. Birçok devletin Cibuti’de askeri bir üs kurma girişimlerine yönelik talepleri olmaktadır. Türkiye’nin de Kızıldeniz’de nüfuzunu arttırmaya yönelik ilgisinin olduğu bilinmektedir (Tüysüzoğlu, 2018, s. 149-151). 2017 yılında Cibuti’nin Ankara Büyükelçisi, Türkiye’nin Cibuti toprakları üzerinde askeri bir üs kurmasına yönelik bir talep olması durumunda bu talebin karşılanması konusunda desteklerini dile

getirmiştir. Türkiye'nin Kızıldeniz'de güvenlik faaliyetleri icra edebilmesi hem de ikili ilişkilerin gelişmesinde bu iş birliğinin faydasına dikkat çekmiştir (Sevinç, 2017). 19 Şubat 2024 yılında Cibuti Savunma Bakanı ile Millî Savunma Bakanı Yaşar Güler'in bir araya geldiği Ankara'da ikili görüşmeler ve sonrasında heyetlerin de katıldığı bir toplantı gerçekleşmiştir. Toplantı neticesinde Türkiye ile Cibuti arasında askeri savunma iş birlikleri ve askeri eğitim iş birliklerini kapsayan anlaşmalar imzalanmıştır (T.C. Millî Savunma Bakanlığı, 2024). Türkiye'nin Afrika Boynuzu'nda Somali ile yapmış olduğu askeri iş birlikleri ile 2024 yılında Cibuti ile yapmış olduğu askeri iş birlikleri anlaşmaları birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'nin Afrika Boynuzu'nda ve Kızıldeniz'de artan bir güç olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte uzun vade de Türkiye'nin Kızıldeniz'de donanma üssü ile sonuçlanabilecek bu gelişmeler Türkiye'nin bölgede nüfuzuna arttırmaya ilişkin ve bölgesel bir güç olması açısından önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir (Demirtaş, 2024c).

4.2.3.1. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Aktörlerinin Faaliyetleri

TİKA'nın Cibuti koordinasyon ofisi 2013 yılında açılarak faaliyete geçmiştir. TİKA'nın Cibuti'de faaliyete geçtiği 2013 yılından bu yana altyapı çalışmaları, eğitim, sağlık gibi birçok alanda projeler geliştirerek faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu bağlamda öne çıkan bazı TİKA faaliyetleri ise mart 2025 ramazan ayında Cibuti Göç Müdahale Merkezinde iftar programı, Aralık 2024 istatistik enstitüsü uzmanlarına yönelik eğitim, kasım 2024 Aile Danışma hizmeti sunan kuruma teçhizat desteği, mayıs 2023 engelli vatandaşlara destek için meslek atölyesi, ekim 2021 engelli vatandaşlar için el sanatları atölyesi, ekim 2021 Serabral Palsi hastalığına mağdur çocuklara yönelik tekerlekli sandalye tedariki, haziran 2021 yılında Cibutili kadınlara yönelik mesleki eğitim desteği, şubat 2021 Cibuti'nin Dikhil vilayetinde yer alan Mouloud ilçesinde inşasına destekler sağlamıştır (TİKA, "Cibuti-Cibuti Program..."t.y.). Bununla birlikte birçok alanda proje geliştiren TİKA, aynı zamanda bölgede kalan Osmanlı mimarisine ait yapıları da restore etmektedir (Şahin ve Karaköy, 2018, s. 69). Bu bağlam da örnek verilebilecek projeler ise Cibuti'nin bir şehri olan Tajura'da Osmanlı mimarisine ait üç caminin restorasyonu gerçekleştirmiştir (Baydemir, 2022, s. 355).

2015 yılında Sağlık Bakanlığı tarafından Cibuti'ye 6 adet tam donanımlı ambulans hediyesi ile yardım eli uzatırken aynı zamanda AFAD ise Cibuti'de yaşayan Yemenli mültecilere de 6 ton ilaç yardımı sağlanmıştır (Anadolu Ajansı, 2015).

4.2.3.2. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Dışı Aktörlerin Faaliyetleri

Türkiye'de öğrenim gören Cibutili öğrencilere YTB aracılığıyla burs imkanları tanınmaktadır. (Kabakçı, 2021). Bunun yanı sıra yüksek öğretim kapsamında Türkiye'nin dış politikası kapsamında bir aktör olarak öne çıkan diğer bir eğitim kurumu olan İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ), ulusal sınırların ötesinde Cibuti mühendislik eğitimi kapsamında ilk Cibutili mühendisleri kendi bünyesinde eğiterek mezun etmiştir. Aynı zamanda Cibuti Mühendislik Fakültesinin öğretim kadrolarında yer alacak akademisyenleri de yine kendi bünyesinde yetiştirmektedir. İTÜ'nün gerçekleştirmiş olduğu bu proje Türkiye'nin dış politikasının bir uzantısı olarak eğitimin yumuşak gücünü oluşturmaktadır (Şeker, t.y). Ayrıca eğitim bağlamında Türkiye'nin bir diğer yumuşak gücüne katkı sağlayan aktör olarak TMV, FETÖ bünyesinde faaliyet gösteren Cibuti'deki eğitim merkezlerini de bünyesine alarak ilk mezunları 2018 yılında vermiştir. Cibuti'nin Uluslararası Maarif Okulu kısa zamanda modern eğitim sitemini yakalamış ve Cibuti Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2018-2019 eğitim dönemi için başarı sertifikasına laik görülmüş ve bu dönemin en iyi okulu olarak seçilmiştir (Uza, 2020, s. 65).

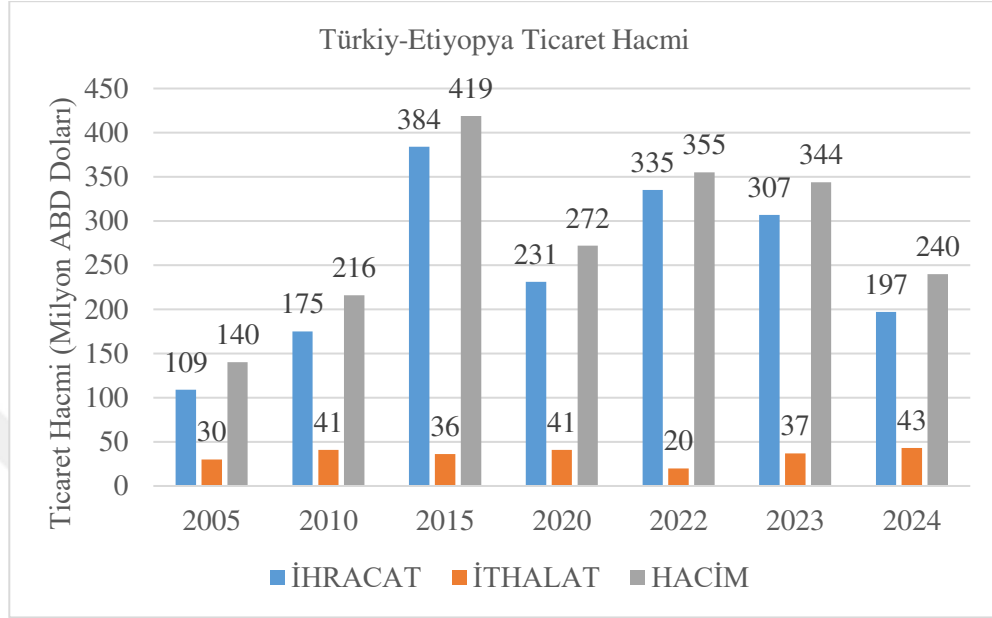
Türkiye sivil toplum kuruluşları, Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, TDV, İHH ve Hasene Derneği gibi kurumlar aracılığıyla Cibuti'nin başta merkezi olmak üzere birçok bölgede insani yardım kapsamında gıda dağıtımını gerçekleştirmiştir (Cansuyu, 2015). 2015 yılında Cibuti'ye İHH tarafından ve Türkiye Cibuti Büyükelçiliği organizasyonu ile iki farklı bölgede olmak üzere gıda ve canlı hayvan yardımı gerçekleştirmiştir (İHH, 2015). Türk Kızılay'ının ülke genelinde yardım faaliyetleri doğrultusunda 2019 yılında ihtiyaç sahibi ailelere gıda yardımı yapmıştır. Ulaşımın zorluğu ve temel ihtiyaçların karşılanamadığı bölgelerde yardıma muhtaç hanelere aylık gıda yardımı ve çeşitli temel ihtiyaçları barındıran malzemelerden oluşan yardım paketleri ile bölgede yaşayan ailelerin iki aylık ihtiyaçlarını karşılamıştır (Türk Kızılay, 2019). TDV, 2019 yılında Cibuti'de yaşayan

Yemenli mültecilerin kamplarına ve ihtiyaç sahibi Cibutili vatandaşlara yönelik Ramazan ayında gıda yardımı yapmıştır (Türkiye Diyanet Vakfı, 2019).

4.2.4. Türkiye'nin Yumuşak Güç Bağlamında Etiyopya Politikası

Türkiye-Etiyopya ilişkilerinde ilk diplomatik temaslar Osmanlı Dönemine dayanmaktadır. 1896 yılında Osmanlı sultanı II. Abdülhamit ve Etiyopya hükümdarı II. Melik dönemlerinde ilk temaslar gerçekleştirilmiştir. Ancak Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hakimiyeti Yavuz Sultan Selim'in Mısırı ve Arap yarımadasını fethettiği 1500'lü yıllara kadar dayanmaktadır (Yıldız, 2018). 1912 yılında Osman Devleti'nin Harar kentinde açmış oldu elçilik ile faaliyete başlanması sonrasında 1926 yılında başkent Addis Ababa'da açılan büyük elçilik ile devam etmiştir. Etiyopya'nın Türkiye'deki büyükelçiliği ise 1933 yılında faaliyete geçmiştir ancak 1984 yılında Etiyopya'nın Derg rejimi tarafından bu elçiliğin faaliyeti durdurularak kapatılmıştır. Elçiliğin Türkiye'de tekrar açılarak faaliyete geçmesi ise 2006 yılında olmuştur. 2000'li yılların başında iktidara gelen AKP yönetiminin 2005 yılını "Afrika Yılı" olarak ilan etmesi ile ikili ilişkilerde gelişmeler hız kazanmıştır. Bu gelişme sonrasında da Erdoğan, Etiyopya'ya yönelik iki ziyaret gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte 2005 yılında Etiyopya'da TİKA ofisi başkent Addis Ababa'da açılması ve THY'nin Etiyopya seferlerinin başlaması ile Türkiye'nin Etiyopya yönelik insani diplomasi faaliyetleri artarak ikili ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamıştır. 2003 yılında Türk iş adamları tarafından yapılan yatırımlar çerçevesinde Etiyopya'da bulunan sadece bir Türk şirketi varken bu sayı 2019 yılına gelindiğinde ise bu rakam iki yüz olmuştur. Bununla birlikte Etiyopya'da özel sektörün gelişmesinde önemli bir unsur olarak görülen Türk iş adamlarının doğrudan yatırımları 2 milyar ABD doları seviyesinde olurken aynı zamanda Etiyopya'nın istihdamına yönelik önemli katkılar sağlamaktadır. İlgili Türk şirketlerinin istihdama katkısı olarak 20 bin personele iş imkânı sağlamaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-Etiyopya Siyasi..., t.y.). İki ülkenin ticaret hacmine bakıldığında ise 2005 yılında 140 milyon ABD doları, 2015 yılında 419 milyon ABD doları, 2020 yılında 272 milyon ABD doları ve 2024 yılında 240 milyon ABD doları seviyesinde inişli çıkışlı bir grafik çizdiği görülmektedir (bkz. Şekil 5). Genel olarak gelişen ticaret hacminin büyük bir kısmı Türkiye'nin

Etiyopya'ya yönelik ihracatını kapsadığı görülmektedir. (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2025c).

Şekil 5. Türkiye-Etiyopya Ticaret Hacmi

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı (2025c). *Etiyopya Ülke Profili*. 5 Temmuz 2025 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/data/5f0da7d913b8769ff0574b33/Etiyopya%20%C3%9C%9C%9C%20Profili%202024.pdf> adresinden edinilmiştir.

4.2.4.1. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Aktörlerinin Faaliyetleri

TİKA'nın Etiyopya da öne çıkan faaliyetlerine bakıldığında Harar kentinde olan ve 1912 yılı Osmanlı döneminde faaliyete giren konsolosluk binasının ve 100 yılı aşkın geçmişe sahip kültürel mirası barındıran konsoloslüğün restorasyonunu üstlenerek Türk kültür mirasına sahip çıkmıştır. Yapılan restorasyon işlemi ile konsoloslüğün Harar şehri için bir sembol olabileceği nitelemesi de yapılmaktadır (Aktaş, 2016). Bunun yanı sıra öne çıkan faaliyetleri bağlamında mart 2025 Etiyopya'daki ihtiyaç sahiplerine gıda yardımı, mart 2025 TİKA ve Türkiye Organ Nakli Vakfı ile birlikte Etiyopyalı uzmanlara teorik ve uygulamalı eğitim, aralık 2024 kültürel ve tarihsel değerlere sahip Necaşi Köyüne gıda yardımı, kasım 2024 Addis Ababa'da' ped üretim atölyesi, Eylül 2024 Necaşi Külliyesinin restorasyonu, temmuz 2024 Türk Kızılay'ı ile birlikte afet ve hijyen eğitimi, kasım 2023 TRT iş birliği ile

Etiyopya’da genç gazetecilere yönelik eğitim, şubat 2022 Etiyopya Addis Ababa’daki sağlık kurumunun yenilenmesi gibi bir çok faaliyet gerçekleştirmiştir.(TİKA, Etiyopya-Addis Ababa..., t.y.).

Yumuşak güç bağlamında Türkiye-Etiyopya ilişkilerine bakıldığında Türkiye’nin diğer Afrika ülkelerinde olduğu gibi mevcut dış politikası doğrultusunda eğitim, medya, sağlık, altyapı gibi birçok alanda gösterdiği faaliyetler ön plana çıkmakta ve ikili ilişkilerin gelişmesinde fayda sağlamaktadır. Bu doğrultuda TİKA’nın geliştirmiş olduğu projeler, Anadolu Ajansı’nın başkentte temsilcilik açması ve TRT’nin Etiyopya devlet kanalı ile iş birlikleri yapması her iki ülkenin de kazanımları doğrultusunda sürdürülmektedir (Özkan, 2023, s. 1192).

Türk dış politikasının yeni döneminde önemli bir konuma sahip olan Afrika Boynuzu’nda bugüne kadar edindiği nüfuzu kullanarak giriştiği arabuluculuk faaliyetleri bölgede barışa ve istikrara yönelik katkılar sunmaktadır. Bu doğrultuda 1991 yılında tek taraflı olarak Somali’ye karşı bağımsızlığını ilan eden Somaliland ile Etiyopya’nın Ocak 2024’te imzaladığı mutabakat zaptı ile Somali-Etiyopya arasındaki krizin gelişmesine neden olmuştur. Bu mutabakat zaptına göre Etiyopya’nın Somaliland bölgesini tanıyacak olması Somali’nin toprak bütünlüğüne karşı bir adım olarak değerlendirilmiştir. Krizin başlangıcından yaklaşık bir yıl sonra her iki ülkenin de Türkiye’yi dost bir ülke olarak nitelemesi ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın da araya girmesi ile Somali ve Etiyopya tarafları Ankara’da bir araya gelerek sorunun barışçıl yollarla çözülmesine yönelik Ankara Bildirisi’ni imzalamıştır. Her iki ülke adına da sevindirici bir haber olan bu gelişme Türkiye’nin bölgede nüfuzuna ve yumuşak gücüne işaret etmektedir. Bununla birlikte bölgede yaşanan krizi barışçıl bir yöntemle Ankara tarafının arabuluculuk faaliyetleri ile çözülmesi uluslararası kamuoyunda da taktir ile karşılandığı görülmektedir (İncekaya, 2024). Bu bağlamda dünya basınında yer bulan haberlere göre de Türkiye’nin arabuluculuğu başta ilgili ülkeler olan Etiyopya ve Somali sonrasında ise ABD, Avrupa, Afrika ve Asya ülkelerinde de Türkiye’nin bölgede yükselen siyasi krizlerin çözümünde tarafsız bir ülke olarak konumlandırılması yorumları yapılmıştır (Güvendik, 2024). Etiyopya’nın bir kara devleti olması ve kıtada gelişmekte ve büyüyen bir ekonomiye sahip olması düşünüldüğünde denize erişimi konusunda dezavantajı durumu Etiyopya için çok önemli görünmektedir. Etiyopya’nın denize erişimi konusunda elzem olan bu krizin çözülmesi konusunda Türkiye’nin süreci çözüme kavuşturmaya yönelik girişiminin

bölgenin dinamiklerine bakıldığında önemli bir başarı olarak görülmektedir (Jones, 2024).

Türkiye'nin oluşturmuş olduğu yumuşak gücü ve bölgenin Türkiye'yi bir arabulucu veya çözüm ortağı olarak görmesi Türkiye'nin Afrika Boynuzu'nda bölgesel bir güç olmasını sağlar niteliktedir.

4.2.4.2. Yumuşak Güç Bağlamında Devlet Dışı Aktörlerin Faaliyetleri

2017 yılında Etiyopya Addis Ababa Üniversitesi ile Yunus Emre Enstitüsünün iş birliği kapsamında Türkçe eğitim verilmesi adına ilk adımlar atılmış olup 2018 yılında da Etiyopya'nın Addis Ababa, Wollo ve Mekelle üniversitelerinde Türkçe eğitim vermeye başlanmıştır (Baydemir, 2023, s.131).

2018 yılında Etiyopya'da bulunan FETO ile ilişik eğitim kurumlarının devredilmesi konusunda Türkiye ile anlaşılan Etiyopya bu doğrultuda mutabakat zaptı imzalayarak ilgili okulların TMV'ye devredilmesini sağlamıştır. Bununla birlikte Etiyopya'nın doğusunda Harar kentinde de yer alan ve 8 dönümlük bir arazinin üzerine kurulu olan anaokulu eğitiminden lise eğitimine kadar faaliyet gösteren kampüsün, 2019 yılında TMV'ye devredilerek bu okuldaki faaliyetlerin FETÖ örgütünden alınarak Türkiye Cumhuriyeti bünyesinde hizmet sağlayan TMV'ye devredilmiştir (Uza, 2020, s. 67).

15 yıldır Etiyopya ülkesinde yardım faaliyetleri sürdüren DİB ve beraberinde TDV, 2025 yılı Ramazan ayında Etiyopyalı 35 bin ihtiyaç sahibine yönelik gıda yardımı sağlamıştır. (İncekaya, 2025).

Türkiye'nin gerek kamu kurum ve kuruluşları gerek devlet dışı aktörleri ile Afrika Boynuzu'nda oluşturduğu yumuşak güç, bölge ülkeleri tarafından Türkiye'yi dost bir ülke olarak görmesine katkı sağlamaktadır. Bu yaklaşım ile özellikle bölgesel krizlerde Türkiye'nin arabuluculuk faaliyetlerinde talep edilen ülke olması Türkiye'nin bölgede nüfuzunu artırdığını işaret etmektedir. Bu bağlamda bakıldığında Türkiye yumuşak güç unsurları ile Afrika Boynuzu'nda bölgesel bir güç olmasına olanak sağlamaktadır.

SONUÇ

İnsanların bir topluluk olarak bir araya gelmesi ve beraberinde iş birliği ve birlikte örgütlenme çabaları tarihteki ilk devletlerin oluşumuna vesile olmuştur. Oluşan devletlerin birbirleriyle ilişkilerine bakıldığında hem kültürel alışveriş ve ticaret gibi olumlu ilişkilerin geliştiği gibi hem de savaş ve kaynakların paylaşımı gibi olumsuz nitelikteki çatışmalar ekseninde de gelişmiştir. Devletlerin birbiriyle olan bu çatışmaları ise temel olarak güç ekseninde şekillenmiştir. Devletleri içinde bulundukları toplumun bir çatısı olarak değerlendirdiğimizde güce yönelik olan bu arzunun toplumun refahı, huzuru, güvenliği gibi önemli istençlerin karşılanması noktasında karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda güç kavramı devletlerin merkezin olmuş ve diğer devletlere yönelik davranışlarını etkileyebilmek ve değiştirebilmek için bir araç olmuştur.

Klasik realist düşüncenin öne çıkan ismi Morgenthau, uluslararası ilişkileri bir güç mücadelesi olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda devletlerin nihai amacı güç istenci üzerine kurulduğunu ifade etmektedir. Bu yaklaşımın temel dayanağını ise Hobbes 'un insanın doğasındaki güç istenci kavramına dayandırmıştır. Ancak Morgenthau'nun güç kavramını hem bir amaç hem de bir araç olarak tanımlaması teoriye yönelik eleştirileri de beraberinde getirerek yeni yaklaşımlarla birlikte neorealist teori ortaya çıkmıştır. Teorinin öncüllerini Morton Kaplan, Kenneth Waltz gibi isimlerin oluşturduğu neorealizm, klasik düşüncede olan devletin davranış biçimlerinin insan doğası üzerine temellendirilmesi düşüncesinin aksine uluslararası ilişkilerin kendi yapısında temellendirmişlerdir. Bununla birlikte devletlerin davranışlarını insan doğasına indirgenmesi bilimsel olarak da bir kabul görmemesi üzerine yönelik eleştirileri olan neorealistler, uluslararası ilişkilerdeki güç istencini uluslararası sistemin anarşik yapısından ve güvensizlik ortamından kaynaklandığını ileri sürmektedirler.

Liberalizm ise I. Dünya Savaşının hemen sonrasında ortaya çıkan ve idealist düşünceye dayanmaktadır. Kavramın kullanılması ise çok daha eskilere dayanmakta ve Adam Smith'in uluslararası alanda serbest ticaretin karşılıklı kazançlar doğuracağına ve bu kazançların ekonomik ilişkileri geliştirip karşılıklı bağımlılık yaratarak barış ortamı sağlayacağı tezine dayanmaktadır. Bununla birlikte bireyin

özgürlüğünün ön planda olduğu ve çevre şartlarının insan doğasını etkilemesinden kaynaklı varsayımı ile çevre şartlarının değiştirilmesi ile insan doğasının da değiştirebileceğini iddia etmekteydi. Ayrıca devletlerin demokrasi ile yönetilmesi doğrultusunda her ne kadar devletler savaşmak eğilimde olsa dahi halkların bunlara engel olacağı ve uluslararası sistemde çevre şartlarının düzeltilerek ulus üstü mekanizmalarla güvenliğin sağlanabileceğini ileri sürülmekteydi. Ancak II. Dünya Savaşının ortaya çıkması ve iki savaş arası dönemde savaşı engelleyememesi ile kurama yönelik ilgi düşmüştür. Kuramın tekrardan popülerleşmesi neoliberalizm çerçevesinde kendi idealist sınırlarından kurtularak 1970 yıllarında tekrardan popülerleşmiştir. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte küreselleşme ve demokratikleşme sürecine girilmesi kuramın tekrardan ivme kazanmasına neden olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri eski Savunma Bakanı olan Joseph Nye, gücün kaynakları bağlamında askeri güce olan önemin azaldığı ve gücün farklı boyutlarının ortaya çıktığını ifade etmektedir. Gücün kaynakları arasında eğitim, teknoloji, ekonomi gibi unsurların öneminin giderek artmakta olduğu bir gerçeklikte coğrafya, nüfus gibi gücü oluşturan klasik unsurların öneminin azaldığını ileri sürmektedir. Sert güç kavramı kullanımı açısından zorlama, komut verme gibi unsurlara dayanarak baskı, zorlama ve rüşvet gibi eylemler içerisinde olurken, yumuşak güç ise kurumlar, değerler, kültür ve politikalarına dayanmaktadır. Sert gücün tehdit edici yapısı istenilen davranış ve tutumların değişmesinde başarılı olduğu bilinmektedir. Ancak bu durum her zaman geçerli olmadığı da gözükmemektedir. Devletler bazen istenilen davranış ve tutum değişikliğini sert güç kullanımı olmadan da dolaylı yollar aracılığı ile de değiştirebilmektedir. Bir ülkenin mevcut değerleri ve önemlilikleri, refah seviyesi, insani değerler gibi unsurlarının diğer devletler tarafından hayranlık uyandırıcı ve cezbedici olması dahilinde tutum ve davranışlara yönelik istenilen sonuçları yumuşak güç aracılığıyla da elde edebilmektedir. Bu bağlamda yumuşak güç kullanımı uluslararası alanda istenilen sonuca yönelik diğer devletleri ikna etmeye dayanmaktadır.

Yumuşak güç kavramının uluslararası ilişkiler literatürüne kazandıran isim olan Nye, 1990 yılında yayınladığı “Bound the Lead” adlı eserinde kavrama değinmiştir. 11 Eylül saldırısına maruz kalan ABD'nin küreselleşen dünya da

hegemonyasının tartışmaya açıldığı bir süreci de beraberinde getirmiştir. Yumuşak güç kavramı da ABD'nin Ortadoğu'daki işgal girişimlerinin çok eleştirilmesi ve uluslararası alanda yarattığı karışıklık ve imajının zedelenmesi nedeniyle küresel hegemonyasını tesis etmeye yönelik yapılan bir çalışmanın ürünü olarak karşımıza çıkmıştır. Yumuşak gücün oluşturan temel kanyaklar kültür, siyasi değerler, ekonomik büyüme, iş birlikleri ve dış politika olarak karşımıza çıkarken kullanılmasında ve uygulanmasında ise medya kuruluşları, devlet kurum ve kuruluşları, STK'lar, ulusötesi şirketler ve üniversiteler gibi birçok devlet aktörü ve devlet dışı aktör yer almaktadır.

Türkiye'nin içerisinde bulunduğu jeopolitik konum, insani değerleri, askeri kapasitesi, bölgede yaşanan krizlere yönelik kayıtsız kalmaması ve bu bağlamda oluşturulan dış politikası ile kültürü, tarihi ve Osmanlı Devleti'nin hakimiyet alanını oluşturan bölgelerdeki etkileşiminden kalan mirası Türkiye'nin yumuşak gücünü oluşturmaktadır. Özellikle 2002 yılı seçimlerinden sonra iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi, sadece batıya yönelik ve pasif bir dış politikaya sahip tek yönlü bir dış politika tutumunu değiştirerek çok çeşitli bir dış politika tutumu sergilemeye başlamıştır. Özellikle Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun katkılarıyla Türkiye'nin sahip olduğu tarihsel ve kültürel mirasa dikkat çekerek dış politikanın derinleştirilmesini savunmuştur. Dış politikanın yeni vizyonu olarak sadece komşu ülkeler değil Avrupa'dan Kafkaslara, Ortadoğu'dan Afrika ve Orta Asya'ya kadar geniş bir diplomatik ilişkiler içerisine girilmiştir. Genişleyen dış politikanın yanı sıra günümüz uluslararası ilişkilerinde sadece devletler arası ilişkileri kapsayıcılık yeterli görünmemektedir. Bunun yanı sıra eğitim, medya, sivil toplum, ticaret, iş adamları, düşünce kuruluşları, insani yardımlar gibi birçok unsuru içerisinde barındırmaktadır. Bu bağlamda Türkiye insani diplomasi faaliyetlerinde kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve birçok aktör karşılıklı iş birliği ve projeler gerçekleştirmektedir. Bu vizyon doğrultusunda başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Anadolu Ajansı, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Türk Hava Yolları, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Türk Kızılay, Yunus Emre Vakfına bağlı olarak Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar ile yumuşak gücünü geliştirmektedir.

Türkiye'nin sadece devletler arası ilişkiler ile sığ bir diplomasi içerisinde olmayarak özellikle Osmanlı Devleti'nin etkileşimde olduğu topraklardan kalan tarihsel ve kültürel mirası olan bölgelerde çok boyutlu dış politikası ve özellikle yumuşak güç araçları ile etki alanını genişleterek sonuç alma eğilimindedir.

Türklerin Afrika kıtası ile ilk temasları Mısır'da kurulan Türk devletleri ile olmuştur. Daha Sonrasında Osmanlı İmparatorluğunun Yavuz Sultan Selim ile bölgedeki Memluk Devleti'ni ortadan kaldırması ve o toprakları kendi himayesi altına almasıyla birlikte bugün Türkiye'nin tarihsel süreci içerisinde bir kimlik kazandığı nokta olmuştur. Buradan yola çıkarak Osmanlı İmparatorluğunun Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethi 16. yüzyılda olmuştur ve 20. yüzyılın ilk çeyreği, Osmanlı'nın son toprak parçasını kaybetmesine kadar varlığını sürdürmüştür. Türkiye ile Afrika kıtası arasında yüzyıllarca yıllık tarih, kültür, din, dil gibi temel insani birikimler oluşmuştur. Cumhuriyet'in kurulması ile Türkiye içine kapanmak durumunda kalmıştır ve Osmanlı tarihsel ve kültürel mirasını takip etme şansı olmamıştır. Tüm bu argümanlar Türkiye'yi bölgesel bir güç olma istenci yerine statükocu ve Batı ekseninde bir politika izlemeye itmiştir ve bölgesel faaliyetlere yönelik politikaları yeterince geliştirememiştir.

Türkiye'nin tarihsel bir rol olarak devraldığı miras 2000'li yılların başında Türkiye hükümetinin değişmesi ile yeni bir yaklaşım içerisine canlanmaya başlamıştır. Özellikle dönemin dış işleri bakanı Ahmet Davutoğlu'nun 2001 yılında yayınlanan "Stratejik Derinlik" adlı eserinde de belirttiği gibi Osmanlı tarihsel ve kültürel mirasını ifade etmek için kullandığı havza kelimesi yeni dış politikanın vizyonunu belirtmektedir. Bunun başlıca sebepleri Soğuk Savaşın sona ermesi ile çok yönlü politikalarca ilişkilerin güçlendirilmesi, yeni pazar arayışları, küresel rekabet gibi faktörler de yatmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin uzun yıllar boyunca Batı ile giriştiği ilişkiler neticesinde beklentilerinin karşılanmaması Türkiye'yi çok yönlü politikalar sergilemeye ittiğini de söylemek mümkündür. Bu açıdan yeni gelen AK Parti hükümeti tarihsel sürecin Türkiye'ye yüklediği mirası benimseyerek bölgesel bir aktör olma yolunda adımlarını atmıştır.

Özellikle ikili ilişkiler neticesinde tarihsel ve kültürel mirası ve Türkiye'nin Batı'dan farklı olarak sömürgeci bir anlayıştan uzak politikalar içerisinde kurduğu bu temaslar dış politikanın gelişmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Türkiye'ye yakın ülkelerin kalkınması aynı zamanda Türkiye'nin kalkınması paralel olacağı varsayımıyla hareket ederek Afrika kıta ülkelerinin istikrarı ve kalkınması Türkiye içinde çok önemli olduğunu söylemek, tezde sunulan argümanlar doğrultusunda yanlış olmayacaktır.

Türkiye'nin kalkınması jeopolitik açıdan Türkiye'ye yakın olan bölge ülkelerinin kalkınması ile mümkün olacağı varsayımı ile bölgenin kalkınmasının ise Türkiye'nin bölgesel bir güç konumuna erişeceği bir denklem ile olacağı düşünülmektedir. Çalışmanın sınırlıkları dahilinde Türkiye'nin Afrika Boynuzu ülkeleri ile yapmış olduğu dış politika girişimleri bu temel üzerine inşa edildiğini söylemek mümkündür. Türkiye'nin dış politikasının çok boyutlu bir yapıda şekillenmesinin arkasında yatan en önemli neden Türkiye'nin bölgesel bir güç olma iddiasıdır. Bu politika çerçevesinde tarihsel kimliğini, ekonomik iş birliği, eğitim, kültür, arabuluculuk faaliyetleri ve savunma gibi birçok alanda giriştiği faaliyetler Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlamakta ve oluşan bu yumuşak güç ile Türkiye Afrika Boynuzu bölgesinde nüfuzunu artırarak bölgesel bir güç konumuna erişebilir nitelikte potansiyel sergilemektedir.

Bölgesel güç kavramı, uluslararası ilişkiler literatüründe coğrafi olarak konumlanmış bir bölgede askeri ve ekonomik unsurlar ile bölgeyi etkileyebilen ve bölgenin ülkeleri tarafından da lider konumunda görülen bir ülke olarak nitelenmektedir. Türkiye'nin Afrika Boynuzu'nda bölgesel bir güç olma istencine yönelik bakıldığında ise özellikle ekonomik iş birlikleri ve askeri işbirlikleri gelişimi dış politika, insani diplomasi faaliyetleri Türkiye'nin yumuşak gücünü oluşturmakta ve oluşan yumuşak güç neticesinde de Türkiye'nin bölgede ki siyasi krizlere aktif rol alması ve aynı zamanda yaşanan krizlerde Türkiye'nin bölgede dost ve tarafsız bir ülke olarak görülerek yaşanan krizlerde arabulucu olmasının istenmesi Türkiye'yi Afrika Boynuzu'nda bölgesel bir güç olma potansiyeli yaratmaktadır.

Hipotez 1. "Türkiye'nin tarihsel ve kültürel bağları ile güçlenen yumuşak gücü Türkiye'nin bölgede bölgesel bir güç olmasını desteklemektedir" hipotezi dördüncü

bölümde üzerinde durulduğu üzere ve bulgular neticesinde değerlendirildiğinde Türkiye'nin bölgeyle olan etkileşimi 16. yüzyıla Osmanlı Devleti dönemine kadar dayanmakta olduğu görülmektedir. 19. yüzyıl Batılı güçlerin sömürgeleştirilmesine maruz kalması ile Osmanlı Devleti bölgedeki hakimiyetini kaybetmiştir. Sömürge öncesinde Osmanlı hakimiyeti boyunca olan ilişkilerde bölgenin sömürüden uzak bir şekilde yönetilmesi Türkiye ile olan bağların önemini de ayrıca nitelemektedir. Cumhuriyetin kurulmasından 2002 yılı AKP hükümeti dönemine kadar ilişkilerin pasif kalması bir dezavantaj olarak görülse de sonrasında ilişkiler hızla tekrar canlanmıştır. Bölgede tarihsel ve kültürel bağlarında tekrardan canlanması Türkiye'nin yumuşak gücünü katkılar sağlamıştır. Bu doğrultuda bölge halkları Türkiye'yi dost bir ülke olarak nitelemektedir. Gelişen bu süreç ile Türkiye'nin tarihsel ve kültürel değerleri ile oluşan yumuşak gücü Türkiye'nin bölgede bölgesel bir güç olmasını desteklemektedir.

Hipotez 2. "Türkiye'nin bir yumuşak güç unsuru olarak Afrika Boynuzu ülkelerine yönelik uyguladığı insani diplomasi faaliyetleri Türkiye'nin bu bölgede bölgesel bir güç olmasını desteklemektedir" hipotezi dördüncü bölümde üzerinde durulduğu üzere Türkiye, birçok devlet ve devlet dışı aktörler ile bölgede çok boyutlu insani yardım faaliyetleri gerçekleştirmiş ve gerçekleştirmeye devam etmektedir. Türkiye'nin bölgede artan stratejik konumu uyguladığı yumuşak güç unsurları ile de doğrudan ilişkili olarak, bölgedeki uluslararası rekabette de Türkiye'ye yönelik avantajlı bir konum sağlamaktadır. Bu bağlamda Türkiye, Afrika'ya açılım politikasından süreci Afrika Ortaklık Politikasına taşıyarak sadece diplomatik faaliyetlerle değil aynı zamanda TDV, AFAD, TİKA, YEE, TMV, AA, THY ve STK'lar gibi devlet ve devlet dışı birçok aktör ile bölgede çok yönlü bir politika içersin de olup insani faaliyetlerini artırarak, bölgede oluşturduğu siyasi ve iktisadi ortaklığı pekiştirme gayreti içerisinde hareket ettiği görülmektedir. Gıda, eğitim, temiz suya erişim ve sağlık gibi alanlarda birçok insani yardım faaliyetlerini eşgüdüm içerisinde doğrudan bölgeye yönelik icra eden Türkiye, bölgede yaşayan halklar arasında derin bağlar oluşturmaktadır. Oluşan bu bağlar Türkiye algısı ve Türkiye imajına katkılar sağlamak ve Türkiye'nin yumuşak gücünü desteklemektedir. Bu bağlamda bölgede Türkiye'nin bölgesel bir güç olmasını desteklemektedir.

Hipotez 3. “Türkiye'nin Afrika Boynuzu ülkeleri ile olan artan ticaret hacmi bu bölgede bölgesel bir güç olmasını sağlamaktadır” hipotezi Afrika Boynuzu ve Türkiye ilişkilerinin incelendiği dördüncü bölümde ortaya konan bulgular neticesinde artan bir ticari iş birliğine dikkat çekmektedir.

2022 yılı son itibari ile kıta ile toplam ticaret hacmi 41 milyar ABD doları seviyelerinde gerçekleştiği görülmektedir (bkz. Şekil 1). 2003 yılından 2022 yılı sonu itibari ile toplam ticaret hacminin yaklaşık 7,5 kat olarak artış sağlandığı görülmektedir.

Türkiye Somali ticaret ilişkilerine bakıldığında 2005 yılında birkaç milyon dolar seviyelerinde gerçekleştirilen toplam ticaret hacmi 2024 yılına gelindiğinde 384 milyon ABD doları seviyelerinde seyrettiği görülmektedir (bkz. Şekil 2). Toplam ticaret hacminin tamamına yakın bir seviyede Türkiye'nin Somali'ye ihracatını kapsadığı bir ticari ilişki söz konusudur.

Türkiye Eritre ticaret hacmine bakıldığında 2009 yılında 3 milyon ABD doları seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir (bkz. Şekil 3). Toplam ticaret hacmi 2019 yılında gelindiğinde neredeyse tamamına yakını Türkiye'nin Cibuti'ye ihracatı olmak üzere 14 milyon ABD doları seviyesine çıkmıştır.

Türkiye ve Cibuti ticaret hacmi 2005 yılında 7 milyon ABD doları seviyesinden 2022 yılında 551 milyon ABD doları seviyesine çıkmıştır. 2024 yılında ise 389 milyon ABD doları seviyesinde gerçekleştirmiştir (bkz. Şekil 4). Toplam ticaret hacminin tamamına yakını Türkiye'nin Cibuti'ye ihracatı olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Türkiye-Etiyopya ticaret hacmine bakıldığında ise 2005 yılında 140 milyon ABD doları, 2015 yılında 419 milyon ABD doları, 2020 yılında 272 milyon ABD doları ve 2024 yılında 240 milyon ABD doları seviyesinde inişli çıkışlı bir grafik çizdiği görülmektedir (bkz. Şekil 5). Genel olarak gelişen ticaret hacminin büyük bir kısmı Türkiye'nin Etiyopya'ya yönelik ihracatını kapsadığı görülmektedir.

Ticari ilişkiler neticesinde bölge ülkelerine yapılan yatırımların kazan kazan bir anlayış çerçevesinde yapıldığı görülmektedir. Yatırımların bölgede ekonomik katkıları ile istihdama da olan katkıları Türkiye'nin imajına destekler sunmaktadır. Gelişen bu ilişkiler neticesinde karşılıklı bağımlılıkların arttığını söylemek

mümkündür. Bu doğrultuda geleceğe yönelik ilişkilerin devamlılığının sağlam bir şekilde tesis edilmesi sağlanmaktadır. Tüm bu ticari ilişkiler bölgede Türkiye'nin yumuşak gücüne katkılar sunmakta ve Türkiye'nin bölgede bölgesel bir güç olmasına olanak sağlamaktadır.

Hipotez 4. "Türkiye'nin Afrika Boynuzu ülkeleri ile geliştirdiği askeri iş birlikleri ve arabuluculuk faaliyetleri bu bölgede Türkiye'nin bölgesel bir güç olmasını sağlamaktadır" hipotezi dördüncü bölümde üzerinde durulduğu ve ortaya konan bulgular neticesinde Türkiye'nin bölge ülkeleri ile geliştirdikleri askeri iş birlikleri ve arabuluculuk faaliyetleri Türkiye'nin yumuşak gücüne dikkat çekmektedir. Bölgede yaşanan iç çatışmalar, ulusal krizler ve buna bağlı olarak bölge ülkelerinin karşı karşıya kaldığı istikrarsızlığın çözümüne yönelik bölge ülkeleri savunma kapasitelerini arttırmak istemeleri noktasında da Türkiye, bölge ülkelerine kapsamlı askeri eğitim, insansız hava araçları ve silahlı insansız hava araçlarını tedarik ederek bölgede çok kapsamlı ve kalıcı ilişkiler de oluşturmaktadır. Savunma iş birliklerinin yanı sıra kalıcı ilişkiler sağlanmasına yönelik ön plana çıkan başka bir husus ise bölgede Somali, Eritre, Cibuti ve Etiyopya ile askeri iş birlikleri ve arabuluculuk faaliyetlerinde rol alması gibi etkenlerde kalıcı politikaların oluşmasında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmakta ve Türkiye'nin bölgede bölgesel bir güç olmasına olanak sağlamaktadır.

Sonuç olarak Türkiye'nin Afrika Boynuzu bölgesinde geliştirmiş olduğu ilişkiler genellikle yumuşak güç unsurlarına dayanmaktadır. Türkiye'nin bölgede gelişen yumuşak gücü sayesinde bölgeye yönelik nüfuzu artmaktadır. Artan nüfuzu ile Türkiye bölge ülkeleri tarafından dost bir ülke olarak konumlanmakla birlikte aynı zamanda tarafsız bir çözüm ortağı olarak da değerlendirilmektedir. Türkiye'nin bölge ülkeleri tarafından bölgesel bir güç olarak kabul edilip bölgeye yönelik siyasi krizlerde öncülük etmesi gibi talepleri Türkiye'nin Afrika Boynuzu'nda bölgesel bir güç olmasını sağlar niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Abdı, I. I., Nas, Ç. ve Taşçı, F. (2021). Somali örneğinde Türkiye kalkınma yardımı modeli. *Toplumsal Politika Dergisi*, 2(2), 62-83. 18 Nisan 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/tpd/issue/66013/1037336> adresinden edinilmiştir.
- Akçadağ, E. (2010a). Yumuşak güç Japonya'nın sert güç arayışları. *Bilge Strateji*, 2(3), 1-28. 15 Şubat 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/bs/issue/3807/51047> adresinden edinilmiştir.
- Akçay, E. (2011). *Bir dış politika enstrümanı olarak Türk dış yardımları* [Doktora Tezi]. Polis Akademisi. 10 Şubat 2025 tarihinde https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=GS6pgg-dRFzwjKO_nBaKnw&no=Hz2ET6CrVp8u1J0jgY111Q adresinden edinilmiştir.
- Akgül Durakçay, F. ve Canveren, Ö., (2017). Türkiye'nin bölgesel güç olma hedefi çerçevesinde değişen dış ticaret politikası: 2002-2012 dönemi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2017(2017). 29 Nisan 2025 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/329034489> adresinden edinilmiştir.
- Aksoy, M. (2022). Türk kamu diplomasisi ve güçlenen Türkiye algısı: 21. yüzyıl perspektifinden değerlendirme. *Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 1(2), 11-40. <https://doi:10.55205/jocsosa.12202264>
- Aktaş, A. (2024). Kırgızistan'da yayınlanan Türk dizilerinin yumuşak güç ekseninde değerlendirilmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(2), 550-559. <https://doi:10.33206/mjss.1335996>
- Alegöz, H. İ. (2013). *Uluslararası ilişkilerde insani diplomasinin rolü: Türkiye-Somali örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi. 18 Nisan 2025 tarihinde <https://hdl.handle.net/11352/172> adresinden edinilmiştir.

Alpar, T. (2021). Afrika’da yabancı güçler ve rekabetin yönetişimi. *Yeni Dünya Ekonomi ve Güvenlik Mimarisi, TASAM*, 625-640. 13 Nisan 2025 tarihinde https://tasam.org/Files/Icerik/File/yeni_dunya_ekonomi_ve_guvenlik_mimarisi_IGK2019_5-626-641_pdf_34ece3b2-49e4-4b09-8e3e-c9c4aa2dec37.pdf adresinden edinilmiştir.

Anlamassova, M. (2017). *Uluslararası ilişkilerde yumuşak gúcün kullanımı ve Rusya’nın yumuşak gúc araçları* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi. 14 Kasım 2023 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=q3-d9QtLoVA2OMExHskJpXVmjca80doRscK4I8b9QyGN48W-Tzp4ROtIDCeVKtDw> adresinden edinilmiştir.

Arı, T. (2006). *Uluslararası ilişkiler ve dış politika*. Alfa Yayınları.

Arıboğın, D.Ü. (2019). *Uluslararası ilişkiler dışıncesi*. İnkılap Kitabevi.

Armitage, R. L ve Nye, J. (2007). Smart power and the US strategy for security in a post-9/11 world. *Testimony before the Subcommittee on National Security and Foreign Affairs, House Committee on Oversight and Government Reform*, November, 7. 1 Ocak 2025 tarihinde https://www.belfercenter.org/sites/default/files/pantheon_files/files/publication/Nye_Armitage_Nov_7_2007_testimony.pdf adresinden edinilmiştir.

Armutlu, A. (2025). Konstruktivist perspektiften Türkiye Afrika ilişkilerinin dönüşümü: Tarihsel arka plan, politik ve ekonomik gelecek perspektifleri. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 10(1), 222-254. 17 Nisan 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/beuiibfaidd/issue/91001/1541691> adresinden edinilmiştir.

Asunakutlu, T. ve Safran, B. (2004). Kùltürel farklılıklardan kaynaklanan çatışmalara yönelik bir araştırma (Marmaris turizm sektörü örneği). *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 26-49). 12 Ekim 2023 tarihinde https://www.academia.edu/38754962/K%C3%BClt%C3%BCrel_Farkl%C4%B1l%C4%B1klardan_Kaynaklanan_%C3%87at%C4%B1%C5%9Fmalar

a Y%C3%B6nelik Bir Ara%C5%9Ft%C4%B1rma Marmaris Turizm Se
kt%C3%B6r%C3%BC_%C3%96rne%C4%9Fi adresinden edinilmiştir.

Atakul, D. (2024). Somali'nin Türkiye için jeostratejik önemi. *Sakarya İktisat Dergisi*, 13(3), 324-348. 9 Nisan 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/sid/issue/87395/1514315> adresinden edinilmiştir.

Ateş, D. (2014). *Uluslararası politika*. Dora.

Aydemir, E. (2016). *Dış politikada yumuşak güç ve medya*. Kalkedon Yayıncılık.

Aydın, M. (2004). Uluslararası ilişkilerin “gerçekçi” teorisi: Kökeni, kapsamı, kritiği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(1), 33-60. 26 Ekim 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/uidergisi/issue/39238/462090> adresinden edinilmiştir.

Aytun H. ve Ullah, R. (2023). Türk insanîyetçilik politikasında Somali örneği. *Pearson Journal*, 8(26), 862-880. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10413128>

Bal, H. (2011). İktisadi gelişme ve doğal kaynaklar: Geçiş ekonomileri çerçevesinde bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 87-104. 5 Ekim 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/cusosbil/issue/4386/60251> adresinden edinilmiştir.

Balcı, A. (2014) Realizm. Ş. Kardaş ve A. Balcı (Ed.) *Uluslararası ilişkilere giriş içinde* (s. 119-146). Küre Yayınları.

Balcı, O. (2024). Afrika açılımı bağlamında Türkiye'nin Somali'ye yönelik dış politikası ve sivil toplum kuruluşları: 2011 kıtlık vakası. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 1-15. <https://doi.org/10.25272/icps.1459023>

Battır, O., ve Ateş, D. (2013). Türkiye bölgesel hegemonya arayışında mı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 31-44. <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61807/924656>

- Baydemir, M. (2022). Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'ya yönelik inanç diplomasisi. *İctimaiyat*, 6(1), 344-364.
<https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1057495>
- Baydemir, M. (2023). *Türkiye'nin Sahra Altı Afrika kamu diplomasisi (2002-2018)* [Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi. 22 Nisan 2025 tarihinde https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=a0OMTmEd_3mfOBxT8SiBTPoFEMGBN7NMF9JliVG6n9bm4lwGb0kY_h0WFva-zk5Z adresinden edinilmiştir.
- Bayram, Y. (2019). Türk dış politikasında balkanların önemi ve STK'ların balkan politikalarındaki rolü: TİKA ve YTB örnekleri. *Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal)*, 5(39), 3732-3740. <https://doi:10.26449/sssji.1607>
- Beck, M. (2006). The concept of regional power: The Middle East as a deviant case. *German Institute of Global and Area Studies*. 2 Ekim 2023 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/265980227_The_Concept_of_Regional_Power_The_Middle_East_as_a_Deviant_Case adresinden edinilmiştir.
- Beyaz, F. (2023). Çin dış politikasında yumuşak güç dinamiğinin kullanımı: Çin Etiyopya ilişkileri örneği. *Sakarya İktisat Dergisi*, 12(4), 499-518. 12 Nisan 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/sid/issue/82425/1381941> adresinden edinilmiştir.
- Bilener, T. (2019). Dış politika analizinde yumuşak güç-keskin güç karşılaştırması: Çin örneği. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 50, 241-257. 1 Ekim 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/tyir/issue/60713/897955> adresinden edinilmiştir.
- Bingöl, O. (2013). Somali'de barış ve kalkınma sürecinde Türkiye'nin rolü. *Gazi Akademik Bakış*, 7(13), 81-106. 19 Mart 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gav/issue/6515/86372> adresinden edinilmiştir.
- Bozdağlıoğlu, Y. ve Çınar, Ö. (2004). Liberalizmden neoliberalizme güç olgusu ve sistemik bağımlılık. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(4), 59-79. 11 Kasım 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/uidergisi/issue/39246/462181> adresinden edinilmiştir.

- Boztaş, A. (2019). Uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin yumuşak güç unsurları. 4. *InTraders Uluslararası Ticaret Kongresi Kongre Kitabı*, 30. 12 Şubat 2025 tarihinde <http://www.intraders.org/october/wp-content/uploads/2020/01/The-4th-InTraders-International-Conference-On-International-Trade-Proceeding-Book.pdf#page=31> adresinden edinilmiştir.
- Boztaş, A. (2020). Uluslararası güç konseptinin dönüşümü: Askerî güç= siber akıllı güç, new world architecture of economy and security. *TASAM Yayınları*. 663-671. 1 Ocak 2025 tarihinde https://tasam.org/Files/Icerik/File/yeni_dunya_ekonomi_ve_guvenlik_mimaris_i_gk2019_5-664-672_pdf_8624cc03-d8af-4a2b-adaa-81693303013e.pdf adresinden edinilmiştir.
- Ceylan, A. (2023). Demokrat parti döneminde Türkiye–Kuzey Afrika ülkeleri arasındaki ilişkiler (1950-1960). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 23(47), 859-901. 17 Nisan 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/ctad/issue/82075/1335955> adresinden edinilmiştir.
- Cülük, A. (2024). Çatışma sonrası başarısız ve kırılğan devletlerde tepeden aşağı devlet inşası: Irak ve Somali örneği. *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 315-343. <https://doi.org/10.71138/turkav.1576684>
- Çamır, M. (2009). *Yumuşak güç kavramı ve Türk dış politikasında yumuşak güç* [Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü. 21 Şubat 2025 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=U972cIjPsNcngcRU7oZfwA&no=YmVoqNiDoCILNSccHII4HA> adresinden edinilmiştir.
- Çapık, E. ve Dulupçu, M.A. (2023). Türkiye'nin tanıtımında Türk dizilerinin bölgesel başarısı. *Geographies, Planning & Tourism*, 3(2), 158-175. <https://doi.org/10.5505/gpts.2023.46855>
- Çavuş, T. (2012). Dış politikada yumuşak güç kavramı ve Türkiye'nin yumuşak güç kullanımı. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari*

- Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 23-37. 5 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ksuiibf/issue/10265/125899> adresinden edinilmiştir.
- Çelik, M. ve Akgün, B. (2023). Etkili bir yumuşak güç unsuru olarak uluslararası eğitimin Türk dış politikasındaki yeri. *Liberal Düşünce Dergisi*, (111), 121-150. <https://doi.org/10.36484/liberal.1335556>
- Çelik, S. (2020). Günümüzde Türkiye'nin jeopolitik konumu. *Journal of International Social Research*, 13(74), 201-210. 12 Şubat 2025 tarihinde <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/turkeys-geopolitical-position-today.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Çetin, H. (2001). Liberalizmin temel ilkeleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 219-237. 23 Kasım 2025 tarihinde <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/cagatay.cengiz/116515/Hafta%201%20LiberalizminTemellikleri%20.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Çınar, A. (2019). *Bir yumuşak güç örneği olarak Türkiye Somali ilişkileri* [Yüksek Lisans Tezi]. Ufuk Üniversitesi. 21 Kasım 2024 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=T1mWGp9MngY YkCSgiJvtVhm86SYxZssrnO1B6TTWkLHDE0XHbK7cEfc1ZHEzuvn7> adresinden edinilmiştir.
- Çınar, H. Y. (2023). Afrika kısa siyasi tarihi. H. Çomak, B. Ş. Şeker ve M. Şahin (Ed). *Afrika jeopolitiği içinde* (s. 3-22) Nobel.
- Çuvalcı Köroğlu, S. ve Kalkan, E. (2024). Türk dış politikasında Afrika açılımı: Doğu Afrika'da TİKA'nın faaliyetlerini anlamak. *İmgelem*, (14), 33-72. <https://doi.org/10.53791/imgelem.1469358>
- Daban, C. ve Aktaş, H. (2024). Savunma iş birliği kapsamında Türkiye-Somali ilişkileri: TÜRK SOM askeri eğitim merkezi örneği. *İmgelem* (14), 73-100. <https://doi.org/10.53791/imgelem.1435425>
- Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları.

- Davutoğlu, A. (2008). Turkey's foreign policy vision: An assessment of 2007. *Insight Turkey*, 10(1), 77-96. 12 Şubat 2025 tarihinde <https://www.jstor.org/stable/26328783> adresinden edinilmiştir.
- Demirkaya, Y. ve Çelik, F. (2021). Kamu destekli sivil örgütlenme gücü: Yunus Emre Enstitüsü (YEE). *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(Özel Sayı), 137-156. <https://doi.org/10.33206/mjss.998112>
- Demirtaş T. (2015). *Türkiye'nin Afrika politikasında yumuşak güç unsurunun rolü* [Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi. 10 Şubat 2025 tarihinde https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=Br_XTptK8CZ70f0JGX9xEtS-uYnA_oV_fpm1yl4xyNUTsYRCT8r-tblgcGIURUlu adresinden edinilmiştir.
- Demirtaş, B. (2014) İnşacılık. Ş. Kardaş ve A. Balcı (Ed.) *Uluslararası ilişkilere giriş içinde* (s. 167-185). Küre Yayınları.
- Demirtaş, T. (2022). *Devletin yeniden yapılandırılmasında riskler ve fırsatlar: Afrika Boynuzu örneği* [Doktora Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi. 20 Mart 2025 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=nLNfCsWgUluh5T2iyudShqmUZ-RSKB9juIy8ac4Ayz9Ke1tJMuHZmkWzkEPIBuq4> adresinden edinilmiştir.
- Demirtepe, M. ve Özertem, H. S. (2013). Yükselen tehdit algısı karşısında Çin'in yumuşak güç siyaseti: Politikalar ve sınırlılıkları (China's soft power strategy vis-a-vis increasing threat perceptions: Policies and limitations). *Bilgi Dergisi*, (65), 95-118. 11 Şubat 2025 tarihinde https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2260799 adresinden edinilmiştir.
- Dinçer, M. (2019). *Türkiye-Afrika ilişkileri ve Afrika açılımı* [Yüksek Lisans Tezi]. Ufuk Üniversitesi. 16 Nisan 2025 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=FgmKGchPKo23qQqBeqzVZiQK0bNrL2fJCY8Q5WbhfZfkHF4XMPnMdTeVP3HleTYZ> adresinden edinilmiştir.

- Dinçer, M. (2022). Türkiye'nin Kosova'daki yumuşak gücü. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 326-362. <https://doi.org/10.18074/ckuiibfd.1089652>
- Djamanca, A. ve Çağlar, A. (2023). Kamu diplomasisi perspektifinden Türkiye–Sahra-Altı Afrika ilişkileri. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 513-530. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.1221836>
- Doğan, H. (2014). Türk Silahlı Kuvvetlerinin kamu diplomasisi faaliyetleri. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 3(2), 67-90. <https://doi.org/10.28956/gbd.283039>
- Doğan, M. ve Doğan, Ö. S. (2022). Türkiye'nin jeopolitiği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(2), 320-339. <https://doi.org/10.33712/mana.1159064>
- Doğan, S. ve Kavak, Ş. (2014). *Uluslararası ilişkilerde güç kavramı. Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, Hükümdar Yayınları.
- Doğan, T. ve Sarı, V.İ. (2013). Afrika'nın coğrafi özelliklerinin ekonomik kalkınmasına etkileri. *Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11152832>
- Doster, B. (2012). Türk dış politikası ve bölgesel güç olma çabaları. *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz*, 4(42). https://www.academia.edu/44864719/T%C3%BCrk_D%C4%B1%C5%9F_Politikas%C4%B1_ve_B%C3%B6lgesel_G%C3%BC%C3%A7_Olma_%C3%87abalar%C4%B1
- Dumankaya, E. M. (2019). Uluslararası ilişkiler ve “güç” kavramı. *Thinktech STM Teknolojik Düşünce Merkezi.*, 1-10. 10 Ekim 2023 tarihinde https://www.academia.edu/84534634/Uluslararası%C4%B1_%C4%B0li%C5%9Fkiler_ve_G%C3%BC%C3%A7_Kavram%C4%B1 adresinden edinilmiştir.
- Erdağ, R. (2013). Türkiye'nin stratejik kültürü ve dış politikada yansıması. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 51-76. 13 Şubat 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikincelemeler/issue/1545/18971> adresinden edinilmiştir.

- Erdal, S. ve Bayrak, G. F. (2024). Uluslararası hukuk perspektifinden tanınmayan devletlerin durumuna bakış: Somaliland Cumhuriyeti örneği. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 32(4), 2431-2460. <https://doi.org/10.15337/suhfd.1557817>
- Erdem, T. ve Öрки, A. (2019). Uluslararası ilişkilerde klasik askeri güç anlayışının evrimi: Dış uzay sahası. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 12-28. 2 Ekim 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ikacuiibfd/issue/44843/519925> adresinden edinilmiştir.
- Eren, S. (2022). Kamu diplomasisi bağlamında Türkiye'nin Afrika açılım politikası. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 10(1), 128-152. <https://doi.org/10.14782/marmarasbd.1035048>
- Ergün, K. K. ve Yurtoğlu, D. (2024). Türkiye perspektifinden Afrika kıtasında ve Doğu Akdeniz bölgesinde güvenlik politikaları. *AFRA: Afrika Araştırmaları Dergisi*, 1.1-27. 1 Mart 2025 tarihinde <https://journals.bilimalani.org/index.php/afra/article/view/17> adresinden edinilmiştir.
- Ertem, H. S. (2012). Kimlik ve güvenlik ilişkisine konstrüktivist bir yaklaşım: “Kimliğin güvenliği” ve “güvenliğin kimliği”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 8(16), 177-236. 9 Aralık 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrti/issue/7527/99168> adresinden edinilmiştir.
- Fırat, M. (2007). Türkiye-Afrika ilişkilerinin tarihsel arka planı ve Afrika açılımında sivil toplum kuruluşlarının rolü. *Uluslararası Türk-Afrika Kongresi*, 1(5). 16 Nisan 2025 tarihinde https://tasam.org/Files/Icerik/File/_13b80a8a-623f-4c1d-b7bd-6e83fddde142.pdf adresinden edinilmiştir.
- Gilbert, E. ve Reynolds, J. T. (2010). *Dünya tarihinde Afrika tarih öncesinden günümüze*. (Çev. M. Demirkaya). Küre Yayınları.

- Goudja, O. Y. (2021). Afrika'nın değişen jeopolitiğinde Türkiye'nin rolü. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 3(2), 115-123.
<https://doi.org/10.54132/akaf.1019345>
- Göksu, O. (2023). 21. Yüzyılda Türkiye'nin kamu diplomasisi ve yumuşak gücü: Yapısı, araçları ve mesajları. *Erciyes İletişim Dergisi*, 10(2), 845-870.
<https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.1273435>
- Güder, S., emrek, M., ve Mercan, M. H. (2020). Geleceğin Türkiye'sinde dış politika: Eğilimler, sorunlar ve çözüm nerileri. *İlim Kültür Eğitim Vakfı*, 23(5), 1-202. 14 şubat 2025 tarihinde
https://www.researchgate.net/publication/342151677_Gelecegin_Turkiyesinde_Dis_Politika adresinden edinilmiştir.
- Gündoğdu, S. (2022). Dış politikada stratejik gücü unsuru olarak nadir toprak elementleri. *Rahva Teknik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 103-115. 7 Ekim 2023 tarihinde
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/rahva/issue/70866/1118839> adresinden edinilmiştir.
- Gr, E. (2024). Afrika'nın giydirilmiş siyasal kimliğinin dönüşümü: Afrika Birliği. *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 49-65. 1 Mart 2025 tarihinde
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/unikatoplumvebilim/issue/85280/1456688> adresinden edinilmiştir.
- Gürbüz, M. (2023). Afrika lkelerinin sosyo-ekonomik benzerlik analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 1086-1102. 27 şubat 2025 tarihinde
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumus/issue/80335/1326661> adresinden edinilmiştir.
- Güven, O. (2020). *Dış politikada yumuşak gücü ve kamu diplomasisi: Türkiye rneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi. 12 Ekim 2023 tarihinde <http://hdl.handle.net/20.500.11787/806> adresinden edinilmiştir.

- Hacıbektaşoğlu, A. ve Kodaman, T. (2022). Uluslararası ilişkilerde güç olgusu: Sert ve yumuşak güç. *Hakkâri Review*, 6(2), 95-122. <https://doi.org/10.31457/hr.1209682>
- Hacıoğlu, R. C. (2017). *Türk dış politikasında yumuşak gücün rolü: Orta Asya örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Kocaeli Üniversitesi. 12 Şubat 2025 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=vbVkJXChYWNElr1MuLZpJiu-MXH8sS44dk-3pO7SJMmVMzliQqF-LOYyA1hG9w> adresinden edinilmiştir.
- Hadden, R. L. (2007). *The geology of Somalia: A selected bibliography of Somalian geology*. Geography and Earth Science. 20 Mart 2025 tarihinde https://arcadia.sba.uniroma3.it/bitstream/2307/3227/1/The%20Geology%20of%20Somalia_A%20Selected%20Bibliography%20of%20Somalian%20Geology%20Geography%20and%20Earth%20Science.pdf adresinden edinilmiştir.
- Haijie, Y. (2024). Türkiye'nin Afrika için çok boyutlu stratejisi: Özellikler, temel saikler ve gelecek beklentileri. *BRİQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 5(4), 456-475. 16 Nisan 2025 tarihinde https://www.academia.edu/123504671/T%C3%BCrkiye_nin_Afrika_i%C3%A7in_%C3%87ok_Boyutlu_Stratejisi_%C3%96zellikler_Temel_Saikler_ve_Gelecek_Beklentileri adresinden edinilmiştir.
- Heywood, A. (2016). *Küresel siyaset*. (Çev. N. Uslu ve H. Özdemir). Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2020). *Siyasetin ve uluslararası ilişkilerin temel kavramları*. (Çev. F. Bakırcı). Felix Kitap.
- İşık, M. C. (2019). 2003-2011 yılları arasında Türkiye'nin Ortadoğu'da yumuşak güç uygulaması ve sonuçları. *Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 71-104. 1 Ekim 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gauniibf/issue/50249/626259> adresinden edinilmiştir.
- İşbilir, A. C. (2021). Afrika'da faaliyet gösteren Türk STK'ların barış inşa edici kapasitesi. *Africana*, 1(1), 5-25. 17 Nisan 2025 tarihinde

- <https://dergipark.org.tr/en/pub/africana/issue/65507/1013787> adresinden edinilmiştir.
- İşcan, İ. H. (2004). Uluslararası ilişkilerde klasik jeopolitik teoriler ve çağdaş yansımaları. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(2), 47-79. 7 Ekim 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39239/462101> adresinden edinilmiştir.
- Kadercan, B. (2014). Güç. Ş. Kardaş ve A. Balcı (Ed.) *Uluslararası ilişkilere giriş içinde* (s. 324-335). Küre Yayınları.
- Kalathil, S. (2011). China's soft power in the information age: Think again. *Institute For the Study of Diplomacy, ISD Working Papers in New Diplomacy*. 11 Şubat 2025 tarihinde https://ciaotest.cc.columbia.edu/wps/isd/0024954/f_0024954_20385.pdf adresinden edinilmiştir.
- Kalın, İ. (2010). Türk dış politikası ve kamu diplomasisi. A. R. Usul (Ed), *Türk dış politikası ve kamu diplomasisi, yükselen değer Türkiye içinde* (s. 49-65). MÜSİAD Yayınları. 11 Şubat 2025 tarihinde <https://www.musiad.org.tr/icerik/yayin-40/pr-237> adresinden edinilmiştir.
- Kara, M. E. (2021). *Devlet inşasında güç kullanımı sorunu: Akıllı güç ve Kosova örneği* [Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi. 26 Aralık 2024 tarihinde <https://acikerisim.selcuk.edu.tr/server/api/core/bitstreams/319ed467-d034-47ca-a6cd-7bb362e75143/content> adresinden edinilmiştir.
- Karaağaçlı, A. (2019). Afrika'da tarihin yazılış aşamaları. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6(4), 2425-2437. 1 Mart 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd/issue/51056/672947> adresinden edinilmiştir.
- Karabulut, B. (2017). Uluslararası ilişkilerde yumuşak güç olgusu: Kamu diplomasisi örneği. *TURAN-SAM*, 9(35), 333-340. 29 Eylül 2023 tarihinde <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=568130> adresinden edinilmiştir.

- Karahan, M. ve Abbas, Z. (2022). Türk dış politikasında yumuşak güç kullanımı: Sahra Altı Afrika ülkelerinde Maarif Vakfı faaliyetleri. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 5(1), 1-25. <https://doi.org/10.33723/rs.1004896>
- Kaya, S. (2008). Uluslararası ilişkilerde konstrüktivist yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(03), 83-111. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002074
- Keohane, R. O. ve Nye, J. (2015). Güç ve karşılıklı bağımlılığı yeniden ele almak. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(46), 79-104. <https://doi.org/10.33458/uidergisi.463029>
- Keyik, M. ve Erol, M. S. (2019). Realizme göre güç ve güç dengesi kavramları. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 12-49. 8 Ekim 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uksad/issue/45433/569926> adresinden edinilmiştir.
- Keykavosiiranagh, S. (2015). *Yumuşak güç enstrümanı olarak kültürel hegemonya* [Yüksek Lisan Tezi]. İstanbul Üniversitesi. 19 Kasım 2023 tarihinde <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/53790.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Kılıçoğlu, G ve Yılmaz, A. N. (2019) *İpeğe sarılmış çelik: Türkiye'nin yumuşak gücü ve kamu diplomasisi*. Berikan Yayınevi.
- Konukcu, Y. (2018). Devletlerin küresel ve bölgesel güç olma stratejileri. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1(3), 203-214. 29 Nisan 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijephss/issue/39673/459528> adresinden edinilmiştir.
- Kömür, G. (2020). Yumuşak güç unsuru olarak kamu diplomasisi. *International Journal of Politics and Security*, 2(3), 89-115. 23 Eylül 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijps/issue/54229/715785> adresinden edinilmiştir.
- Mahamat, S. A. (2023). Afrika'nın Türk dış politikasındaki yeri ve önemi. *Sosyal Bilimlerde Güncel Gelişmeler*, 106-124. 27 Şubat 2025 tarihinde

<https://isersc.org/img/1685183446sosyal-bilimlerde-guncel-gelismeler-ekonomi-ve-politika.pdf#page=111> adresinden edinilmiştir.

- Mengüaslan, H. (2024). İnsaniyetçi mi pragmatik mi? Türkiye'nin insani diplomasi "modelini" yeniden değerlendirmek. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 20(4), 1324-1357. <https://doi.org/10.17130/ijmeh.1498515>
- Morgenthau, H. J. (1970). *Uluslararası politika*. (Çev. B. Oran ve Ü. Oskay). Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- Nassir, İ. (2018). Etiyopya ve Eritre arasındaki sınır krizi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 121-144. <https://doi.org/10.33399/biibfad.485918>
- Nye, J. S. (2003). *Amerikan gücünün paradoksu*. (Çev. G. Koca). Literatür Yayınları.
- Nye, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 94-109. <https://doi.org/10.1177/0002716207311699>
- Nye, J. S. (2023). *Yumuşak güç: Dünya siyasetinde başarının araçları*. (Çev. R. İnan-Aydın). Serbest Akademi.
- Oğultürk, M. C. ve Yılmaz, F. (2019). Katar'ın Afrika boynuzu politikasının arabuluculuk kapsamında analizi / Analysis of Qatar's Horn of Africa policy in the context of mediation. *Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi*, 3(1), 95-108. <https://doi.org/10.29216/ueip.538061>
- Oğurlu, E. (2017). Türk dış politikası'nda Afrika açılımı. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(5), 47-62. <https://doi.org/10.33206/mjss.1051283>
- Oğuzlu, T. (2014) Liberalizm. Ş. Kardaş ve A. Balcı (Ed.) *Uluslararası ilişkilere giriş içinde* (s. 147-166). Küre Yayınları.
- Oumar, A. M. (2020). 21. yüzyılda Afrika boynuzunun uluslararası politikada önemi. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 2(2), 58-69. 27 Şubat 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/akaf/issue/58349/833620> adresinden edinilmiştir.

- Oumar, A. M. (2023a). Afrika boynuzu ülkelerinin siyasal yapısına giriş. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13(1), 192-204. 8 Nisan 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/johut/issue/76691/1279100> adresinden edinilmiştir
- Oumar, A. M. (2023b). Afrika Boynuzu'ndaki uluslararası rekabet unsurları. *Disiplinlerarası Afrika Çalışmaları*, 1(1), 1-20. 17 Nisan 2025 tarihinde <https://afrikacalismalari.com/index.php/pub/article/view/4> adresinden edinilmiştir.
- Özdemir, H. (2008). Uluslararası ilişkilerde güç: Çok boyutlu bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(03), 113-144. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002075
- Özel, C. (2018). Yumuşak güce bütünsel bakış. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-27. <https://doi.org/10.28956/gbd.422722>
- Özkan, A. (2023). Osmanlıdan günümüze Türkiye-Habeşistan ilişkilerinin tarihi, siyasi, diplomatik ve askerî yönü. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 1182-1199. 22 Nisan 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/80484/1371536> adresinden edinilmiştir.
- Özkan, M. ve Akgün, B. (2010). Turkey's opening to Africa. *The Journal of Modern African Studies*, 48(4), 525-546. <https://doi.org/10.1017/S0022278X10000595>
- Özkan, S. H. (2011). XVIII. yüzyılın başlarında Kuzey Afrika. *Avrasya Etüdleri*, 40(2), 287-300. 1 Mart 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/avrasya/issue/35338/392305> adresinden edinilmiştir.
- Pallaver, M. (2011). *Power and Its Forms: Hard, soft, smart* [Doktora Tezi]. London School of Economics and Political Science. 29 Aralık 2024 tarihinde http://etheses.lse.ac.uk/220/1/Pallaver_Power_and_Its_Forms.pdf adresinden edinilmiştir.

- Sancak, K. (2015). *Dış politikada bir etki aracı olarak yumuşak güç: Türkiye'nin yumuşak gücünün analizi ve Azerbaycan üzerindeki yumuşak güç kapasitesinin değerlendirilmesi* [Doktora Tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi. 8 Ekim 2023 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=WBc656i315e2eV6-EZV1ov-N-FSnBPNWP40koUDC6EYuC28217eefBbJBIFomWT> adresinden edinilmiştir.
- Sancak, K. (2016). Yumuşak güç kaynağı olarak kültür ve Türkiye'nin yumuşak gücünde kültür faktörü. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 16-26. 12 Şubat 2025 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/312054305_Yumusak_Guc_Kaynagi_Olarak_Kultur_ve_Turkiye'nin_Yumusak_Gucunde_Kultur_Faktoru adresinden edinilmiştir.
- Sancak, K. (2022). *Uluslararası ilişkilerde güç kavramı ve yumuşak güç*. Nobel.
- Sander, O. (2016). *Siyasi tarih ilk çağlardan 1918'e*. İmge Kitabevi.
- Sarı, G ve Demir. K. C. (2018). *Teoriden uygulamaya "güvenlik" üzerine*. Gazi Kitabevi.
- Serdar, İ. (2015). Neorealizm, neoliberalizm, konstruktivizm ve İngiliz okulu modellerinde uluslararası sistemsel değişikliklere bakış. *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies*, 1(1), 14-38. 26 Kasım 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/jemsos/issue/18644/196765> adresinden edinilmiştir.
- Sönmezoğlu, F. (2016). *Son on yıllarda Türk dış politikası (1991-2015)*. Der Kitabevi.
- Sönmezoğlu, F. (2019). *Uluslararası politika ve dış politika analizi*. Der Kitabevi.
- Sümer, G. (2020). Yumuşak güç yanılgısı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 1143-1160. <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.663240>
- Şahin, G. (2020). Bölgesel güvenlik kompleksi teorisi kapsamında Somali ve Afrika Boynuzu'nun güvenliği; Aktörler, tehditler ve riskler. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16(36), 873-914. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrtrj.847722>

- Şahin, H. ve Karaköy, F. (2018). Doğu Afrika'nın Dünya'ya açılan penceresi: Cibuti. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 61-78. <https://doi.org/10.33399/biibfad.485918>
- Şahin, M. (2022). "Türkiye'nin Somali politikasının incelenmesi." *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 9(1). 109-147. <https://doi.org/10.26513/tocd.863114>
- Şahin, Y. (2020). Uluslararası ilişkilerde güce farklı yaklaşımlar ve Türkiye'nin gücü. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, 3(2), 1-22. 29 Nisan 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uid/issue/58739/688218> adresinden edinilmiştir.
- Şener, B. (2011). *Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği*. [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi. 8 Ekim 2023 tarihinde <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/48404.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Şengül B. (2015) *21. yüzyılda Afrika ve Türkiye Afrika ilişkileri (2005-2015)* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi. 28 Şubat 2025 tarihinde <https://acikerisim.ticaret.edu.tr/server/api/core/bitstreams/e9c2b877-d49c-46ab-ade1-c7eeb8ecf5e0/content> adresinden edinilmiştir.
- Şöhret, M. (2011). Soğuk Savaş sonrası Avrasya'nın değişen jeopolitiği ve Türkiye için önemi. H. Çomak (Ed.). *Dünya Jeopolitiğinde Türkiye içinde* (s. 85-157). Hiperlink.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y) *Türkiye - Etiyopya siyasi ilişkileri*. 21 Nisan 2025 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-etiyopya-siyasi-iliskileri.tr.mfa> adresinden edinilmiştir.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (t.y). *Hakkımızda*. 16 Şubat 2025 tarihinde <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/kurum-hakkinda> adresinden edinilmiştir.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y) *Türkiye - Eritre siyasi ilişkileri*. 16 Nisan 2025 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-eritre-siyasi-iliskileri.tr.mfa> adresinden edinilmiştir.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y). *Türkiye Cumhuriyeti dışişleri bakanlığı tarihçesi*. 14 Şubat 2025 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-disisleri-bakanligi-tarihcesi.tr.mfa> adresinden edinilmiştir.

T.C. Dışışleri Bakanlığı (t.y). *Türkiye-Afrika ilişkileri*. 15 Nisan 2025 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> adresinden edinilmiştir.

T.C. Dışışleri Bakanlığı (t.y). *Türkiye-Cibuti siyasi ilişkileri*. 20 Nisan 2025 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cibuti-siyasi-iliskileri.tr.mfa> adresinden edinilmiştir.

T.C. İletişim Başkanlığı (t.y.). *Türkiye kamu diplomasisi strateji belgesi 2024-2029*. 13 Şubat 2025 tarihinde <https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/tukiye-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-2024-2029.pdf> adresinden edinilmiştir.

T.C. Millî Savunma Bakanlığı (2024, 19 Şubat). *Millî savunma bakanı Yaşar Güler, Cibuti savunma bakanı Hassan Omar Mohamed Bourhan ile bir araya geldi*. 20 Nisan 2025 tarihinde <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/3bc406f4ab7d48428926a48ba94900a4> adresinden edinilmiştir.

T.C. Millî Savunma Bakanlığı Kara Kuvvetleri Komutanlığı (t.y). *Barıştı destekleme harekâtı*. 16 Şubat 20025 tarihinde <https://www.kkk.tsk.tr/kkksablonmaster/header/kurumsal/bdh.aspx> adresinden alınmıştır.

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Hayvancılık Genel Müdürlüğü (2024, 5 Kasım). *Eritre’de arı yetiştiriciliği eğitimi gerçekleştirildi*. 20 Nisan 2025 tarihinde <https://www.tarimorman.gov.tr/HAYGEM/Haber/316/Eritrede-Ari-Yetistiriciligi-Egitimi-Gercekleştirildi> adresinden edinilmiştir.

T.C. Ticaret Bakanlığı (2023, 20 Ekim). *Afrika ülkeleri ile ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi stratejisi ile ticaret hacmimiz son 20 yılda yüzde 800 arttı*. 3 Temmuz 2025 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/haberler/afrika-ulkeleri-ile-ticari-ve-ekonomik-iliskilerin-gelistirilmesi-stratejisi-ile-ticaret-hacmimiz-son-20-yilda-yuzde-800-artti> adresinden edinilmiştir.

- T.C. Ticaret Bakanlığı (2025a). *Cibuti lke profili*, 12 Nisan 2025 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/data/5b885d7aaf23be7c5c10c652/C%c4%b0BUT%c4%b0%20%c3%bclke%20profili%202025.pdf> adresinden edinilmiştir.
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2025b). *Somali lke profili*. 5 Temmuz 2025 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/data/6094ebfd13b876f8e0c84f5c/Somali%20%C3%9Clke%20Profili%202024.pdf> adresinden edinilmiştir.
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2025c). *Etiyopya lke profili*. 5 Temmuz 2025 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/data/5f0da7d913b8769ff0574b33/Etiyopya%20%C3%9Clke%20Profili%202024.pdf> adresinden edinilmiştir.
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (2024, 5 şubat). *Türkiye-Cibuti ilişkilerinde önemli adım; 15 alanda mutabakat imzalandı*. 20 Nisan 2025 tarihinde <https://www.uab.gov.tr/haberler/turkiye-cibuti-iliskilerinde-onemli-adim-15-alanda-mutabakat-imzalandi> adresinden edinilmiştir.
- Tarlanoğlu, O. (2024). Türkiye'nin Afrika politikasının kamu diplomasisi ve sivil toplum kuruluşları çerçevesinde incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (79), 1-23. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1300317>
- Tezkan, Y. (2005). *Jeopolitikten milli güvenliğe*. lke Kitapları.
- Tokatlı, S. G. (2022). Klasik realizm ve neorealizm kuramının incelenmesi: Devlet kavramına yönelik analiz. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(21), 122-141. 14 Kasım 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2370872> adresinden edinilmiştir.
- Turan, Y. ve Karafil, A. (2017). Türk dış politikasında yumuşak güç unsuru ve T.C. Başbakanlık kamu diplomasisi koordinatörlüğü rneği. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 17-32. 2 şubat 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/icps/issue/41258/498402> adresinden edinilmiştir.
- Türk Dil Kurumu (t.y). *Güncel Türkçe sözlük*. 26 Eylül 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden edinilmiştir.

- Tüysüzoğlu, G. (2018). Küçük ülke, büyük hesaplar: Cibuti'nin küresel güç mücadelesindeki rolü. *Akademik Ortadoğu*, 13(1), 2018, ss.127-152. 13 Nisan 2025 tarihinde http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu25makale/gokturk_tuysu_zoglu.pdf adresinden edinilmiştir.
- Uluer, A. G. (2022) *Zayıf devletin güvenliği: modern Etiyopya örneği*. [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi. 15 Nisan 2025 tarihinde <https://avesis.ankara.edu.tr/yonetilen-tez/78bf5c8b-eeefb-4787-aff0-f6acf69591a4/zayif-devletin-guvenligi-modern-etiyopya-ornegi> adresinden edinilmiştir.
- Uza, K. (2020). *Türk dış politikasında Türkiye Maarif Vakfı ve Doğu Afrika'daki faaliyetleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi. 17 Nisan 2025 tarihinde <http://hdl.handle.net/20.500.11787/789> adresinden edinilmiştir.
- Üren, M. ve Akkaya, S. (2024). Büyük güç olma iddiasındaki Rusya'nın Afrika politikası. *Alternatif Politika*, 16(3), 441-470. <https://doi.org/10.53376/ap.2024.16>
- Vural, A. (2017). Yumuşak güç stratejisi çerçevesinde Çin'in Afrika politikası. *Avrasya Etüdleri*, 51(1), 123-152. 11 Şubat 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/avrasya/issue/35351/392496> adresinden edinilmiştir.
- Wilson, E. J. (2008). Hard power, soft power, smart power. *The annals of the American academy of Political and Social Science*, 616(1), 110-124. <https://doi.org/10.1177/0002716207312618>
- Yatağan, A. G. (2018). Sert güç unsurlarının yumuşak güç aracı olarak etkileri. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28(2), 69-94. 21 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/khobilim/issue/40759/493300> adresinden edinilmiştir.

- Yazar, F. (2020). Kamu diplomasisi aracı olarak Türk dizi sektörünün değerlendirilmesi. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 529-541. <https://doi.org/10.30692/sisad.778862>
- Yergin, H. (2017). Türkiye'nin son dönemdeki dış ticaretinin yönü-Afrika ile ilişkileri ve Afrikalı gözüyle Türkiye. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi The Journal Of Social Sciences Institute*, (38), 265-380. 17 Nisan 2025 tarihinde https://www.yyu.edu.tr/images/files/38_sayi.pdf adresinden edinilmiştir.
- Yeşiloğlu, M. (2023). Anadolu Ajansı'nın Türkiye'nin kamu diplomasisindeki yerinin Bosna Hersek örneği üzerinden incelenmesi. *ESAR Journal*, 4(2), 1-23. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10430709>
- Yıldırım, K. E., & Yıldırım, A. (2017). Türkiye'nin yumuşak güç sembollerinden Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na genel bakış. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 33(33), <https://doi.org/10.17498/kdeniz.297888>
- Yıldız, M. (2021). *Türk dış politikasında sivil toplum kuruluşlarının rolü: Türkiye Diyanet Vakfı Örneği* [Yüksek Lisans tez,]. Marmara Üniversitesi. 16 Şubat 2025 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=tqUiYt63sTQLTpozMJ92QkOxCoM0IGh3mp2RxKA1tLFxcaO-4ctGNhx6bhcIwCTd> adresinden edinilmiştir.
- Yılmaz, A. N. ve Kılıçoğlu, G. (2017a). Avrupa Birliği'nin yumuşak güç kullanımı ve diğer ülkeler üzerindeki olumlu etkisi. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(15), 83-118. 10 Şubat 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bartiniibf/issue/30498/329737> adresinden edinilmiştir.
- Yılmaz, A. N. ve Kılıçoğlu, G. (2017b). Balkanlar'da YTB ve TİKA'nın Türk kamu diplomasisi kurumları olarak faaliyetleri ve Türkiye'nin bölgedeki yumuşak gücüne etkileri. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 115-131. 14 Şubat 2025 tarihinde

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/fesa/issue/30912/339063>
edinilmiştir.

adresinden

Yılmaz, S. (2008). *Güç ve politika*. Alfa Yayınları.

Yılmaz, S. (2011). Yumuşak güç ve evrimi. *Turan-Sam*, 3(12), 31-36. 26 Eylül 2023 tarihinde <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=475733> adresinden edinilmiştir.

Yılmaz, S. (2012). *Akıllı güç*. Kum Saati Yayınları.

Yousfi, R. (2016). *Türkiye'nin kuzey ve doğu Afrika'ya yönelik yumuşak güç politikası* [Yüksek Lisans Tezi]. Beykent Üniversitesi. 16 Nisan 2025 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=cbOXH84ZayrLjc0tI-QXKutOzAarQrs6DVZILCO3tbT4ig8hbnqDigNnMHJeqDu9> adresinden edinilmiştir.

Yusuf, A. A. ve Alkan, M. N. (2020). Afrika Boynuzu'nda politik ve ekonomik bir güç olarak Çin Halk Cumhuriyeti. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 218-253. 10 Nisan 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bader/issue/59113/850721> adresinden edinilmiştir.

Yüksel, M. A. (2021). Bölgesel güvenlik kompleksi çerçevesinde ulusların yükseliş ve çöküşlerinin etkileri: Somali incelemesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 28(2), 265-285. <https://doi.org/10.18657/yonveek.884655>

Yüksel, M.A. (2016). Afrika jeopolitiği ve ABD'nin Afrika politikası. *Turkish Studies* 11(2), 1389-1408. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9001>

İnternet Kaynağı

Afet Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (t.y.). *AFAD ve tarihçesi*. 16 Şubat 2025 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda> adresinden edinilmiştir.

Akan, A. K. (2020, 6 Temmuz). *Cumhurbaşkanı Erdoğan: Son 10 yılda Somali'ye yaptığımız insani ve kalkınma yardımlarının tutarı 1 milyar doları aştı*. 16 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani->

erdogan-son-10-yilda-somaliye-yaptigimiz-insani-ve-kalkinma-yardimlarinin-tutari-1-milyar-dolari-asti/2631426 adresinden edinilmiştir.

Akçadağ, E. (2010b, 31 Aralık). *ABD'nin kamu diplomasisi stratejisi: Akıllı güç*. 20 Şubat 2025 <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/abdkdstratejisi.pdf> adresinden edinilmiştir.

Aktaş, T. (2016, 14 Aralık). *Etiyopya'daki 100 yıllık Osmanlı konsolosluğu binası yenilendi*. 21 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/etiopyadaki-100-yillik-osmanli-konsoloslugu-binasi-yenilendi/706003> adresinden edinilmiştir.

Aktaş, T. (2018, 7 Haziran). *Sudan'a sığınan Eritreliler sadece sahurda yemek yiyebiliyor*. 17 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sudan-a-siginan-eritreliiler-sadece-sahurda-yemek-yiyebiliyor-/1168079> adresinden edinilmiştir.

Aktaş, T. (2023, 18 Eylül). *Afrika ülkelerinin BM'de söz hakkı var, karar hakkı yok*. 26 Şubat 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/afrika-ulkelerinin-bmde-soz-hakki-var-karar-hakki-yok/1817096> adresinden edinilmiştir.

Altunışık, M. B. (2022, 26 Aralık). *Uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin yumuşak gücü*. 14 Şubat 2025 tarihinde <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/12/26/mba/> adresinden edinilmiştir.

Anadolu Ajansı (2015, 5 Temmuz). *Sağlık Bakanlığı Cibuti'ye 6 tam donanımlı ambulans, AFAD ise bu ülkedeki Yemenli mültecilere 6 ton ilaç yardımında bulundu*. 20 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiyeden-cibutiye-yarim-eli/29319> adresinden edinilmiştir.

Anadolu Ajansı (2018, 1 Ağustos). *Etiyopya-Eritre uzlaşması Afrika'nın sorunlarına ümit olabilir mi?*. 2 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/etiopya-eritre-uzlasmasi-afrikanin-sorunlarina-umit-olabilir-mi/1219759> adresinden edinilmiştir.

- Bassou, A. (2017, 25 Mayıs). *Africa's natural resources and geopolitical realities*. 26 Şubat 2025 tarihinde <https://www.policycenter.ma/publications/africa%E2%80%99s-natural-resources-and-geopolitical-realities> adresinden edinilmiştir.
- BBC (2024, 23 Şubat). *Türkiye ve Somali arasında imzalanan güvenlik anlaşması neden tartışma yarattı?*. 16 Nisan 2025 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/articles/czk5zx9474eo> adresinden edinilmiştir.
- Boztaş, A. (2014, 1 Ağustos). *Avrupa-ABD-Rusya ve Çin kışkacında 21. yüzyıl Afrika sömürgeciliği*. 28 Şubat 2025 tarihinde <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/orta-dogu-ve-afrika-arastirmalari-merkezi/avrupa-abd-rusya-ve-cin-kiskacinda-21-yuzyil-afrika-somurgeciligi> adresinden edinilmiştir.
- Cansuyu (2013, 2 Ocak). *Somali Büyükelçisinden Cansuyu'na takdir...* 16 Nisan 2025 tarihinde <https://cansuyu.org.tr/somali-buyukelcisinden-cansuyuna-takdir-tr-2176.html> adresinden edinilmiştir.
- Cansuyu (2015, 14 Temmuz). *Türkiye'den Cibuti'ye insani yardım*. 20 Nisan 2025 tarihinde <https://cansuyu.org.tr/turkiyeden-cibutiye-insani-yardim-tr-2384.html> adresinden edinilmiştir.
- Central Intelligence Agency (t.y). *Somalia*. 20 Mart 2025 tarihinde <http://www.countrywatch.com/intelligence/countryreviews?countryid=158> adresinden edinilmiştir.
- Çağlar, G., Ermihan, E. ve Görür, S. (2020, 17 Haziran). *Türkiye'nin dış politikasındaki yumuşak güç kapasitesini yeniden değerlendirmek*. 12 Şubat 2025 tarihinde <https://www.iku.edu.tr/gpot/young-minds-gozde-caglar-erman-ermihan-senem-gorur-turkiyenin-dis-politikadaki-yumusak-guc> adresinden edinilmiştir.
- Demirci, Z. (2020, 8 Ocak). *Türkiye TİKA aracılığıyla Somali'nin makus talihini değiştiriyor*. 16 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-tika-araciligiyla-somalinin-makus-talihini-degistiriyor/1692181> adresinden edinilmiştir.

- Demirtaş, T. (2024a, 29 Haziran). *Afrika Boynuzu'nun zorlu yolu: Hayaller ve gerçekler*. 14 Nisan 2025 tarihinde <https://www.setav.org/ara/afrika-boynuzunun-zorlu-yolu-hayaller-ve-gercekler> adresinden edinilmiştir.
- Demirtaş, T. (2024b, 1 Nisan). *Türkiye'nin Afrika'daki başarıları: İş birliği fırsatları, tehditler ve riskler*. 15 Nisan 2025 tarihinde <https://kriterdergi.com/dis-politika/turkiyenin-afrikadaki-basarilari-is-birligi-firsatlari-tehditler-ve-riskler> adresinden edinilmiştir.
- Demirtaş, T. (2024c, 1 Mart). *Türkiye'nin Afrika Boynuzu'nda artan ağırlığı ve jeopolitik etkileri*. 20 Nisan 2025 tarihinde <https://kriterdergi.com/dis-politika/turkiyenin-afrika-boynuzunda-artan-agirligi-ve-jeopolitik-etkileri> adresinden edinilmiştir.
- Erdem, Ö., Satti, A. O. A. ve Elfadol, A.A (2021, 7 Haziran). *Sudan, Mısır ve Etiyopya arasındaki baraj restleşmesinin sıcak çatışmaya dönüşmesinden endişe ediliyor*. 14 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sudan-misir-ve-etiyopya-arasindaki-baraj-restlesmesinin-sicak-catismaya-donusmesinden-endise-ediliyor/2265959> adresinden edinilmiştir.
- Göksu, F. (2024, 12 Aralık). *Afrika'daki krizi Türkiye çözdü! Başkan Erdoğan duyurdu: Somali ve Etiyopya Ankara'da uzlaştı*. 16 Nisan 2025 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/gundem/2024/12/11/baskan-erdogan-somali-cumhurbaskani-ile-gorustu> adresinden edinilmiştir.
- Güvendik, M. Ö. (2024, 12 Aralık). *Türkiye'nin arabuluculuğuyla Somali ile Etiyopya'nın imzaladığı Ankara Bildirisi dünya basınında geniş yer buldu*. 21 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiyenin-arabuluculuguyla-somali-ile-etiyopyanın-imzaladigi-ankara-bildirisi-dunya-basininda-genis-yer-buldu/3422894> adresinden edinilmiştir.
- Halatçı, B. (2021, 30 Haziran). *Türkiye'nin Afrika açılımı: Türkiye-Afrika ilişkilerinin altında yatan temel dinamikler*. 15 Nisan 2025 tarihinde https://www.akem.org.tr/post/makale-t%C3%BCrkiye-nin-afrika-a%C3%A7%C4%B1%C4%B1m%C4%B1-t%C3%BCrkiye-afrika-ili%C5%9Fkilerinin-alt%C4%B1nda-yatan-temel-dinamikler?utm_source adresinden edinilmiştir.

- Işık, E. (2021, 24 Temmuz). *Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı 3 yaşında*. 16 Şubat 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskanligi-iletisim-baskanligi-3-yasinda/2312883> adresinden edinilmiştir.
- İHH (2007, 11 Ekim). *Eritreli mültecilere yardım eli*. 17 Nisan 2025 tarihinde <https://ihh.org.tr/haber/eritreli-multecilere-yardim-eli-508> adresinden edinilmiştir.
- İHH (2015, 15 Mayıs). *İHH'dan Cibuti'ye canlı hayvan yardımı*. 20 Nisan 2025 tarihinde <https://ihh.org.tr/haber/ihhdan-cibutiye-canli-hayvan-yardimi-2835> adresinden edinilmiştir.
- İncekaya, G. (2024, 12 Aralık). *Afrikalı uzmanlara göre, Türkiye arabuluculuğunda sağlanan Somali-Etiyopya uzlaşısı bölgeye istikrar getirecek*. 21 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afrikali-uzmanlara-gore-turkiye-arabuluculugunda-saglanan-somali-etiyopya-uzlasisi-bolgeye-istikrar-getirecek/3423105> adresinden edinilmiştir.
- İncekaya, G. (2025, 11 Mart). *Türkiye Diyanet Vakfından Etiyopya'da 35 bin ihtiyaç sahibine ramazan yardımı*. 21 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-diyanet-vakfindan-etiyopyada-35-bin-ihtiyac-sahibine-ramazan-yardimi/3506726> adresinden edinilmiştir.
- İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (t.y.). *Eritre*. 7 Nisan 2025 tarihinde <https://www.insamer.com.tr/ulke-profil-eritre/> adresinden edinilmiştir.
- İstikbal, D. (2020, 5 Ekim). *Rapor: Afrika'da iş birliği ve rekabet | Türkiye ve Çin*. 2 Mart 2025 tarihinde <https://www.setav.org/afrika-ekonomisi/rapor-afrikada-is-birligi-ve-rekabet-turkiye-ve-cin> adresinden edinilmiştir.
- Jones, D. (2024, 23 Ağustos). *Türkiye, Etiyopya-Somali arabuluculuğuyla Afrika'daki etkisini arttırıyor*. 21 Nisan 2025 tarihinde <https://www.voaturkce.com/a/turkiye-etiyopya-somali-arabulucuguyla-afrikadaki-etkisini-arttiriyor/7753906.html> adresinden alınmıştır.
- Kabakçı, F. (2021, 8 Aralık). *Cibuti'nin Ankara Büyükelçisi Abdillahi: Türkiye-Cibuti ilişkileri çok güçlü ve sağlam*. 20 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cibutin-in-ankara-buyukelcisi-abdillahi->

[turkiye-cibuti-iliskileri-cok-guclu-ve-saglam/2441733](https://www.yenisafak.com/hayat/turkiye-artik-olcek-kucultemez-460184)
edinilmiştir.

adresinden

Kalın, İ. (2013, 22 Ocak). *Türkiye artık ölçek küçülmez*. 12 Şubat 2025 tarihinde <https://www.yenisafak.com/hayat/turkiye-artik-olcek-kucultemez-460184> adresinden edinilmiştir.

Karaoğlu, O. (2024, 3 Ekim). *Türkiye Afrika Boynuzu'nda nüfuzunu günbegün artırıyor*. 15 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-afrika-boynuzunda-nufuzunu-gunbegun-artiriyor/3349958> adresinden edinilmiştir.

Kavak, G. (2024a, 21 Kasım). *Zenginlikleriyle küresel güçlerin rekabet alanı: Afrika*. 3 Mart 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/zenginlikleriyle-kuresel-guclerin-rekabet-alani-afrika/3399703> adresinden edinilmiştir.

Kavak, G. (2024b, 12 Aralık). *Afrika boynuzunda Somali-Etiyopya gerginliği ve Türkiye'nin arabuluculuğu*. 2 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afrika-boynuzunda-somali-etiyopya-gerginligi-ve-turkiyenin-arabuluculugu/3422359> adresinden edinilmiştir.

Kavas, A. (2023, 25 Aralık). *Akıllı yatırım adresi Afrika kıtası*. 3 Mart 2025 tarihinde <https://istanbulticaretgazetesi.com/yazar-haber/akilli-yatirim-adresi-afrika-kitasi> adresinden edinilmiştir.

Kuran, N. (2024, 2 Temmuz). *Türkiye'nin Afrika'daki varlığı: Afrika'da yaşanan son dönem gelişmeler ışığında batılı ülkeler, endişeler ve Afrika'da Türkiye*. 27 Şubat 2025 tarihinde <https://tasam.org/tr-TR/Icerik/72611/turkiyenin-afrikadaki-varligi-afrikada-yasanan-son-donem-gelismeler-isiginda-batili-ulkeler-endiseler-ve-afrikada-turkiye> adresinden edinilmiştir.

Milliyet (2024, 8 Temmuz). *Türkiye'ye küresel ilgi artıyor! 9 ülkede yabancı dil dersi oldu*. 15 Şubat 2025 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/egitim/turkceye-kuresel-ilgi-artiyor-9-ulkede-yabanci-dil-dersi-oldu-7152933> adresinden edinilmiştir.

- Orakçı, S. (2024, 5 Ocak). *Görüş- 2023 Afrika gündemi: Darbeler ve siyasi istikrarsızlık*. 1 Mart 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-2023-afrika-gundemi-darbeler-ve-siyasi-istikrarsizlik/3100883> adresinden edinilmiştir.
- Örmeci, O. (2023, 8 Haziran). *Türkiye'nin bölgesel güç olma kapasitesi*. 1 Ekim 2023 tarihinde <https://www.indyturk.com/node/637986/turkiyeden-sesler/turkiyenin-bölgesel-güç-olma-kapasitesi> adresinden edinilmiştir.
- Özer, S. (2018, 1 Ocak). *Türk silahlı kuvvetlerinden dünya barışına katkı*. 16 Şubat 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turk-silahli-kuvvetlerinden-dunya-barisina-katki/1019887> adresinden edinilmiştir.
- Özkan, M. (2014). *Doğu Afrika jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali politikası*. SETA Yayınları. 17 Nisan 2025 tarihinde <https://www.setav.org/rapor/dogu-afrika-jeopolitigi-ve-turkiyenin-somali-politikasi> adresinden edinilmiştir.
- Rasquinho, S. V. ve Şeker, A. U. (2024, 16 Mayıs). *AB'nin düşünce kuruluşu EUISS'ye göre, Türkiye dünyada dört kritik bölgede önemli güce sahip*. 12 Şubat 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abnin-dusunce-kurulusu-euissye-gore-turkiye-dunyada-dort-kritik-bolgede-onemli-guce-sahip/3220871> adresinden edinilmiştir.
- Sapmaz, H. (2024, 10 Haziran). *Doğu Afrika'da küresel rekabet: Cibuti'de Çin ve ABD'nin askerî varlığı*. 12 Nisan 2025 tarihinde <https://tasam.org/tr-TR/Icerik/72602/dogu-afrikada-kuresel-rekabet-cibutide-cin-ve-abdnin-a-skeri-varligi> adresinden edinilmiştir.
- Sekkaf, M. A. (2021, 4 Ağustos). *Afrika'nın uluslararası platformlardaki "oy bloğunun" boyutları*. 26 Şubat 2025 tarihinde <https://www.indyturk.com/node/395016/d%C3%BCnyadan-sesler/afrikan%C4%B1n-uluslararası%C4%B1-platformlardaki-oy-blo%C4%9Funun-boyutlar%C4%B1> adresinden edinilmiştir.
- Sevinç, Ö. (2017, 30 Aralık). *Djibouti is open to Turkey's efforts to safeguard Red Sea, ambassador says*. 20 Nisan 2025 tarihinde <https://www.dailysabah.com/diplomacy/2017/12/30/djibouti-is-open-to>

turkeys-efforts-to-safeguard-red-sea-ambassador-says
edinilmiştir.

adresinden

Stratejik Düşünce Enstitüsü (2024, 2 Aralık). *Türkiye yüzyılının ilk politika belgesi ‘kamu diplomasisi strateji belgesi’ yayımlandı.* 13 Şubat 2025 tarihinde <https://www.sde.org.tr/haber/turkiye-yuzyilinin-ilk-politika-belgesi-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-yayinlandi-haberi-56338> adresinden edinilmiştir.

Şeker, S. (t.y). *Türkiye ve İTÜ’nün Afrika açılımı Cibuti ile yükseköğretimde işbirliği projesi.* 20 Nisan 2025 tarihinde <https://www.ituvakif.org.tr/turkiye-ve-itu-nun-afrika-acilimi-cibuti-ile-yuksekogretimde-is-birligi-projesi> adresinden edinilmiştir.

Telci, İ. N. (2018, 28 Nisan). *Krizlerin gölgesinde Afrika Boynuzunda güç mücadelesi.* 9 Mart 2025 tarihinde <https://www.setav.org/krizlerin-golgesinde-afrika-boynuzunda-guc-mucadelesi/> adresinden edinilmiştir.

TİKA (t.y). *Hakkımızda.* 14 Şubat 2025 tarihinde <https://tika.gov.tr/kurumumuz/hakkimizda/> adresinden edinilmiştir.

TİKA (t.y.) *Cibuti – Cibuti Program Koordinasyon Ofisi.* 20 Nisan 2025 tarihinde <https://tika.gov.tr/office/cibuti-cibuti-program-koordinasyon-ofisi/> adresinden edinilmiştir.

TİKA (t.y.) *Etiyopya – Addis Ababa Program Koordinasyon Ofisi.* 21 Nisan 2025 tarihinde <https://tika.gov.tr/office/etiyyopya-addis-ababa-program-koordinasyon-ofisi/> adresinden edinilmiştir.

Toprak, İ. (2025, 18 Ocak). *Türk dizi sektörünün 2024’teki ihracat geliri 500 milyon doları aştı.* 20 Şubat 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turk-dizi-sektorunun-2024teki-ihracat-geliri-500-milyon-dolari-asti/3454273> adresinden edinilmiştir.

Tuicakademi (2014, 8 Temmuz). *Süpergüç (superpower).* 2 Ekim 2023 tarihinde <https://www.tuicakademi.org/super-guc-superpower/> adresinden edinilmiştir.

- Türk Hava Yolları (t.y.). *Hikayemiz*. 16 Şubat 2025 tarihinde <https://www.turkishairlines.com/tr-int/basin-odasi/hakkimizda/hikayemiz/> adresinden edinilmiştir.
- Türk Kızılay (2019, 5 Ağustos) *Cibuti'deki ihtiyaç sahiplerine yardım*. 20 Nisan 2025 tarihinde <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/4738> adresinden edinilmiştir.
- Türk Kızılay (t.y.). *Neler yapıyoruz?* 16 Şubat 2025 tarihinde <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/uluslararası-yardimlar> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Diyanet Vakfı (2019, 10 Mayıs). *Türkiye Diyanet Vakfından Cibuti'deki Yemenli mültecilere ramazan yardımı*. 20 Nisan 2025 tarihinde <https://tdv.org/tr-TR/turkiye-diyanet-vakfindan-cibutideki-yemenli-multecilere-ramazan-yardimi/> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Diyanet Vakfı (t.y.). *Hakkımızda*. 16 Şubat 2025 tarihinde <https://tdv.org/tr-TR/kurumsal/> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Maarif Vakfı (t.y.). *Kuruluş amacı*. 16 Şubat 2025 tarihinde <https://turkiyemaarif.org/page/hakkimizda> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (t.y.). *Tarihçe*. 16 Şubat 2025 tarihinde <https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce> adresinden edinilmiştir.
- World Food Programme (t.y.). *Djibouti*. 12 Nisan 2025 tarihinde <https://www.wfp.org/countries/djibouti> adresinden edinilmiştir.
- Yaşar, M. (2018, 10 Aralık). *Afrika Boynuzu'nun kanayan yarası: Eritre* 7 Nisan 2025 tarihinde <https://www.gzt.com/mecra/afrika-boynuzunun-kanayan-yarasi-eritre-3468285> adresinden edinilmiştir.
- Yıldırım, E. (2019, 8 Mayıs). *Afrika ve yeni sömürgecilik*. 28 Şubat 2025 tarihinde https://www.insamer.com/tr/afrika-ve-yeni-somurgecilik_2166.html adresinden edinilmiştir.

- Yıldırım, Ö. (2024, 6 Nisan). *Anadolu Ajansı 104. yaşını kutluyor*. 16 Şubat 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/anadolu-ajansi-104-yasini-kutluyor/3185044> adresinden edinilmiştir.
- Yıldız, F. (2018, 1 Kasım). *Geçmişten günümüze Türkiye-Etiyopya ilişkileri*. 21 Nisan 2025 tarihinde <https://afam.org.tr/gecmisten-gunumuze-turkiye-etiyopya-iliskileri/> adresinden edinilmiştir.
- Yılmaz, M. (2024, 9 Kasım). *Türkiye'nin yumuşak gücü*. 13 Şubat 2025 tarihinde <https://t24.com.tr/yazarlar/mehmet-y-yilmaz-hafta-sonu/turkiye-nin-yumusak-gucu,47150> adresinden edinilmiştir.
- Yunus Emre Enstitüsü (t.y.). *Yunus Emre Enstitüsü*. 15 Şubat 2025 tarihinde <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu> adresinden edinilmiştir.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (t.y.). *Başkanlığımız* 14 Şubat 2025 tarihinde <https://ytb.gov.tr/kurumsal/baskanlik> adresinden edinilmiştir.

TOPLUMSAL KATKI

Bu çalışmada özellikle Türkiye'nin 2002 yılından itibaren değişen dış politika vizyonu ile genel olarak Afrika kıtasına yönelik politikalarının anlaşılması için katkılar sunacağı düşünülmektedir. Afrika kıtası denildiğinde akla ilk gelen kuraklık, açlık, az gelişmişlik gibi kavramların gerçekte Afrika kıtasını tanımlayacak nitelikte olmadığı bir gerçektir. Bu bağlamda kıtanın ve Afrika Boynuzu'nun tanınması ve potansiyelinin fark edilmesi açısından bu çalışmanın katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Türk kamuoyunda Afrika Boynuzu ülkeleri olan Somali, Eritre, Cibuti ve Etiyopya gibi ülkelerle olan siyasi ve askeri ilişkilerin küçük görülmesi gibi tutumlara karşın bölgenin uluslararası alanda ne denli önemli olduğuna dikkat çektiği düşünülmektedir. Özellikle ticari ilişkiler, askeri iş birlikleri ve insani yardımlar ile gündeme gelen Türkiye-Afrika Boynuzu ilişkilerinin anlaşılmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.